

HFSA

Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi

IX. Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar Sempozyumu

2-4 Ekim 2019

İstanbul Üniversitesi Kongre-Kültür Merkezi

hfsa-sempozyum.com

HFSA

HUKUK FELSEFESİ VE SOSYOLOJİSİ ARKİVİ

IX. Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar Sempozyumu

İstanbul Barosu - HFSA Bildiri Özetleri

Yayına Hazırlayanlar

Dilara Yıldırım | Miran Çetiner | Vahdet İşsevenler | Muhammet Koçakgöl

İSTANBUL BAROSU YAYINLARI

İstanbul 2019

ISBN: 978-605-7848-07-9

Yayıncı Sertifika No: 12457

HFSA - Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi

E-posta: iletisim@hfsa-sempozyum.com

İstanbul Barosu Yayınları

**İstiklal Cad. Orhan A. Apaydın Sk. Baro Han Beyoğlu-İST Tel: (0212) 251 63 25 Belgeç
(Fax): (0212) 293 89 60 www.istanbulbarosu.org.tr • dergi@istanbulbarosu.org.tr**

Elektronik ortamda iletilen imla ve dizgi hataları yazarın sorumluluğundadır.

**Bu kitap İstanbul Barosu ve HFSA kurulları kararı ile sadece elektronik ortamda
basılmıştır.**

İÇİNDEKİLER

SEMPOZYUM PROGRAMI	1
2 Ekim Oturumları.....	1
3 Ekim Oturumları.....	2
4 Ekim Oturumları.....	4
BİLDİRİ ÖZETLERİ.....	6
Antik Yunan'da Demokrasinin Aşırı Uygulanması: Ostrakismos.....	6
Ar. Gör. Abdullah Eryiğit	
Soyut ve Somut Bağlamıyla Adalet Kavramı ve Toplumsal Yaşam Açısından Önemi.....	7
Prof. Dr. Ahmet Gürbüz	
Hukukun Ereği: Bir <i>Çobanoğlu</i> Okuması.....	8
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Halûk Atalay	
Hart-Fuller Uzlaşması (!).....	9
Prof. Dr. Ahmet Ulvi Türkbağ	
Uluslararası Hukukta İyiniyetle Müzakere Yükümlülüğü Kapsamında Nükleer Silahlar Meselesi.....	10
Dr. Öğretim Üyesi Ali Kerem Kayhan	
Hukukun Oyuncakları Mıyız? Huizinga'nın Görüşleri Çerçevesinde Modern Yargılama Süreçlerine Bir Bakış.....	11
Öğr. Gör. Ali Sağlam	
Thomas Aquinas'ta Doğal ve Pozitif Hukukun Kaynakları ve Özgünlük Sorunu.....	12
Prof. Dr. Ali Taşkın	
Devlet Birey İlişkisinde İnsan Eylemlerinin Kökeni: Hobbes ve Sinirbilim Karşılaştırması	13
Alp Eren Yüce	
Alman Hukuk Eğitiminde Olay Çözümü, Türk Hukuk Eğitimiyle Karşılaştırılması.....	14
Doç Dr. jur. Altan Heper	
Blade Runner İncelemesi Üzerinden Transhümanizm	16
Fatma Ayça Arslan	
Sadakat Yükümlüsü Kadın: Yargı Kararlarında Ötekileştirilen Kadın Kimliği	17
Ayşe Nur Kaya	
Herbert Spencer'in Perspektifinden Hukuk Tarihinde Birleşik Olan Siyasal İdare Sistemi ile Yargı Sisteminin Ayrışması Süreci ve Geriye Dönüş Tehlikesi	18
Dr. Ayşe Yaşar Ümütlü	
Yargı Etiği Konusunda Türkiye'deki Güncel Gelişmeler Üzerine Bir Değerlendirme.....	19
Dr. M. Balkan Demirdal	

Avukatlık Metodolojisi (Avukatın Düşünme ve Davranma Adımları)	20
Av. Dr. Başar Yaltı	
Direnme Hakkını Edebi Bir Perspektiften Görmek: <i>...Ve Sonra Hiç Kalmadı</i>	21
M. Berat Gültürk	
Tupi-Guarani Yerlilerinde Toplum Yapısı ve Hukuk Benzeri Oluşumlar.....	22
M. Berat Gültürk	
Bodin ve Mutlak Monarşi Kuramı: Sorun Feodal Parçalanmışlık mı, Halk Egemenliği mi?.....	23
Ar. Gör. Berrak Burçin Dilaver	
Joseph E. Stiglitz ve Küreselleşen Hukuk “Çok Uluslu Şirket Bey Ne Yapıyorsunuz?”.....	24
Ar. Gör. Betül Karagedik	
Πολιτεία (Politeia) Kavramının Semantik Analizi	25
Dr. Öğr. Üyesi Burçin Aydoğdu	
Neoliberalizmin Birey Üzerindeki Depolitizasyonu.....	26
Av. Cahide Hilal Akkoç	
Ceza Yargılamasında Adli Psikolojinin İşlevi.....	27
Dr. Öğr. Üyesi Can Canpolat	
Hukukun Adaletsizliği	28
Doç. Dr. Cengiz Mesut Tosun	
Hukukun Dili, Dilin Hukuku.....	29
Dr. Dadaşhan Celalettin Kavas	
Hegel’in Hukuk Felsefesinde Soyut Hak Kavramı ve Özne Problemi	30
Ar. Gör. Çağatay Şahin	
Nussbaum’un Yapabilirlik Yaklaşımı Bağlamında Özgürlük Sorunu.....	31
Damla Alver	
Hukuk Aracılığıyla Adalet Mümkün Müdür?	32
Damla Uçak	
Sanat, Nefret Söylemleri ve İnsan Onuru: İnsanın Değeri Üzerine Bir İnceleme	33
Deniz Polat Akgün	
İdare Hukukunda Manevi Tazminatın Yaptırım Fonksiyonu.....	34
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Didem Sevgili Gençay	
İnsan Hakları Bağlamında “Ailenin Korunması Hakkı”	35
Dr. Öğr. Üyesi Dilara Ağaoğlu Canay	
Hukuk ve Sinema İlişkisi: Bir İçerik Denemesi	36
Ar. Gör. Dilara Yıldırım	

Yerel Bir Demokrasi Örneği: Alevilikte Musahiplik Kurumu	37
Ar. Gör. Dolunay Çörek	
Doğanın Haklarına Felsefi Yaklaşım	38
Ecem Çoban Bilici	
Habermas'ta Hukukun Meşruluğunun Kaynağı Olarak Otonomi	39
Ar. Gör. Elif Can Çalıcı	
Ceza Hukuku ve Dilemma	40
Elif Gül Yılmazlar	
Bir İnsancıl Hukuk Eleştirisi: İnsancılık Nasıl Bir İnsanlık Öngörmektedir?.....	41
Ar. Gör. Elif Kösesoy	
Formalist Olmayan, Lafzi Yorumu Benimsemeyen ve Hukuka İtaat Yükümlülüğüne Temkinli Yaklaşan Bir Kuram Olarak Hukuki Pozitivizm.....	42
Dr. Engin Arıkan	
Hobbes ve Freud: İnsan Doğası, Doğa Hali veya Birlikte Yaşamak Mümkün mü?.....	43
Dr. Öğr. Üyesi Engin Topuzkanamış	
Anayasa Mahkemesi Kararlarında Cinsellik: Bir Söylem Analizi.....	44
Engin Yıldırım	
Kanun Enflasyonu Karşısında Yeni Bir Yargısal Hukuk Yaratma Teorisine Doğru.....	45
Ersen Kaan Bulam	
Normatif Hukuk Teorisinin Gelişiminde Pozitivist Uğrak.....	46
Doç. Dr. Ertuğrul Uzun	
Momo 'da Hukuku Görmek.....	47
Esra Murat	
Moda: Bir Felsefe.....	48
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Süzgül Şahin Ünver	
Özgürlükçü Bir Hukuk Yolunda Yurttaşlar ve Hukukçuların Yol ve Yorum Arkadaşlığı.....	49
Av. Filiz Kerestecioğlu (Ankara Milletvekili)	
Etik Temelli Hukuk Kliniği Örneği: AÜHF "Türkiye'de İşçi Olmak" Hukuk Kliniği	50
Ar. Gör. Funda Kaya	
Hobbes ve Spinoza'da Doğa Durumu	51
Ar. Gör. Gizem Gözübüyük Sayım	
Deborah Hellman'da Toplumsal Anlam ve Ayrımcılık	52
Ar. Gör. Gonca Kuru	
Hukuk ve Felsefe - Aradaki Mesafeyi Kapatma Denemesi -	53
Doç. Dr. Gökhan Yavuz Demir	

Alternatif Bir Cezalandırma Türü: Alevilik'te "Düşkünlük".....	54
Ar. Gör. Göktürk Öcal	
Ahlaki Değer Yargıları Sorunsalı.....	55
Prof. Dr. Z. Gönül Balkır	
Vergi Kültürü ve Ahlakı Kavramına Sosyolojik Bir Bakış.....	56
Av. Gözde Erkin	
Müstehcenlik Kavramı, Sınırlar ve Sorunlar.....	57
Ar. Gör. Gülçin Demircan & Ar. Gör. Beren Şen	
Yargıtay Hukuk Kliniği.....	58
Prof. Dr. Gülriz Uygur & Nadire Özdemir	
Yargıya İçeriden Bakmak: Erken Dönem Yargı Mensuplarının Hatıralarında Türkiye'de Hukuk.....	59
Ar. Gör. Halil Kökcü	
Beyaz Zambaklar Ülkesinde Hukuk Kuramı: Finlandiya'da Hukuk Felsefesi Üzerine Kısa Bir Gezinti.....	60
Ar. Gör. Harun Bodur	
Thomas Hobbes'ta Korku Duygusunun İşlevi.....	61
Dr. Hasan Ali Başaran	
Günümüzde Hukuk, Eşitlik ve Adaleti Sağlamanın Neresinde?.....	62
Prof. Dr. Hayriye Erbaş & Ar. Gör. Ayça Sümeyra Aykut	
Hukuk Pratiğinde Uzmanlaşma ve Hukukçunun Yabancılaşması.....	63
Ar. Gör. Hazan Dicle Özer	
Şapkadan Tavşan ya da Doğal Hukuktan Hukuki Pozitivizmi Çıkarmak: Thomas Hobbes'un Çağdaş Hukuk Bilimine Katkısı.....	64
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Günal	
Normatif Hukuki Pozitivizm ya da Hukuki Pozitivizmin Değeri.....	65
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Günal	
Kimyasal Hadım.....	66
Ar. Gör. İrem Burcu Özkan	
Uluslararası Hukuka İtaat Yükümlülüğü.....	67
İrem Savaş	
Lon L. Fuller'ın Karşılıklılık Tezi Bağlamında Hukuk Devleti İlkesi.....	68
Ar. Gör. İsmail Özden	
Felsefi Düşünme Barışı Sağlar Mı?.....	69
Prof. Dr. A. Kadir Çüçen	
Normatif Hukuk Teorisinin Bağlamsallığı.....	70
Dr. Kasım Akbaş	

Ekolojiyle Uyumlu Bir Hukuk İçin Mülkiyet Kavramının Sorgulanması	71
Kübra Durmuş	
İran İslam Cumhuriyetinde Egemenlik.....	72
Öğr. Gör. Leila Hemmatzadeh	
Yargıç ve Empati.....	73
Mehmet Akif Tutumlu (6. Tüketici Mahkemesi Yargıcı)	
Hukukta Asli Öz Sorunu (Türkiye’de Abdülhak Kemal Yörük: Bir Fenomenolojik Hukuk Yaklaşımı mı?)... 74	
Dr. Melike Belkis Aydın	
Post-Truth Dönemde Hukuk: Birinci Ağır Sosyal Medya Mahkemesi.....	75
Ar. Gör. Miran Çetiner	
Evgeny Pasukanis’in Hukuk Anlayışına Yönelik Eleştiriler	76
Ar. Gör. Muhammet Koçakgöl	
Hukuk-Poétique: Poiesis Olarak Hukukun Estetik Açığa-Çıkarımı/İfşası	77
Prof. Dr. Muharrem Kılıç	
Türkiye’deki Hukuk ve Edebiyat Akımına “Gayriciddi Olmayan” Eleştiriler.....	78
Murat Can Dolğun	
İfade Hürriyeti ile Dine Küfür ve Dini Aşağılama Arasındaki Sınır	79
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Koçak	
Ekonomik Hukuk Öğretisinde Hukuki Meşruiyete İlişkin Normatif Bir Ölçüt Olarak Etkinlik/Verimlilik (Efficiency) Kavramı.....	80
Ar. Gör. Muzaffer Dülger	
Bir Gereklilik Olarak Etik Temelli Hukuk Eğitimi	81
Dr. Öğr. Üyesi Nazime Beysan	
Sıradan İnsanın Hukuk Devleti Anlayışı: Hukuk Devleti İndeksleri	82
Dr. Nezahat Demiray	
Hukukta Felsefe Neden Gereklidir? Aristoteles Düşüncesinden Hareketle Felsefi Bir Soruşturma.....	83
Nuray Azizoğlu	
Münif Paşa’nın Hikmet-i Hukuk Derslerinde Kullandığı Kaynaklar Üzerine Bir Değerlendirme.....	84
Ar. Gör. Nurhayat Özcan	
Olağanüstü Hâlin Olağanlaşması: Modern Doğa Hâli?.....	85
Ar. Gör. Oğuzhan Bekir Keskin	
“Sineklerin Tanrısı” Doğa Durumuna Hukuk Edebiyat Ekseninden Bir Bakış.....	86
Av. Oğuzhan Yılmaz	
Etik Temelli Hukuk Kliniği Örneği: Ev-İçi Şiddet Hukuk Kliniği Çalışmaları.....	87
Dr. Olca Karacan & Ar. Gör. Elif Çağla Yıldız	

Hans Kelsen'in Genel Hukuk Kuramını ve Demokrasi Anlayışını Birlikte Düşünmek.....	88
Ar. Gör. Onur Altunsu	
Post-Truth Dönemde Hak ve Hakikat Anlayışının Dönüşümü	89
Doç. Dr. Osman Özkul	
Hedefler ile Vasıtalar Arasındaki Uyumsuzluk Bağlamında: "Adalet Mağdurları"	90
Dr. Osman Sümer	
<i>Homo Homini Deus</i> ya da <i>Homo Homini Lupus</i> : Hobbes'ta Doğa Durumu Düşüncesinin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme.....	91
Ar. Gör. Ömer Allahverdi	
Roscoe Pound'un Hukuk ve Ziya Gökalp'in Sosyoloji Yaklaşımında Hukukbiliminin Konumlandırılması ...	92
Dr. Ömer Faruk Ocakoğlu	
Anayasa Yargısında Yorum Genişliği Sorunu: Türk Anayasa Mahkemesi Örnekleri	93
Ar. Gör. Ömer Temel	
Ulusal Güvenlik Kısacında Bir İnsan Hakları Sorunu: Göç ve Evrensel Hukuk.....	94
Ar. Gör. Özen Kurtuluş	
Derrida, Mallarmé ve Edebiyat.....	95
Ar. Gör. Peyami Safa Gülay	
Madun Kadın Kolektif Bir Hak Öznesi Midir?.....	96
Dr. Öğr. Üyesi Rabia Sağlam	
Tekil Hak Öznesinin Kolektif Tanınması: İmkânsız Bir Ütopya?	97
Ar. Gör. Rıdvan Türk	
Kadınların Adalete Erişim Sorunu Bağlamında "Arabuluculuk" ve "Uzlaşma"	98
Rasime Eşelioğlu	
Deus Ex Machina'nın Fazları: Kelsen ve "Saf Hukuk Teorisi"nin Gelişim Evreleri	99
Doç. Dr. Sercan Gürler	
Böckenförde'de Laikleşmenin İdeolojik Temelleri.....	100
Öğr. Gör. Serdar Ünver	
Ceza Hukukuna Sosyolojik Yaklaşım: İşlevselliğe Dayalı Bir Suç Teorisi İnşası Mümkün Mü?.....	101
Dr. Öğr. Üyesi Serkan Meraklı	
Bir İşlev Olarak Yurttaşlık.....	102
Ar. Gör. Sündüs Gökşen	
Atina Antikitesinde Sınıf Mücadeleleri ve Tiranların Hukuku.....	103
Dr. Öğr. Üyesi Şefik Taylan Akman	
Doğal Hukuk Bağlamında Ödev Ahlakına Uygun Yaşama: İnsanın Değerlenmesi.....	104
Ar. Gör. Şerife Sümeyra Çadak	

Hak Taleplerinin Değişen Yüzleri.....	105
Ar. Gör. Şeyma Sağdıç	
Rex Martin'in Haklar Sistemi	106
Dr. Öğr. Üyesi Şule Şahin Ceylan	
"İyi Yaşam" dan Koordinasyona: Yaşam Biçimleri ve Hukuk.....	107
Dr. Öğr. Üyesi Toros Güneş Esgün	
Modern Devlet İktidarının Maddi (Material) ve Gayrişahsi (Impersonal) Kuruluşu Üzerine	108
Ar. Gör. Ulaş Karadağ	
Hayvan Haklarının Kuramsal Temelleri Üzerine Bir Deneme.....	109
Öğr. Gör. Umut Eren Göçmen	
"Mağdur" dan "Faile" İnce Çizgi: Bisiklet Hırsızları Filmi Üzerinden Suçluluğun Saydamlaştırılması	110
Ar. Gör. Umut Koloş & Av. Duygu Barut	
Hukuk Eğitiminde Bir Farkındalık Talebi: Orhan Münir Çağıl'ın Hukuka Felsefi Giriş Teşebbüsü	111
Dr. Vahdet İşsevenler	
Distopik Bir Komedi Mümkün Mü? Aziz Nesin'in Zübük Karakteri Üzerine Bir Değerlendirme.....	112
Öğr. Üyesi Veysel Dinler	
Isaiah Berlin'de Negatif ve Pozitif Özgürlük	113
Prof. Dr. Yasemin Işıқтаç	
Boşa Dönen Çark: Vicdan!.....	114
Av. Yılmaz Kurban	
Kanunilik-Yasallık-Hukukilik Üzerine Düşünceler.....	115
Prof. Dr. Yusuf Karakoç	
Hakikat Hakkı.....	116
Zelal Pelin Doğan	
Etik Temelli Bir Hukuk Kliniği Uygulaması Örneği: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Klinikleri Modeli	117
Dr. Zeynep İspir	
İSTANBUL BAROSU ÖZEL OTURUMLARI	118
1.Oturum: Hukuk Felsefesi Açısından Ölüm Cezası	118
2. Oturum: Hukuk Felsefesi Açısından Medeniyetler Çatışması	119
Bilim Kurulu	120
Düzenleme Kurulu.....	120

2 Ekim Oturumları

	Sabah Oturumları 10:00-12:00	Öğle Oturumları 13:00-15:00	Akşam Oturumları 15.30-17.30
Salon 1	<i>Açılış Konuşmaları</i>	Isaiah Berlin’de Negatif ve Pozitif Özgürlük Prof. Dr. Yasemin Işıktaç Hukuk-Poetiké: Poiesis Olarak Hukukun Estetik Açığa-Çıkarımı/İfşası Prof. Dr. Muharrem Kılıç Kanunilik-Yasallık-Hukukîlik Üzerine Düşünceler Prof. Dr. Yusuf Karakoç	Hart-Fuller Uzlaşması (!) Prof. Dr. Ahmet Ulvi Türkbağ Thomas Aquinas’ta Doğal ve Pozitif Hukukun Kaynakları ve Özgünlük Sorunu Prof. Dr. Ali Taşkın Sıradan İnsanın Hukuk Devleti Anlayışı: Hukuk Devleti İndeksleri Dr. Nezahat Demiray Lon L. Fuller’ın Karşılıklılık Tezi Bağlamında Hukuk Devleti İlkesi Ar. Gör. İsmail Özden
Salon 2	<i>Kapalı</i>	Alman Hukuk Eğitiminde Olay Çözümü, Türk Hukuk Eğitimiyle Karşılaştırılması Doç. Dr. jur. Dr. Altan Heper İdare Hukukunda Manevi Tazminatın Yaptırım Fonksiyonu Dr. Öğr. Üyesi Fatma Didem Sevgili Gençay Yargıç ve Empati Mehmet Akif Tutumlu (6. Tüketici Mahkemesi Yargıcı) Yargıya İçeriden Bakmak: Erken Dönem Yargı Mensuplarının Hatıralarında Türkiye’de Hukuk Ar. Gör. Halil Kökcü	Yargı Etiği Konusunda Türkiye’deki Güncel Gelişmeler Üzerine Bir Değerlendirme Dr. M. Balkan Demirdal Avukatlık Metodolojisi (Avukatın Düşünme ve Davranma Adımları) Av. Dr. Başar Yaltı Hukuk Pratiğinde Uzmanlaşma ve Hukukçunun Yabancılaşması Ar. Gör. Hazan Dicle Özer
Salon 3	<i>Kapalı</i>	“İyi Yaşam”dan Koordinasyona: Yaşam Biçimleri ve Hukuk Dr. Öğr. Üyesi Toros Güneş Esgün Hegel’in Hukuk Felsefesinde Soyut Hak Kavramı ve Özne Problemi Ar. Gör. Çağatay Şahin Habermas’ta Hukukun Meşruluğunun Kaynağı Olarak Otonomi Ar. Gör. Elif Can Çalıcı Nussbaum’un Yapabilirlik Yaklaşımı Bağlamında Özgürlük Sorunu Damla Alver	Ahlaki Değer Yargıları Sorunsalı Prof. Dr. Z. Gönül Balkır Doğal Hukuk Bağlamında Ödev Ahlakına Uygun Yaşama: İnsanın Değerlenmesi Ar. Gör. Şerife Sümeysra Çadık Sanat, Nefret Söylemleri ve İnsan Onuru: İnsanın Değeri Üzerine Bir İnceleme Ar. Gör. Deniz Polat Akgün Boşa Dönen Çark: Vicdan! Av. Yılmaz Kurban
Salon 4 (Enstitü Derslik 3)	<i>Kapalı</i>	İfade Hürriyeti ile Dine Küfür ve Dini Aşağılama Arasındaki Sınır Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Koçak Böckenförde’de Laikleşmenin İdeolojik Temelleri Öğr. Gör. Serdar Ünver Yerel Bir Demokrasi Örneği: Alevilikte Musahiplik Kurumu Ar. Gör. Dolunay Çörek Alternatif Bir Cezalandırma Türü: Alevilik’te “Düşkünlük” Ar. Gör. Göktürk Öcal	Moda: Bir Felsefe Dr. Öğr. Üyesi Fatma Süzgül Şahin Ünver Hukukun Oyuncakları Mıyız? Huizinga’nın Görüşleri Çerçevesinde Modern Yargılama Süreçlerine Bir Bakış Öğr. Gör. Ali Sağlam Tupi-Guarani Yerlilerinde Toplum Yapısı ve Hukuk Benzeri Oluşumlar M. Berat Gültürk

3 Ekim Oturumları

	Sabah Oturumları 10:00-12:00	Öğle Oturumları 13:00-15:00	Akşam Oturumları 15.30-17.30
Salon 1	<p>Hukukun Ereği: Bir Çobanoğlu Okuması Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Halûk Atalay</p> <p>Hukuk Eğitiminde Bir Farkındalık Talebi: Orhan Münir Çağıl'ın Hukuka Felsefi Giriş Teşebbüsü Dr. Vahdet İşsevenler</p> <p>Hukukta Asli Öz Sorunu (Türkiye'de Abdülhak Kemal Yörük: Bir Fenomenolojik Hukuk Yaklaşımı mı?) Dr. Melike Belkis Aydın</p> <p>Münif Paşa'nın Hikmet-i Hukuk Derslerinde Kullandığı Kaynaklar Üzerine Bir Değerlendirme Ar. Gör. Nurhayat Özcan</p>	<p>Deus Ex Machina'nın Fazları: Kelsen ve "Saf Hukuk Teorisi"nin Gelişim Evreleri Doç. Dr. Sercan Gürler</p> <p>Normatif Hukuki Pozitivizm ya da Hukuki Pozitivizmin Değeri Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Günal</p> <p>Formalist Olmayan, Lafzi Yorumu Benimsemeyen ve Hukuka İtaat Yükümlülüğüne Temkinli Yaklaşan Bir Kuram Olarak Hukuki Pozitivizm Dr. Engin Arıkan</p> <p>Hans Kelsen'in Genel Hukuk Kuramını ve Demokrasi Anlayışını Birlikte Düşünmek Ar. Gör. Onur Altunsu</p>	<p>Normatif Hukuk Teorisinin Gelişiminde Pozitivist Uğrak Doç. Dr. Ertuğrul Uzun</p> <p>Hukuk ve Felsefe - Aradaki Mesafeyi Kapatma Denemesi - Doç. Dr. Gökhan Yavuz Demir</p> <p>Normatif Hukuk Teorisinin Bağlamsallığı Dr. Kasım Akbaş</p>
Salon 2	<p>Herbert Spencer'in Perspektifinden Hukuk Tarihinde Birleşik Olan Siyasal İdare Sistemi ile Yargı Sisteminin Ayrışması Süreci ve Geriye Dönüş Tehlikesi Dr. Ayşe Yaşar Ümütlü</p> <p>İran İslam Cumhuriyetinde Egemenlik Öğr. Gör. Leila Hemmatzadeh</p> <p>Modern Devlet İktidarının Maddi (Material) ve Gayrişahsi (Impersonal) Kuruluşu Üzerine Ar. Gör. Ulaş Karadağ</p> <p>Bodin ve Mutlak Monarşi Kuramı: Sorun Feodal Parçalanmışlık mı, Halk Egemenliği mi? Ar. Gör. Berrak Burçin Dilaver</p>	<p>Madun Kadın Kolektif Bir Hak Öznesi Midir? Dr. Öğr. Üyesi Rabia Sağlam</p> <p>Tekil Hak Öznesinin Kolektif Tanınması: İmkânsız Bir Ütopya? Ar. Gör. Rıdvan Türk</p> <p>Sadakat Yükümlüsü Kadın: Yargı Kararlarında Ötekileştirilen Kadın Kimliği Ayşe Nur Kaya</p> <p>Kadınların Adalete Erişim Sorunu Bağlamında "Arabuluculuk" ve "Uzlaşma" Rasime Eşelioğlu</p>	<p>Uluslararası Hukukta İyiniyetle Müzakere Yükümlülüğü Kapsamında Nükleer Silahlar Meselesi Dr. Öğr. Üyesi Ali Kerem Kayhan</p> <p>Ulusal Güvenlik Kıskaçında Bir İnsan Hakları Sorunu: Göç ve Evrensel Hukuk Ar. Gör. Özen Kurtuluş</p> <p>Uluslararası Hukuka İtaat Yükümlülüğü İrem Savaş</p>

<p>Salon 3</p>	<p><u>MODERATÖR</u> : Av. Devrim Yazır Yıldırım (İstanbul Barosu Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Komisyonu Başkanı)</p> <p><u>KONUŞMACILAR</u> : 1- “Ölüm Cezalarına Genel Bakış” Av. Sahir Bafra (İstanbul Barosu Hukuk Felsefesi Komisyonu Genel Sekreteri) 2- “Savunmanlığın Felsefesi Açısından Ölüm Cezaları” Av. Hüsamettin Cindoruk (TBMM Eski Başkanı) 3- “Yargılama Tekniği ve Felsefesi Açısından Ölüm Cezaları” Sn. Şeraffettin İste (Yargıtay 1. Ceza Dairesi Onursal Başkanı)</p>	<p><u>MODERATÖR</u> : Av. Onur İste (İstanbul Barosu Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Komisyonu Başkan Yardımcısı)</p> <p><u>KONUŞMACILAR</u> : 1- “Medeniyetler Çatışması Tezinin Bugüne Yansımaları” Av. Muazzez Çörtelek 2- “Medeniyetler Çatışmasında Senaryo, Taraflar ve Roller” Av. İbrahim Aycan 3- “Medeniyetler Çatışmasının Arka Planı” Prof. Dr. Süheyl Batum</p>	<p>Ekonomik Hukuk Öğretisinde Hukuki Meşruiyete İlişkin Normatif Bir Ölçüt Olarak Etkinlik/Verimlilik (Efficiency) Kavramı Ar. Gör. Muzaffer Dülger Joseph E. Stiglitz ve Küreselleşen Hukuk “Çok Uluslu Şirket Bey Ne Yapıyorsunuz?” Ar. Gör. Betül Karagedik Neoliberalizmin Birey Üzerindeki Depolitizasyonu Av. Cahide Hilal Akkoç Vergi Kültürü ve Ahlakı Kavramına Sosyolojik Bir Bakış Av. Gözde Erkin</p>
<p>Salon 4 <i>(Enstitü Derslik 3)</i></p>	<p>“Sineklerin Tanrısı” Doğa Durumuna Hukuk Edebiyat Ekseninden Bir Bakış Av. Oğuzhan Yılmaz Momo ‘da Hukuku Görmek Esra Murat Direnme Hakkını Edebi Bir Perspektiften Görmek: ...Ve Sonra Hiç Kalmadı M. Berat Gültürk Türkiye’deki Hukuk ve Edebiyat Akımına “Gayriciddi Olmayan” Eleştiriler Murat Can Dolğun</p>	<p>Ceza Yargılamasında Adli Psikolojinin İşlevi Dr. Öğr. Üyesi Can Canpolat Ceza Hukukuna Sosyolojik Yaklaşım: İşlevselliğe Dayalı Bir Suç Teorisi İnşası Mümkün Mü? Dr. Öğr. Üyesi Serkan Meraklı Hedefler ile Vasıtalar Arasındaki Uyumsuzluk Bağlamında: “Adalet Mağdurları” Dr. Osman Sümer Ceza Hukuku ve Dilemma Elif Gül Yılmazlar</p>	<p>Roscoe Pound’un Hukuk ve Ziya Gökalp’in Sosyoloji Yaklaşımında Hukukbiliminin Konumlandırılması Dr. Ömer Faruk Ocakoğlu Evgeny Pasukanis’in Hukuk Anlayışına Yönelik Eleştiriler Ar. Gör. Muhammet Koçakgöl Beyaz Zambaklar Ülkesinde Hukuk Kuramı: Finlandiya’da Hukuk Felsefesi Üzerine Kısa Bir Gezinti Ar. Gör. Harun Bodur Kanun Enflasyonu Karşısında Yeni Bir Yargısal Hukuk Yaratma Teorisine Doğru Ersen Kaan Bulam</p>

4 Ekim Oturumları

	Sabah Oturumları 10:00-12:00	Öğle Oturumları 13:00-15:00	Akşam Oturumları 15.30-17.30
Salon 1	Yargıtay Hukuk Kliniği Prof. Dr. Gülriz Uygur Dr. Nadire Özdemir Bir Gereklilik Olarak Etik Temelli Hukuk Eğitimi Dr. Öğr. Üyesi Nazime Beysan Etik Temelli Bir Hukuk Kliniği Uygulaması Örneği: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Klinikleri Modeli Dr. Zeynep İspir Etik Temelli Hukuk Kliniği Örneği: Ev-İçi Şiddet Hukuk Kliniği Çalışmaları Dr. Olcay Karacan Ar. Gör. Elif Çağla Yıldız Etik Temelli Hukuk Kliniği Örneği: AÜHF "Türkiye'de İşçi Olmak" Hukuk Kliniği Ar. Gör. Funda Kaya	Felsefi Düşünme Barışı Sağlar Mı? Prof. Dr. A. Kadir Çüçen Soyut ve Somut Bağlamıyla Adalet Kavramı ve Toplumsal Yaşam Açısından Önemi Prof. Dr. Ahmet Gürbüz Hukukun Dili, Dilin Hukuku Dr. Dadaşhan Celalettin Kavas Hukukta Felsefe Neden Gereklidir? Aristoteles Düşüncesinden Hareketle Felsefi Bir Soruşturma Nuray Azizoglu	Anayasa Mahkemesi Kararlarında Cinsellik: Bir Söylem Analizi Engin Yıldırım Anayasa Yargısında Yorum Genişliği Sorunu: Türk Anayasa Mahkemesi Örnekleri Ar. Gör. Ömer Temel Kimyasal Hadım Ar. Gör. İrem Burcu Özkan Müstehcenlik Kavramı, Sınırlar ve Sorunlar Ar. Gör. Gülçin Demircan Ar. Gör. Beren Şen
Salon 2	Distopik Bir Komedi Mümkün Mü? Aziz Nesin'in Zübük Karakteri Üzerine Bir Değerlendirme Öğr. Üyesi Veysel Dinler "Mağdur"dan "Faile" İnce Çizgi: Bisiklet Hırsızları Filmi Üzerinden Suçluluğun Saydamlaştırılması Ar. Gör. Umut Koloş Av. Duygu Barut Hukuk ve Sinema İlişkisi: Bir İçerik Denemesi Ar. Gör. Dilara Yıldırım Blade Runner İncelemesi Üzerinden Transhümanizm Fatma Ayça Arslan	Şapkadın Tavşan ya da Doğal Hukuktan Hukuki Pozitivizmi Çıkarmak: Thomas Hobbes'un Çağdaş Hukuk Bilimine Katkısı Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Günal Homo Homini Deus ya da Homo Homini Lupus: Hobbes'ta Doğa Durumu Düşüncesinin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme Ar. Gör. Ömer Allahverdi Olağanüstü Hâlin Olağanlaşması: Modern Doğa Hâli? Ar. Gör. Oğuzhan Bekir Keskin Hobbes ve Spinoza'da Doğa Durumu Ar. Gör. Gizem Gözübüyük Sayım	Hobbes ve Freud: İnsan Doğası, Doğa Hali veya Birlikte Yaşamak Mümkün mü? Dr. Öğr. Üyesi Engin Topuzkanamış Thomas Hobbes'ta Korku Duygusunun İşlevi Dr. Hasan Ali Başaran Devlet Birey İlişkisinde İnsan Eylemlerinin Kökeni: Hobbes ve Sinirbilim Karşılaştırması Alp Eren Yüce
Salon 3	Post-Truth Dönemde Hak ve Hakikat Anlayışının Dönüşümü Doç. Dr. Osman Özkul Derrida, Mallarmé ve Edebiyat Ar. Gör. Peyami Safa Gülay Post-Truth Dönemde Hukuk: Birinci Ağır Sosyal Medya Mahkemesi Ar. Gör. Miran Çetiner Hakikat Hakkı Zelal Pelin Doğan	Günümüzde Hukuk, Eşitlik ve Adaleti Sağlamanın Neresinde? Prof. Dr. Hayriye Erbaş Ar. Gör. Ayça Sümeyra Aykut Hukukun Adaletsizliği Doç. Dr. Cengiz Mesut Tosun Özgürlükçü Bir Hukuk Yolunda Yurttaşlar ve Hukukçuların Yol ve Yorum Arkadaşlığı Av. Filiz Kerestecioğlu (Ankara Milletvekili) Hukuk Aracılığıyla Adalet Mümkün Müdür? Damla Uçak	Rex Martin'in Haklar Sistemi Dr. Öğr. Üyesi Şule Şahin Ceylan İnsan Hakları Bağlamında "Ailenin Korunması Hakkı" Dr. Öğr. Üyesi Dilara Ağaoğlu Canay Hak Taleplerinin Değişen Yüzleri Ar. Gör. Şeyma Sağdıç Deborah Hellman'da Toplumsal Anlam ve Ayrımcılık Ar. Gör. Gonca Kuru

Salon 4 (Enstitü Derslik 3)	Atina Antikitesinde Sınıf Mücadeleleri ve Tiranların Hukuku Dr. Öğr. Üyesi Şefik Taylan Akman Πολιτεία (Politeia) Kavramının Semantik Analizi Dr. Öğr. Üyesi Burçin Aydoğdu Antik Yunan'da Demokrasinin Aşırı Uygulanması: Ostrakismos Ar. Gör. Abdullah Eryiğit Bir İşlev Olarak Yurttaşlık Ar. Gör. Sündüs Gökşen	Hayvan Haklarının Kuramsal Temelleri Üzerine Bir Deneme Öğr. Gör. Umut Eren Göçmen Bir İnsancıl Hukuk Eleştirisi: İnsancılık Nasıl Bir İnsanlık Öngörmektedir? Ar. Gör. Elif Kösesoy Doğanın Haklarına Felsefi Yaklaşım Ecem Çoban Bilici Ekolojiyle Uyumlu Bir Hukuk İçin Mülkiyet Kavramının Sorgulanması Kübra Durmuş	
--	--	---	--

Antik Yunan'da Demokrasinin Aşırı Uygulanması: Ostrakismos

Ar. Gör. Abdullah Eryiğit

Antik dönem Yunan uygarlığı bir çok düşünceye, yönetim biçimine, filozofa ev sahipliği yapmış kadim bir medeniyettir. Günümüz için vazgeçilmez görünen, her ne kadar bugünden farklı olsa da neredeyse tek yönetim biçimi olan demokrasi, kökenini Antik Yunan'da bulabileceğimiz bir hükümet formudur. Eşitliğin ön plana çıktığı bu siyasal rejim bugünün aksine antik dönemde vazgeçilmez olmayıp bir çok eleştiriye maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin bir kısmı günümüze değin gelebilmiş, düşünceleri büyük önem arz eden Sokrates, Platon ve Aristoteles gibi değerli filozoflar tarafından yapılmıştır. İşte, demokrasi rejimini ayrıntılı biçimde inceleyen Aristoteles temelde eşitliği ve demokrasiyi korumak adına yapılan, fakat sorunlara yol açan bir uygulamanın bulunduğu bahsetmiştir.

Kendine özgü bir tür sürgün olan, topluma bir şekilde adapte olamayan, uyum sağlayamayan ve eşitliği iyi biçimde ya da kötü biçimde olsun fark etmeksizin bozan kişinin sürgün edilmesini içeren ostrakismos (ostracism) uygulaması Antik Yunan demokrasisinin eleştirisi bakımından da son derece önemlidir. Bu çalışmada öncelikle demokrasinin kadim kökeni kendi koşulları içerisinde ele alınmak kaydıyla kısa biçimde değerlendirilecektir. Ardından Aristoteles'in devlet tiplerinden biri olan demokrasiye ilişkin görüşlerine yer verilecektir. Nihayet, demokrasinin korunması için bireyin sürgününü öngören ostrakismos uygulaması aynı kapsamda ele alınacaktır. Bu aşamada ostrakismos uygulaması yalnızca tarihsel örnekleriyle değil, hangi koşullarda gerçekleştiği ve yol açtığı hukuki sonuçların bir kısmıyla birlikte incelenecektir. Aynı zamanda Aristoteles'in *Politika* eserinde ostrakismosu nasıl ele aldığı görülecektir.

Anahtar Kelimeler: Antik Yunan, Demokrasi, Aristoteles, Sürgün, Ostrakismos.

Soyut ve Somut Bağlamıyla Adalet Kavramı ve Toplumsal Yaşam Açısından Önemi

Prof. Dr. Ahmet Gürbüz

Hukukun norm, toplumsal olgu ve etik değer yani adalet öğelerinden oluştuğu; adalet etik değerinin bu oluşum içerisinde öncelik ve üstünlüğe sahip olduğu gerçeğinde hiç kuşku yoktur. Hukuk bir bakıma adalete yönelik bulunan, en son ve nihai amacı adaleti sağlamak olan, idesi ve ideali 'adalet' olan, bir toplumsal yaşam sistemi bütünüdür. Hukukun ideal ya da olması gerekene ilişkin temel öğesi olan 'adalet' kavramı ise, bir yandan böylece hukukun nihai amacı ve ereği olmakla, 'hukuksal bir değer' olma özelliğinden; diğer yandan ise, subjektif (kişisel) 'adaletseverlik duygusu' anlamında, 'ahlaksal (etik) değerler' alanına ilişkin bulunmaktadır.

Adaletin, nedensellik bağıntısı doğrultusunda, bir doğa olayındaki gibi doğal bir zorunlulukla gerçekleşmesi söz konusu olamaz. Dolayısıyla, adalete, doğada belli koşullar içerisinde zorunluluk sonucu gerçekleşen bir olaya güvenildiği gibi güvenilmesi de olanaklı değildir. Bütün bu nedenlerle, adaletin gerçekleştirilmeyi insanlardan beklediği anlaşılabilir. Dolayısıyla bu bağlamda adalet ilkesinin daha somut, açık ve benzer yardımcı ilkelerle açıklığa kavuşturulması, desteklenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Hukuk felsefesinin en önemli özelliği, adalet düşüncesi ışığında hukuku değerlendiren bir bilim olması; adalet kavramının nitelik, içerik ve kapsamını, adalete uygun davranışın ne olduğunu sağlıklı bir biçimde araştırma ödevinde olmasıdır.

Hukukta adaletin bulunabilmesi için ve adaletin hukuk eliyle gerçekleştirilebilmesi için, çağın ideallerinin, başka bir deyişle evrensel hukuksal değerlerin formüle edilmesi gerekir. Eğer toplumsal, politik ve hukuksal idealler formüle edilmezse adaletin gerçekleştirilmesi olanaksızlaşır. Bu idealler moral idealler olduğundan, böylece aynı zamanda hukuk etike bağlanmış olmaktadır. Bütün bunlardan sonra, "evrensel hukuk değerleri ve ilkelerinin" soyut adalet düşüncesinin içeriğini oluşturdukları; bu evrensel hukuk değerleri ve ilkelerinin, bir yandan nesnel ve soyut etik değerlere dayanmakla aynı zamanda kendilerinin de nesnel ve soyut bir boyutlarının bulunduğu, diğer yandan ise, bunların somut içeriksel öğelerinin ayrıntılarının oluşması açısından somut koşullara bağlı oldukları söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Hukuk Bilimi, Adalet Kavramı, Hukukun Değer Boyutu, Etik Değerler, Evrensel Hukuk Değerleri ve İlkeleri.

Hukukun Ereği: Bir Çobanoğlu Okuması

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Halûk Atalay

Rahmi Çobanoğlu'nun "Hukukta Gaye Problemi" başlıklı metni bu çalışmanın ana kaynağını oluşturmaktadır. Çobanoğlu bu çalışmasında hukukun erekselliği üzerine "Antinomik", "Sosyolojik ve aksiyonalist", "Tarihi ve sosyal", "Personalist veya hümanist", "Fenomenolojik ve statik" ve "Thomist" görüşleri sınıflandırıp değerlendirmiş; uzlaşıp ayrıştıkları noktalar üzerinden kavramı derinleştirip, kendi söylemini inşa etmiştir.

Hukukun Ereği:

"Ortaklaşa iyi" ve "toplumsal iyi"nin aynı etik kavramın biri hukuki diğer ahlaki olmak üzere iki ayrı görünüş biçimi olarak gören Çobanoğlu, hukukun ereğinin ortaklaşa iyi olduğunu söyler. O'na göre ortaklaşa iyi, toplumsal iyinin moral formülüdür ve bu yüzden de bütün hukuk kurallarının moral temelini oluşturur.

Ortaklaşa İyi:

Çobanoğlu'na göre "ortaklaşa iyi" belirli bir ülkede ikdarda bulunan yöneticilerin kararlarına bağlı bir siyasal kavram değil; bilimsel bir kavramdır. Bu kavram "... *bizatihi gerçek bir realiteye tekabül eder ve iyi teşekkül etmiş her beşeri zihnin, hususile hukuki sahadaki ilim adamının zihin* " ona erişebilir.

Adalet:

Ortaklaşa iyinin hukukun ereği olmasının sonucu olarak, adaletin gerçekleşmesi de hukukun ereklerinden biridir; çünkü hukuk, ortaklaşa iyiye ancak adalet ilkelerine uygunsuz erişebilir. Adalet aslında hukuki değil de etik bir kavramdır. Çobanoğlu bu ilişkiyi şöyle belirler: "*Hukuk, cevheri itibariyle adalettir. Sosyal organizasyon, hukuk vasıtasıyla, rasyonel adalet idesinin amprik bir tahakkukudur*". Ne var ki Hukuk ve Devlet (iktidar) ideleri farklı ve çatıştırlar, çünkü tözleri farklıdır: "*Siyaset, cevheri itibariyle, hukuktan başka bir değere (...) teveccüh eder. (...) Siyaset daha ziyade, devletin teşekkül ve bekasına veya devlet dahilinde organize olmuş siyasi vahdete teveccüh eder*". Adalet ise, temelde eşitlik düşüncesi ile ilgilidir.

Adalet bir takım ilkelerle içerik kazanır. Bu ilkelerien bütün toplumlara ortak olanlar temel ilkelerdir: Eşitlik, denkleştirme, uygunluk, özgürlük, mülkiyet, yasaya uyma vb.

Doğal Hukuk (direnme hakkı):

Çobanoğlu, hukukun ereğine ilişkin görüşleri tartışıp değerlendirdikten sonra, metni şu tümce ile sonlandırır:

"(...) *pozitif kanunun aykırı olamayacağı üstün ve yüksek bir hukuk vardır ve insanlar bu üstün ve yüksek olan hukuka aykırı kanunlaramukavemet etmek hakkına ve vecibesine maliktirler*".

Anahtar Kelimeler: Erek, Adalet, Ortaklaşa İyi, Değer, Doğal Hukuk.

Hart-Fuller Uzlaşması (!)

Prof. Dr. Ahmet Ulvi Türkbağ

Hart ve Fuller hukuk felsefesi ya da teorisindeki en uzun soluklu tartışmanın en bilinen iki temsilcisidirler. İlkinin istisnaları olmakla birlikte hukuki pozitivizmi, ikincisininse farklı bir versiyon olmakla birlikte, doğal hukuku temsil ettiği genel bir kabuldür. İnternete arama ifadesi olarak Türkçe ya da İngilizce girildiğinde (Hart Fuller Tartışması- Hart Fuller Debate) on milyonlarca sitenin geldiği, hatta kısa videoların çekildiği tartışmanın, *tek tartışılmayan yönü böyle bir tartışmanın bulunduğu ve Hart'ın ve Fuller'ın hukuka ilişkin belirli noktalarda uzlaşmadıklarıdır.*

Bu çalışmanın argümanı ise yazılı delilleri olan, uzunca bir süre devam eden, yarım yüzyıllık bu tartışmaya rağmen anlaşamadıkları genel kabul gören bu iki profesörün aslında belirli bir noktada, *hukukun güvenilirliği ve saygınlığı* üzerinde tam bir uzlaşma içinde olduklarıdır. Böyle alışılmadık bir iddianın tabii ki temellendirilmeye gereksinimi vardır ve bu metnin içeriğini de bu çaba oluşturmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümü standart yazını izleyecek ve iki ismin neden anlaşamadıklarını özetleyecektir. Burada malumu ilan ve gereksiz tekrardan kaçınmak ana hedef olacak ve konu olabildiğince sonraki iddiaya, uzlaşmaya, temel hazırlayacak biçimde ortaya konulmaya çalışılacaktır. İkinci bölümde Hart'ın ve Fuller'ın hukuku dayandırdıkları temeller belirlenecek ve onlar için bir hukuk sisteminin stratejik önemi haiz, kurucu noktaları sayılacak ve bu noktaların neden böylesine önemli olduğu felsefi bir analiz ile belirlenmeye çalışılacaktır. Son bölümde ise hukuk uğrunda harcanmış iki ömrün görünenin ötesinde ve toz bulutunun ardında belirli bir ortak amaçta nasıl birleştiği, bu amaç birliğinin aslında ayrılmadan çok daha önemli ve belirleyici olduğu gösterilmeye çalışılacaktır. Ardından bu *olgunun* hukuk anlayışımız ve hukuk uygulamamız için ifade ettiği değer ve yol açması mümkün sonuçların tartışılmasıyla çalışma sona erecektir.

Anahtar Kelimeler: Hart-Fuller Tartışması, Doğal Hukuk, Hukuki Pozitivizm, Hukuka Saygı, Hukuk Güvenliği.

Uluslararası Hukukta İyiniyetle Müzakere Yükümlülüğü Kapsamında Nükleer Silahlar Meselesi

Dr. Öğr. Üyesi Ali Kerem Kayhan

II. Dünya Savaşı'nın sonunda ABD tarafından Japonya'ya karşı kullanılan nükleer silahlar, insan sağlığı ve çevre üzerinde telafi edilemez sonuçlara yol açmıştır. Savaş sonrası güçlü devletler arasında nükleer silahların geliştirilmesi yönünde bir yarış ortaya çıkmıştır. Bu insanlık tehdidi karşısında uluslararası toplum nezdinde çeşitli adımlar atılmaya çalışılmıştır.

İlk kez 1968 yılında Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Andlaşması ile düzenlenen mevzuata, günümüze kadar çeşitli andlaşmalarda ve Uluslararası Adalet Divanı'nın kararlarında değinilmiştir. Nükleer silah tehdidi, 1996 yılında Uluslararası Adalet Divanı'nın önüne gelmiş ve oldukça tartışmalı bir danışma görüşü ile Divan; nükleer silahların insancıl hukuk kuralları ile çeliştiğini ifade etmesine rağmen, bir devletin mevcudiyetinin tehdit altında olduğu durumlarda meşru müdafaa kapsamında nükleer silahların kullanılıp kullanılmayacağına cevap veremeyeceğini beyan etmiştir.

Nükleer silahlara ilişkin uluslararası andlaşmalar ve teamül hukuku kuralları incelendiğinde nükleer silahların yasaklandığını söylemek güçtür. Diğer yandan nükleer silahların uluslararası hukuka uygun olduğu da çıkarılamamaktadır. Nükleer silahların başta sivil-askeri hedef ayrımı ve gereksiz acılar yaşatmama ilkeleri olmak üzere, uluslararası insancılık hukuk kuralları ile çatışmakta olduğu açıktır.

Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Andlaşması ile nükleer silah sahibi olmayan devletlerin nükleer silah geliştirmeleri yasaklanmış, mevcut nükleer silah sahibi devletlerin ise nükleer silahların azaltılması yolunda çaba sarf etmeleri istenmiştir. Andlaşmanın VI. maddesi ile tüm devletlerin nükleer silahsızlanma yolunda iyiniyetle müzakere sorumluluğu olduğu açıkça kabul edilmiştir.

Uluslararası hukukta iyiniyetle müzakere yükümlülüğü, devletlere işbirliğini bir görev olarak yüklemektedir. Birçok andlaşma ve yargı kararında kendine yer bulan kavramın somut olarak uygulama usulü devletlere bırakılmıştır. Nükleer silah sahibi devletlere yüklenmiş bu sorumluluğun da nasıl işleyeceği hususunda bir açıklık olmaması, devletlerin bu meseleye ilişkin olarak oldukça yavaş ve isteksiz hareket etmelerine yol açmıştır. Her ne kadar en büyük nükleer güce sahip olan ABD ve Rusya, nükleer silahların azaltılması hususunda kısıtlı ikili andlaşmalar akdetse de nükleer silah teknolojisini geliştirmeye devam etmişlerdir.

2010 yılında nükleer silah sahibi olmayan birtakım devletler, nükleer silahların tamamen yasaklanmasına yönelik bir uluslararası andlaşma yapılması için çalışmalara başlamışlardır. 2017 yılında tamamlanan ancak henüz yürürlüğe girmeyen andlaşma ile nükleer silahların tamamen yasaklanması ve mevcut nükleer silahların bertaraf edilmesi amaçlanmıştır. Nükleer silah sahibi devletler, bu andlaşmaya taraf olmayacaklarını beyan etmişlerdir. Nükleer silah sahibi devletlerin andlaşmanın görüşmelerine katılmamaları, hiçbir şekilde anlaşmayı kabul etmeyeceklerini açıklamaları, bu devletlerin nükleer silahsızlanma hususunda iyiniyetle müzakere yükümlülüklerine uymadıklarını göstermiştir.

İyiniyetle müzakere ilkesinin somut biçimde yol ve usullerinin belirlenmemiş olması, devletlerin bu alanda harekete geçmesine engel olmamalıdır. Uluslararası hukuk temelinde devletlerin iyiniyeti ve ahde vefa ilkesine dayanmaktadır. Bu temeli dikkate almayan eylemler, en basitinden uluslararası hukukun işleyişini sorgulamaya yol açacaktır. İyiniyetle müzakere yükümlülüğüne ilişkin şekli belirsizliklerin olması, işbirliği için harekete geçilmemesi hususunda bir mazeret olarak kabul edilmemelidir.

Anahtar Kelimeler: Nükleer Silahlar, İyiniyet İlkesi, Müzakere Yükümlülüğü, İnsancıl Hukuk, Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Andlaşması, Nükleer Silahların Yasaklanması Sözleşmesi.

Hukukun Oyuncakları Mıyız? Huizinga'nın Görüşleri Çerçevesinde Modern Yargılama Süreçlerine Bir Bakış

Öğr. Gör. Ali Sağlam

Hollandalı düşünür Johan Huizinga, oyunun kültür üzerindeki rolünü ele aldığı Homo Ludens isimli eserinde oyunun doğasına ilişkin tespitlerde bulunarak kültür yaratıcı işlevi üzerine odaklanmaktadır. Oyun kültürden eskidir ve hukuk, savaş, felsefe, sanat ve siyaset gibi pek çok alan ile arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır. Gündelik hayatın dışında şekillenme, kendi mekânsal alanının sınırları içerisinde cereyan etme, yarışma fikrini içermeye, düzen yaratma, özgür ve kurmaca bir alan olma gibi çeşitli özellikleri içerisinde barındıran oyunsallık, hukukta kendisini en belirgin şekliyle dava süreçlerinde gösterir. Yaklaşımını Antik Yunan'dan Eskimolara kadar çeşitli tarihsel ve kültürel verilerle destekleyen Huizinga modern dönemle birlikte oyunun kültür üzerindeki etkilerinin kaybolmaya başladığını dile getirmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde 1938 yılında yayımladığı kitabında, hukuk ile oyun arasındaki bağın kopmasını özellikle uluslararası hukuktaki 'ahde vefa' ilkesine aykırılığa dayandırarak 'oyunbozanlık' kavramıyla açıklamaktadır. Huizinga'ya göre modern kültür artık oynamamakta ve oynuyormuş gibi görüldüğünde ise hile yapmaktadır. Halbuki gerçek bir kültür oyunsal içeriği olmadan varlığını sürdüremez. Peki oyunun modern dönemle birlikte gündelik hayatta işlevi gerçekten azalmış mıdır? 'Kurmaca' ile 'gerçeklik' arasındaki salınımda modern yaşamın ciddiyeti bizi oyundan uzaklaştırmakta mıdır? Yahut oyun olgusu hukukta farklı formlar altında karşımıza çıkıyor olabilir mi? Çalışmamızda oyunsallığın ve oyunbozanlığın modern yargılama süreçlerindeki farklı görünümüne yönelik bir inceleme gerçekleştirilerek belirtilen sorulara cevaplar aranmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk ve Oyun, Johan Huizinga, Homo Ludens, Yargılama Hukuku, Yarışma.

Thomas Aquinas'ta Doğal ve Pozitif Hukukun Kaynakları ve Özgünlük Sorunu

Prof. Dr. Ali Taşkın

XIII. Yüzyıla kadar Hıristiyan dünyasında Grek felsefesine karşı oluşan direnci kırarak, Klasik felsefenin Hıristiyan dünyasında profesyonel anlamda meşruiyet kazanmasını sağlayan Thomas Aquinas (1225-1274) hukuk felsefesi tarihinin de önemli filozoflarından biridir. "Salt doğal hukuk", "Tanrısal doğal hukuk" ve "pozitif hukuk" alanlarının hepsi için kaynak niteliği taşıyan görüşlere sahip olduğu bilinen Aquinas, genel felsefesinde olduğu gibi ahlak ve hukuk öğretilerinde de büyük ölçüde Aristoteles'in etkisi altında kalmıştır. Tanrısal vahye ve salt doğal, tanrısal doğal yasaya bağlılığını belirtse de felsefeyi profesyonelce yapan, akıl-vahiy ve inanç-akıl ilişkisi konusunda sınırları dikkatli ve belirgin bir biçimde ayıran, ancak bunların birbirleriyle çatışmadığını göstermeye çalışan Aquinas'ın hukuk felsefesi de genel felsefe anlayışının özelliklerini taşımaktadır. Thomas'ın *Summa Theologica* adlı eseri, hak ve adalet kavramlarının etimolojik, epistemolojik ve etik açılardan irdelendiği, "Hukuk Üzerine Deneme"nin de yer aldığı önemli bir eserdir. Thomas, bu eserde hukukun tanımı, mahiyeti, kaynağı, rasyonel hukuk, teorik ve pratik akıl açısından hak ve adalet anlayışı, akla ve ilahi yasaya dayalı doğal hukuk, hukuk türleri, hukukta yarar ilkesi, hukuk-erdem ilişkisi gibi çoğu Aristoteles'in *Nikomakhos'a Etik ve Politika* adlı eserlerinde yer alan konuları, ele alır ve ikna edici açıklamalarla ciddi çözümler yapar. O, bireysel, toplumsal ve evrensel hukukun "ortak iyi" ilkesine dayanarak yaygınlaştırılması gibi konuları da Hıristiyan öğretiye ters düşmeden, zaman zaman onunla da bağlantılar kurarak açıklamaya çalışır.

Aquinolu Thomas'a göre hukuk, toplumla ilgili kaygı taşıyan birinin ortak iyi adına ilan ettiği akıl buyruğu, yönetmeliğinden başka bir şey değildir. İster doğal hukuk isterse insanların oluşturduğu pozitif hukuk olsun her ikisinin de kaynağı akıldır. Aquinas şöyle der: "Yasanın görevi buyurmak ve yasaklamaktır. Göstermiş olduğumuz gibi buyruk akıldan çıkar. Bu nedenle yasa akla ait bir şeydir." "Yasa, insan eylemlerinin bir kural ve ölçüsü (regula et mensura) olduğu için, zorunlu olarak akla bağlıdır." Aquinas'ın genel hukuk kuramında aklın temel alınması, "ortak iyi" ya da ortak yararın amaçlanması ve belli bir otoritenin zorunluluğu, muhatap olan toplum tarafından bilinmesi ve tanınması gibi konular dikkat çekicidir. *Summa Theologica*, 90. Mesele, 1. Tartışma bu konuların açıklanmasına ayrılmıştır. Aynı başlığın ikinci maddesinde de yasa, nihai amacı mutluluk olan insan davranışının kuralı olarak belirlendikten sonra, hedeflenen ortak mutluluğa "ortak yarar" ilkesine uyularak varılacağı belirtilir.

Aquinas'ın akla özgü kıldığı bu otoriteye rağmen, "sonsuz yasa" açıklamasında, "... Dünyanın tanrısal güç (divina providentia) tarafından yönetildiği varsayılınca, bütün evren topluluğunun tanrısal akıl (ratione divina) tarafından yönetildiği açıktır" şeklindeki ifadeyle sınırlama koyması dikkat çekicidir. Buna göre Aquinas'ın, doğa ve hukuk konusunda mutlak otorite olarak "tanrısal akıl" gördüğü söylenebilir. Nitekim Sonsuz Yasa (Lex aeterna), Doğal Yasa (Lex naturalis), İnsan yasası (Lex Humana), Tanrısal Yasa (Lex Divina) şeklinde yasa çeşitlerini sayarken, diğer yasa türlerinin güvencesi olarak Tanrısal Yasayı şart koştuğu açıkça belirtilmektedir. (*Summa Theologica*, 91. Mesele)

Sunulması planlanan bildiride, hukuk felsefesinin temel sorunları üzerinde belirleyici öğretiler sunan Aquinas'ın hukuk felsefesine katkı sağlayan görüşleri, bu görüşlerin kaynakları, özgünlüğü ve etkisi üzerine bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Thomas Aquinas, Doğal hukuk, Pozitif hukuk, Ortak İyi, Sonsuz Yasa, Tanrısal Doğal Hukuk.

Devlet Birey İlişkisinde İnsan Eylemlerinin Kökeni: Hobbes ve Sinirbilim Karşılaştırması

Alp Eren Yüce

Thomas Hobbes varlık felsefesini (ontolojisini) nedensellik ilkesi üstüne kurmuştur. Bu ilkeye göre var olan her şey hareketlidir. Bu hareket ise belirli neden/sonuç, neden/etki ilişkisi içinde gerçekleşir. Hobbes'a göre insan eylemleri de bu neden sonuç ilişkisi içinde meydana gelen hareketlerdir. Her insan davranışının, bir nedeni, bir itkisi (conatus²) vardır ve bu nedenden sonuçlar, davranışlar ortaya çıkar. Hobbes'a göre insan eyleminin en temel sebeplerinden birisi ölüm korkusudur. İnsan doğal ortamında bu korku ile sürekli savaş haline girer ve birbirini öldürür. Öldürülmeden hayatta kalabilmek için de sürekli güçlenmek ister. Hobbes bu yaşam tehdidinin giderilmesi için insanın (subject olarak) haklarını devlete teslim etmesi gerektiğini söyler. Bu sayede egemen gücün sağladığı yaşam güvencesi ile insan en temel ihtiyacını karşılamış olacaktır.

Günümüz sinirbilimi yorumları da, Hobbes'un yaklaşımına benzer bir şekilde, insan davranışlarının temelinde belirli neden/sonuç ilişkilerinin olduğunu söylemektedir. Ancak sinirbilim verilerine göre, insan eylemlerinin en temel nedeni yalnızca ölüm korkusu değildir. İnsan, bir eylemde bulunurken, çok çeşitli karmaşık süreçler bu eyleme neden olmaktadır. İnsanın bu farklı faktörler etkisinde hayatta kalma hareketine homeostatik³ hareket denir. Bu homeostatik hareket içinde insanı etkileyen, hem biyolojik faktörler hem de yaşarken sonradan öğrenmiş olduğu sosyal kültürel bilgilerdir. Bir başka deyişle insan sadece ölüm korkusundan dolayı eylemlerde bulunmaz, başka sosyal ve kültürel dinamikler de insanın hislerini ve eylemlerini etkiler.

Sinirbilimi verilerine göre Hobbes'un insan devlet ilişkisi içinde sunduğu temel ölüm korkusu önermesinin genişletilmeye ihtiyacı vardır. Bu bağlamda, birey devlet ilişkisi oluşturulurken insani ihtiyaçlar bakımından, hangi değişkenlerin söz konusu edileceği felsefi bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tartışma sorusu üzerinden bu çalışmanın amacı: Hobbes'un "eyleyen insan" tanımı ile günümüz sinirbiliminin insan eylemlerine ilişkin ürettiği teorileri birleştirmek ve kıyaslamak; ortaya çıkan bulgular doğrultusunda devlet ve birey ilişkisini açıklamak ve bu ilişki için felsefi bir tartışma yürütmektir. Bu bağlamda çalışmamız; "eyleyen insan" ve devlet ilişkisi üzerine Thomas Hobbes'tan modern sinirbilim çalışmalarına uzanan bilgiler ve yaklaşımların değerlendirmesini yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Devlet-Birey İlişkisi, Thomas Hobbes, Güç İsteği, Sinirbilim.

Alman Hukuk Eğitiminde Olay Çözümü, Türk Hukuk Eğitimiyle Karşılaştırılması

Doç. Dr. jur. Dr. Altan Heper

Alman hukuku, bütün dünyada yüksek prestije sahip bir hukuk sistemi olarak kabul edilmektedir. Bu prestijde derin bir hukuk dogmatığının yanında, gelişmiş bir hukuk biliminin varlığı tayin edicidir. Derin hukuk dogmatığının ortaya çıkışında ve gelişmiş bir hukuk biliminin varlığında hukuk eğitiminin rol oynadığı da açık bir gerçektir.

Almanya'da hukuk eğitimine pratiğe yönelik olay çözümü damgasını vurmaktadır. Üniversitedeki hukuk eğitiminde soru-cevap ve çoktan seçmeli sorularla başarı kontrol mekanizmaları uygulanmaz. Üniversitede ağırlıklı olarak detaylı bir biçimde maddi hukuk dalları eğitimi, usul hukukuna ilişkin genel esaslarla birlikte derslerde (*Vorlesung*) ele alınır iken, olay çözümlerinde derslerde ele alınan konuların işlendiği ve 20-25 öğrenciden oluşan pratik çalışma grupları oluşturulur. Burada olay çözümü tekniği ve formu çok yoğun bir şekilde öğretilir. Bu tekniğe rapor (mütalaa) hazırlama (*Gutachten*) tekniği veya rapor hazırlama stili (*Gutachtenstil*) adı verilir. Bu teknik ve form sayesinde hukuki olay incelemesinde izlenecek yol belirlenir, karmaşık hukuki sorunların altından mantıki çıkarımlarla hukuken tatmin edici, savunulabilecek gerekçelerle kalkılabilir. Rapor stili yazarın belirli bir hukuki soruna cevabında takip ettiği zihni sürecin lafzi olarak okuyucuya gösterilmesine yarar. Yazar vardığı sonuçlarda, kararlar için silojik metottan yararlanır. Rapor stili için "*hukuki düşünmenin veya hukuki çalışmanın formu*"dur diyebiliriz.

Rapor stili hiçbir yasada yer almaz ve hiçbir şekilde hukuki içeriğe sahip değildir. Rapor stili kendi kendini ortaya çıkartan, yaratan bir teknik ve soruna yaklaşım biçimidir. Rapor stilinin hukuki işlemin ve hukuki düşüncenin başarılı olması isteniyorsa, katı bir biçimde uyulması zorunlu form olduğu Almanya'da mutlak egemen anlayıştır: "*form follows function*".

Raporun başında cevaplandırılması beklenen hukuki soru ortaya atılır ve bu soruya müteakiben ilgili hukuk normlarının ışığında atılma (*Subsumption*) yoluyla cevap verilir, yani tasavvur edilen olayın hukuki silojizmle hukuki çözümü ortaya konulur. Bu silojizmde büyük önerme soru cümlesi olarak değildir, dilek (olasılık) kipi kullanılır. İhtimaller veya şartlı cümleler tercih edilir.

Büyük önermeye bir örnek olarak şu ifadeyi gösterebiliriz: "*Hans, Peter'in vücudunda bir kesik yarası oluşturmakla Hans Alman Ceza Kanunu'nun 223 maddesi 1. fıkrasına göre bir yaralama suçunu işlemiş olabilir.*"

Bundan sonra koşullar ortaya konur: "*Bunun için Hans'ın Peter'in bedensel olarak kötü muamelede bulunması veya sağlığını zarara sokması gerekirdi.*"

Bundan sonra bedensel kötü muamelenin bir tanımı gelmektedir. Bu tanıma göre "*bedeni kötü muamele, bedeni esenliği veya bedensel bütünlüğü önemli derecede zedeleyen kötü ve uygunsuz muameledir.*"

Bundan sonra sonuç gelmektedir: "*Bu nedenle Hans yaralama suçunu işlemiştir.*"

Rapor stilinde açıklamaların detaylandırılması olayda yer alan unsurların atılmasının hukuken problem oluşturup oluşturumamasına bağlıdır.

Üniversite eğitiminde 1. devlet sınavı da dâhil bu rapor stili kullanılmaktadır. 1. sınavdan sonraki dönemde, yani hâkimlik stajında (Almanya'da tüm hukukçular aynı hakimlik stajını görürler) ve 2. devlet sınavında metot hüküm stili (*Urteilsstil*) olarak değişmektedir. Hüküm tarzında sonuç en başta yer alır, arkasından gerekçe yer almaktadır. Öğrenciler ve stajyerler tüm sınavlarda ve ev ödevlerinde atılma için yasa metinlerini yanlarında bulundurmaları ve kullanmaları zorundadır.

Rapor stilinin kullanılmasıyla olayda hukuk bilimi açısından savunulabilecek birden fazla sonuç ortaya çıkabilir ve bunlar tutarlılıkları ölçüsünde değerlendirilir.

Rapor stili Alman hukukunun alamet-i farikası olup, Anglo-Amerikan sistemindeki *hypotheticals*, *issue spotting* ve IRAC formula'sından (*issue, rule, analysis, conclusion*) ve Fransızların *cas pratique* ve Türkiye'deki olay çözümünden katı kuralları bakımından farklılık gösterir.

Bu yönteme tam vakıf olamayan veya kullanamayan öğrenci 10-12 sömestrlik öğrenimden sonra ancak iki kez girebildiği 1. devlet sınavında kesinlikle başarılı olamaz ve hukukçu olarak ona tüm yollar kapanır.

Tebliğde rapor stilinin avantajları, dezavantajları, incelikleri, ceza hukukundan ve özel hukuktan örneklerle açıklanarak, arkasında yatan hukuk teorisi, metodoloji ve bilgi teorisi sorunları ele alınacak, Türk hukuk eğitimiyle karşılaştırılması yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Alman Hukuk Eğitimi, Olay Çözümü, Rapor Stili, Hüküm Stili, Altlama.

Blade Runner İncelemesi Üzerinden Transhümanizm

Fatma Ayça Arslan

Bilinç ve beden arası bağlantıyı çözerken teknolojik tekillik ve robotik üst bir türü amaçlayan, transhümanizm felsefesinin özünde insanoğlunun yaratılışından süregelen ölümsüzlük kaygısı yatmaktadır. Fiziksel ve psikolojik yetenekleri artırarak yaşlılığı yok etmeyi ve posthuman'ı amaçlayan bu düşünce akımı, kendisini 1818'de ilk olarak Mary Shelly'nin "Frankenstein veya Modern Prometheus"unda ve 1921'de Karel Capek'in "R.U.R."unda göstermiştir. Düşünce akımı, iki önemli değer üzerine kuruludur; "Özerklik ve Adalet". Bir görüşe göre, transhümanizmin getirileri özerklik ve adaleti artıracak, diğer bir görüşe göre ise; aksine polis devleti olasılığını artırarak, özerklik ve adaletin kağıt üzerinde kalmasına sebep olacaktır.

Bu tartışmalar yapıldursun, 1968'de P. K. Dick tarafından büyük bir öngörüyle "Do Androids Dream of Electric Sheep?" adıyla "Androidler Elektrikli Koyun Düşler mi?" romanı yayınlanmıştır. 1982'de Ridley Scott yönetmenliğinde "Blade Runner" evreni olarak perdeye taşınan ilk siber punk film örneği olan bu distopya, transhümanizmin mihenk taşlarından biridir.

Dünya yaşamının tükenmekte olduğu, dünya dışı kolonilerde yeni yaşamların reklam edildiği karanlık, kirli bir 2019 Los Angeles'ında geçen film, altı "andy" başka deyişle "replika"nın varoluş mücadelesini transhümanizmin ulaştığı üst noktadan vermektedir.

Replikalar, üç transhümanist teknolojinin; nano, bio ve gen teknolojisinin en gelişmiş örnekleridir. İnsanlardan daha zeki, daha güçlü ve daha akıllı sentetik humonoidlerdir. Fakat ömürleri dört senedir ve ölmekte olan dünyaya yaratıcıları olan Eldon Tyrell'dan uzun bir ömür dilemek için dönmüşlerdir. Dünyaya hükmeden polis devleti ise onları tehlike olarak görür ve Blade Runner'lar tarafından "emekli"ye ayrılmaları emrini verir. Kontrol ve güç her zaman insanlarda olmalıdır. Arendt'in de söylediği gibi "Otoriteyi korumak için kişi ya da makama duyulan saygıyı ayakta tutmak gerekir". İlme de adını veren Blade Runner'lar bunun sağlayıcılarındandır.

Altı replikadan ikisi ilk önce emekliye ayrılır. Zhoro ve temel zevk modeli olan Pris ise, bir Blade Runner olan Rick Deckard tarafından emekliye ayrılırlar. Pris'in ölmeden az evvel, genetik mühendisi J. F. Sebastian'a "Düşünüyorum, öyleyse varım." demesi bizlere, René Descartes'in *Kartezyen Düalizmindeki* zihnin bedenden önce geldiği felsefesini düşündürür adeta. Bilinçlerinin farkında olan transhümanizm ürünü bu replikalar "İnsandan daha insan" değiller midir artık?

Filmin devamında, replikaların lideri olan Roy Batty'nin Rick Deckard'dan daha güçlü olmasına ve onu öldürebileceğini bilmesine rağmen kurtarması, Deckard'ın anılarında dahi olsa yaşamayı seçmesi, bizi Kierkegaard'ın varoluşçuluğun temeli olarak gördüğü *mutlak irade özgürlüğüne* götürür. Böylece, Roy ve diğerleri biriktirdikleri anılarla, kendi varoluşlarının farkında olup daha uzun bir ömür istemeleriyle niçin insandan daha az değerli olduklarını film boyunca sorgular ve bizlere sorgulatırlar.

Dini, gnostik temeli olan insanın kendini aşma amacını modern bilimle sağlamak isteyen transhümanizmde, transitional human bir aşama olup asıl amaç Nietzsche'nin "übermensch" dediği posthuman'a ulaşmaktır. Transhümanistler, insanoğlunun, öncelikle doğaya bağımlı olmayan, gen-nano-bio teknolojileriyle yeni türler üretilip, ardından insanın posthumana dönüşeceğini savunurlar. Filmde gördüğümüz replikalar, hastalık, güçsüzlük, yaşlanmadan arınmış bio-nano-gen teknolojisinin ürünü olarak adeta birer posthuman örnekleridir. Fakat onlar da ölümsüzlüğü tanrıları olarak gördükleri Tyrell'dan istemektedirler. Bir deyişle, Blade Runner'ın film noir alternatif dünyasında dahi posthuman'a ulaşılmış değildir.

Transhümanizmin evrimsel bir varış noktası olarak gördüğü eşsiz fiziksel, entelektüel ve psikolojik kapasiteli ölümsüz insan, mercek altına aldığımız Blade Runner filminde izleklerini bulmakta ve bilim-kurgu ile geleceğe adeta bir ışık tutulmuş olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Transhümanizm, Blade Runner, Übermensch, Posthuman.

Sadakat Yüklü Kadın: Yargı Kararlarında Ötekileştirilen Kadın Kimliği

Ayşe Nur Kaya

Sadakat yükümlülüğü Medeni Kanun uyarınca evlilik birliğinin her iki eş için de getirdiği hak ve borçlardan biridir. Eşinin sadakatli davranmasını beklemek taraflar için bir hak olmakla birlikte eşine karşı sadakatsiz davranışlardan kaçınmak ise eşler için bir borçtur. Kanuni dayanağı temelde bir eşit hak ve borcu işaret etse de kadın kimliği üzerindeki toplumsal cinsiyet rolleri, aile içinde erkek eşin kadın eşten beklentisi başta olmak üzere karar vericilerin yapacağı değerlendirmeleri de etkilemektedir. Hâlihazırda kadın kimliğine dayanan talepleri 'ben' öznesi tarafından yerine getirilmemiş, toplumsal cinsiyet rolleri ile dışlanmış, baskılanmış kadın evlilik içerisinde de evine, eşine bağlılıkta birincil sorumlu kişi olarak görülmektedir. Sadakat borcunun öncelikli muhatabı olması yönünde bir ön kabul ve toplumsal cinsiyet rolü ile taraf olduğu boşanma davasında kadının, kusurlu olan taraf olarak nitelendirilip boşanmanın mali sonuçlarından da yoksun bırakılması ise kaçınılmaz olmaktadır. Kadın olmak bile tek başına ötekiliğe neden olmakta iken evlilik birliğine dahil olmak kadın için ötekiliğinin pekiştirilmesi demektir. Kadın eş üzerindeki beklenti ve baskı o kadar büyüktür ki bu beklentiye aykırı herhangi bir davranış erkek eş tarafından sadakatsizlik olarak görülüp boşanma davasına konu edilebilmektedir. Kendisine sadakatsiz davranışlar sergilediği iddiasıyla kusur isnat edilen davada ise kadın, hem toplumdan dışlanmaya, baskı görmeye hem de erkek egemen bakışı sürdüren yargıçların kurdukları kararlar ekonomik eşitsizliğe maruz kalmaktadır. Geline nokta, kadın sadece bir öteki değil aynı zamanda toplumsal ve ekonomik katmanı aşamayacak hale getirildiği için kader kurbanı olmaya itilmektedir. Çalışmada, erkek eşler tarafından boşanma davalarına konu edilmiş sadakatsizlik iddiaları ve yargının bu yönde verdiği kararlar ele alınmıştır. Benzer yargılamalar sonucu ortaya çıkan içtihat ile sadakat yükümlüsü olarak kadının benimsendiği ve bu yolla kadının yoksunluğunun nasıl yoksulluğa da çevrildiği incelenmeye çalışılmıştır.

17

Anahtar Kelimeler: Sadakat Yükümlülüğü, Ötekileştirme, Kadın, Kusur, Toplumsal Cinsiyet.

Herbert Spencer'in Perspektifinden Hukuk Tarihinde Birleşik Olan Siyasal İdare Sistemi ile Yargı Sisteminin Ayrışması Süreci ve Geriye Dönüş Tehlikesi

Dr. Ayşe Yaşar Ümütlü

İngiliz filozof Herbert Spencer, Dünya ve Hukuk Tarihinin analizinde etkin bir doğal haklar teoristidir. Ona göre devletlerin, iç ve dış tehditlerle mücadele etme biçimleri bakımından askeri kurumların ilkel kimliklerinin, adaleti uygulayan diğer idari kurumları ile ne kadar benzer nitelikte olduğunun farkında olunması gerekir. Toplumların yanlışlıkları düzeltmek için yürüttüğü sadece savaşlar değil, otorite tarafından hükmedilen bir ceza ikamesi olarak (kan) davaları güdülebildiği adalet sistemleri dönemleri, dünya hukuk tarihi bakımından, tüm toplumlarda olmuştur. Nitekim devletlerin idari yönetim teşkilat ve sistemleri ile yargı sistemlerinin ayrışması bir tarihi süreç ve sosyal evrim ile gelişir. Bu nitelikteki bir geçiş, aslında sadece artık adaletin siyasi otoriteler tarafından değil kanun koyucunun elinden talep edilemesine dönüşmüştür. Fakat bu dönüşümün sürekliliği hiçbir toplum için bir zorunluluk değildir ve her toplum için yönetim biçimlerinde bir geriye dönüş mümkündür.

Kan davası gütmeye döneminde yargısal sisteme geçiş, kişisel korumanın kademeli olarak Devlet tarafından korunmaya geçtiği anlamını taşır; kamusal ihtiyaçların baskısı altında, özellikle askeri müdahaleye ihtiyaç duyulduğu tarihi dönüşümleri analiz eden Spencer'a göre "Adaletin kılıcı", kamu düşmanına karşı eylemin veya özel düşmana karşı eylemin aynı olduğunu belirten bir cümledir. Bu sunumda toplumların idari ve hukuk sistemlerinde ilerleme ve geri dönüşleri hazırlayan sebepler tartışılacaktır.

18

Anahtar Kelimeler: Hukuk Tarihi, Siyasal Sistem, Yargı Sistemi, Sosyal Evrim.

Yargı Etiği Konusunda Türkiye'deki Güncel Gelişmeler Üzerine Bir Değerlendirme

Dr. M. Balkan Demirdal

Maddi gerçeğin objektif şekilde ortaya konması, temel hak ve özgürlüklerin korunması ve daha da önemlisi adaletin tesis edilmesi için adil yargılama başta olmak üzere yargının belli bir takım ilkelere dayanması önem arz etmektedir. Yargının söz konusu görevini sağlıklı yapabilmesi için, yargı kurumlarının ve mensuplarının belli değerlere sahip olması gerektiği artık günümüzde evrensel bir anlayışla kabul edilmektedir. Bu bağlamda Türkiye; evrensel düzeyde Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nde, bölgesel düzeyde ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde değinilen objektif, bağımsız ve tarafısız bir yargı vasıtası ile mahkeme huzurundaki tarafların haklarını koruyacak bir mekanizma geliştirilmesi ve yargı etiği temelinde belli ilkelerin benimsenmesi adına çalışmalar başlamıştır. Bu çalışmalar bakımından yol gösterici rehber niteliğinde olan, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin, 27 Temmuz 2006 tarihli ve 2006/23 sayılı kararıyla, üye devletler için rehber niteliğinde sayılan ve yargı mensupları için mesleki ve etik davranış ilkeleri getiren Bangalor Yargı Etiği İlkeleri dikkat çekmektedir.

Çalışmada Türkiye'nin Bangalor Yargı Etiği İlkeleri esas olmak üzere, adil yargılanma hakkının esasları bakımından benimsenen diğer önemli uluslararası sözleşmeler ile uyumu ve ne gibi çalışmalar yaptığı ele alınacak, bu çalışmaların sonucunda ortaya çıkan durum ise Türkiye'deki yargı pratiği ekseninde evrensel ilkeler ile ne kadar bağdaştığı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yargı Etiği, Adalet, Bangalor Yargı Etiği, Yargıtay Yargı Etiği İlkeleri, Yargı Etiği Kurulu.

Avukatlık Metodolojisi (Avukatın Düşünme ve Davranma Adımları)

Av. Dr. Başar Yaltı

Hukuk düzeninin en önemli işlevi olan adaletin sağlanması, yargı sistemi aracılığıyla gerçekleştirilen kamusal bir hizmettir. Adalet son kertede, temel hak ve özgürlüklerin kullanılabilmesi ve bu hakların ihlal edilmemesiyle somutlaşır. Bu anlamda insan hakları mücadelelerinin temelinde, kişi hak ve özgürlüklerinin korunması ve savunulması bulunmaktadır. Hak ihlalleri durumunda kişilerin bir yargı yerine ulaşması ve yargı yerinde etkin bir savunma hakkına sahip olması adil yargılanma hakkının bir gereğidir.

Adaletin yerine getirilmesinde yargılama sürecinin önemi, öncesi ve sonrasını da kapsayacak şekilde adil yargılanma hakkı kurallarına uygunlukla sağlanmaktadır. Adil olmayan bir süreçten adaletli bir sonucun üretilmesi beklenemez. İşte bu sürecin "uzman kişi" olarak en önemli denetleyicisi avukattır. Avukat, halkın/kişilerin yargılama sürecinde biricik temsilcisi olduğundan, yargılamada adil bir sonucun elde edilmesi için sadece sürecin diğer süjelerinin adil yargılanma kurallarına uygun davranıp davranmadıklarının denetimiyle yetinemez. Avukatın, aynı zamanda yargılama sürecinin anlam ve mantığını bir bütün olarak kavranması da gerekir.

Avukatlık Kanunu 2. Maddesine göre Avukatlar, her türlü hukuki mesele ve anlaşmazlıkların adalet ve hakkaniyete uygun olarak çözümlenmesini ve hukuk kurallarının tam olarak uygulanmasını sağlamakla görevli ve yetkilidirler.

Her davanın, her sorunun bir problem olduğu düşünülduğünde; avukatlık, problemi bulma ve çözme sanatıdır. Bu nedenle avukat, mantık bilgisine ve doğru düşünmenin kural ve yöntemlerine hâkim olmalıdır. Avukatların doğru düşünmeyi kavrayarak doğru çözümlere ulaşmaları, adaletin gerçekleşmesi için kaçınılmaz bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır.

Yargılama önceden belirlenmiş kuralların uygulandığı bir süreci kapsamaktadır. Avukatların yargılama sürecinin bütününe kapsayacak bir metodolojiye uygun davranmaları, sadece adaletin gerçekleşmesi bakımından değil, avukatlık mesleği bakımından da önem taşımaktadır. Doğru düşünme kendisini akıl yürütmede gösterir. Hukuksal akıl yürütmenin hukuk mantığına uygun olması ihtiyacı, metodolojiyi, yani bilimsel araştırma ve anlama yöntemlerine uygun şekilde davranmayı gerekli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Adalet, Avukat, Adil Yargılanma Hakkı, Mantık, Metodoloji.

Direnme Hakkını Edebi Bir Perspektiften Görmek: ...Ve Sonra Hiç Kalmadı

M. Berat Gültürk

Direnme Hakkı; günümüz literatüründe, gerek modern gerekse de modern öncesi hukukun problematik hale getirdiği ve yasa ile itaat arasındaki ilişkinin sorunsallaştırıldığı bir alan olarak yer almaktadır. Hukukun, doğası gereği, otoriter bir kimliğinin olduğu söylenebilir. Bu otoritenin, beraberinde itaat yükümlülüğünü getirip getirmediği veya bir sınırının olup olmadığı meselesi ise tartışmalıdır. Bu tartışmaya, farklı bir bakış açısı kazandırabilme adına, Eric Frank Russell'ın Gandhi merkezli bir bakış açısıyla kaleme aldığı *...Ve Sonra Hiç Kalmadı* isimli eserini, otorite, itaat yükümlülüğü ve direnme hakkı bağlamında irdedeceğiz.

Söz konusu eser, gezegenler arası yolculuğun mümkün olduğu kurgusal bir evrende geçmekte olup insanlar galaksinin dört bir yanındaki gezegenlere dağılmışlardır. Öyle ki, bazı gezegenlerle yıllarca iletişim kurulamamıştır. Bu evrende, merkezi dünya olan galaktik bir imparatorluk bulunmaktadır. Ve bu imparatorluk, araştırmalar sonucu bulunan, insanların yaşadığı gezegenlere temsilciler yollayarak onların kendisine katılmalarını sağlamaktadır.

Bu temsilci heyetlerinden bir tanesi, öykünün konusunu oluşturacak gezegene inerek buradaki yerel otoriteyle iletişime geçmek ve imparatorluk adına tebligatta bulunmak ister. Ancak tüm çabalarına karşın yerel bir otorite bulamazlar. Yerel halk, kendilerini, Gand'lar olarak adlandırmakta ve Anti-Gand'lar diye tanımladığı temsil heyetini hiçbir şekilde dikkate almamaktadır. "Özgürlük - Olmaz" şeklinde, özünde "Hayır" demeye dayalı, bir motto geliştiren bu toplum, Anti-Gand olarak gördükleri temsilci heyetinin sorularını cevapsız bırakmakta, adeta orada değillermiş gibi davranmaktadır. Bunun sonucu olarak, temsilcilerin katı kurallarla bağlı hiyerarşik düzeni bu sıradışı toplum karşısında çözülme emareleri göstermeye başlar; özellikle alt rütbeliler, yerel halk ile iletişimleri sonucu, emir-itaaat ilişkisini sorgulamaya başlarlar.

Söz konusu metinden hareketle, direnme hakkına ilişkin görüşlerin kısa bir tarihçesine değinip, konuyla ilgili çok kıymetli sorgulamaları bulunan Etienne de La Boetie'nin *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev* isimli eserinden bahsedecek, ardından modern hukukta direnme hakkına açıklık getirerek, Gandhi'nin, adına "Satyagraha" denilen ve günümüzde pasif direniş olarak da tabir edilen yaklaşımını açıklamaya çalışacağım. Bu tebliğin hedefi, pasif direnişin mantığını ve otorite üzerindeki etkilerini bir edebi eser üzerinden tartışmaya açmaktır.

Anahtar Kelimeler: Bilimkurgu, İtaat, Direnme Hakkı, Eric Frank Russell, Gandhi, Pasif Direniş.

Tupi-Guarani Yerlilerinde Toplum Yapısı ve Hukuk Benzeri Oluşumlar

M. Berat Gültürk

Hukuk antropolojisi, en basit tanımıyla, hukuku, arkaik biçimlerini merkeze alarak anlamaya ve yorumlamaya çalışan disiplinin adıdır. Bu sebeple, ilkel toplumları incelemek ve onlara dair sonuçlara varmak, bu disiplinin en temel aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışma, Güney Amerika'nın Amazon havzasında yaşayan yerli toplumlarından Tupi-Guarani Yerlilerinin toplumsal yapısını, iktidar odaklarını, sosyal kontrol mekanizmalarını ve hukuk yapısını anlayabilme adına hazırlanmıştır.

İlk bölümde, yerli toplumunun günlük hayattaki üretim teknikleri ile tüketim alışkanlıklarının yanı sıra yaşadıkları ve yayıldıkları bölgelere dair bilgiler yer almaktadır. Bu bilgilerle, ilkel toplumdaki üç mübadele tipinden biri olan eşya mübadelesi düşüncesinin temelleri ve mahiyeti yorumlanacaktır. Böylece, bu mübadele türüne ilişkin nasıl bir kurallar dizisinin bulunduğu ve bu kuralların -ilerde göreceğimiz- hukuk benzeri yapılarla ilişkilerine değinilecektir. Yine bu bölümde, akrabalık ilişkileri, soy sayımı ve evlilik ritüelleriyle ilgili genel bilgilere de yer verilecektir. Bu sayede, yerli toplumlarındaki bir diğer mübadele biçimi olan kadınların mübadelesi kurumu da, Tupi-Guarani Yerlileri özelinde açıklanmış olacaktır. Özetle, bu bölüm, norm oluşturma olasılığı bulunan alanlar hakkında bilgiler içerecektir.

İkinci bölümde, yerlilerin dünyevi iktidar odağı olan şefleri ile ruhani iktidar odağı olan şamanlarına dair bilgilere yer verilecektir. Şeflik makamının oluşumu, unsurları, otoritesi ve bu otoritenin sınırları anlatılıp, hak ve yükümlülüklerine açıklık getirilirken, şamanların sosyal statüsüne ve toplum içindeki rollerine ilişkin değerlendirmeler yapılacaktır.

Üçüncü bölümde ise, ilk iki bölümde verilen bilgiler ışığında, toplumun oluşturduğu sosyal normları korumaya yönelik, zamanla geliştirmiş olduğu araçlar anlatılıp, bu araçların hukuki bir niteliğe kavuşup kavuşmadığının değerlendirilmesi yapılacaktır. Yine bu bölümde, sosyal kontrol mekanizmaları adını verdiğimiz kuralların, hem sosyal yaşamın hem de iktidarın sınırlarını ne şekilde çizdiği açıklanacaktır.

Sunum; hukuk kuramcılarının, hukuk ve devlet oluşumuna dair görüşlerinden yola çıkarak, bölgeye giden kaşif, din adamları, fatih ve antropologların tuttuğu kayıtlardan yararlanılarak hazırlanacaktır. Bu çalışmayla, hukukun ve devletin kaynağına ilişkin soruların bazılarını, en azından yağmur ormanı havzasında yaşayan yerliler özelinde, cevap verebileceğimi ümit ediyorum.

Anahtar Kelimeler: Tupi-Guarani, Yerli, Toplumsal Yapı, Sosyal Kontrol, Şef, İkel Hukuk.

Bodin ve Mutlak Monarşi Kuramı: Sorun Feodal Parçalanmışlık mı, Halk Egemenliği mi?

Ar. Gör. Berrak Burçin Dilaver

Modern dönemin başlangıcına dair klasik yaklaşım, Avrupa'da ortaya çıkan mutlakiyetçi devletleri, gelişen ticari ve sınai faaliyetler sonucu yükselen burjuvazinin de desteği ile kralların feodal parçalanmışlığa karşı zaferi olarak yorumlamaktadır. Bu dönemde Jean Bodin 1576 tarihli ünlü eseri "*Les Six Livres de la République*"de geliştirdiği mutlak monarşi savunusu ve egemenlik kuramı ile zamanının en başarılı siyaset kuramını oluşturmuştur. Bodin'in egemenin yetkilerini mutlak kabul etmekle beraber mülkiyet hakkına dokunamayacağı savı, kuramında bir tutarsızlık gibi görünmekle beraber kendisinin ya anayasal kaygılar taşıdığı iddiasını gündeme getirmiş (Lee, 2016; Franklin, 1973), ya da kuramında tutarlılıktan çok zamanındaki iç karışıklıklara karşı bir çözüme öncelik verdiği şeklinde yorumlanmıştır (Wolfe, 1968).

Çalışmamız, öncelikle modern öncesi mutlak monarşilerin, her ne kadar güçlerini ve zenginliklerini ticaretin gelişmesine borçlu olsalar da büyük ölçüde feodal devletler olduğu tezinden (Anderson, 1974) harekete edecektir. Mutlakiyetçi devletlerin gelirleri çoğunlukla feodal üretim biçimine bağlı olduğu gibi, yönetimde ağırlıklı sınıf aristokrasidir. Bunun yanında, Bodin'in de üyesi olduğu *Tiers-État*, halkın geri kalanını değil, ticari sınıfın belli bir kesimini temsil etmektedir. Bodin'in kendi dönemindeki mezhep savaşlarının yarattığı kargaşaya karşı yazdığına şüphe yoktur, ancak mutlak monarşi savunusunu feodal parçalanmışlığa karşı olmaktan çok o dönemdeki egemenliğin halktan çıkış kuramlarına, bir diğer ifade ile halk egemenliği kuramlarına karşı geliştirmiştir. Yine kralın meclis onayı olmadan vergi koyamayacağı savunusu, yalnızca burjuvazinin değil aristokrasinin de vergilendirilmeye karşı mücadelesinin ve sahip olduğu ayrıcalıkların bir yansımasıdır. Böylece vergiler doğrudan üreticilere yüklenmiştir. Ulaşılan sonuç, krallar, aristokrasi ve burjuvazi arasındaki çekişmenin yadsınması anlamına gelmemekte, yalnızca hepsinin doğrudan üreticiler karşısındaki tutumunu ortaya koymaktadır: Kapitalist üretim biçimi gelişirken öncelikle bastırılması gereken aristokrasi değil, doğrudan üreticiler olmuştur. Böylece Bodin bir yandan yasa koyabilmek için rızaya ihtiyaç duyulduğu takdirde egemenlikten söz edilemeyeceğini dile getirirken, öte yandan kralın yeni vergiler koyabilmek için söz konusu düzenlemeyi meclis onayına sunmasını şart koşabilmektedir.

Çalışmamız ayrıca mutlak monarşilerin güçlü olduğu bu dönemde ortaya atılan egemenliğin halktan çıkış kuramlarını, bu kuramları ortaya çıkaran koşulları ve kuramların modern devletin oluşumuna etkilerini araştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Jean Bodin, Mutlak Monarşi, Mülkiyet Hakkı, Halk Egemenliği, Erken Modernite.

Joseph E. Stiglitz ve Küreselleşen Hukuk “Çok Uluslu Şirket Bey Ne Yapıyorsunuz?”

Ar. Gör. Betül Karagedik

Joseph Stiglitz küreselleşmeye ve Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi küresel ekonomik örgütlere yönelik ağır eleştirileriyle tanınan Nobel ödüllü ekonomisttir. Bildiride Stiglitz'in “Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı” ve “Eşitsizliğin Bedeli” isimli kitapları başta olmak üzere kitapları ve makalelerinden hareketle küreselleşen ekonomiye dair eleştirileri incelenecektir. Bilhassa 1980'li yıllardan itibaren etkisini arttıran neoliberal politikalar ve küreselleşme süreciyle birlikte dünyada küresel sermayenin serbest/vahşi ticaretinin önündeki bütün engeller kalkmıştır/ kaldırılmaya çalışılmaktadır. Kapitalizmin pazar ihtiyacı küresel ölçekte giderilmekte ve bu yapılırken sadece çok uluslu şirketlerin kârlarını maksimize etmesi önemsenmektedir. Uluslararası Para Fonu, Dünya Ticaret Örgütü gibi küreselleşmenin en büyük yardımcısı olan kurumlar ile birlikte dünyada sadece çok uluslu şirketlerin isteklerinin dikkate alındığı bir düzen yaratılmaktadır. Dünyada yüzde birlik kesimin refahı her geçen gün büyürken, arka planda daha fazla insan yoksulluğa mahkûm edilmektedir. Küresel sermayenin çıkarları için diğer insanların haklarının nasıl tahrip edildiğini somut olarak gözlemleyebileceğimiz alanlardan biri de fikri mülkiyet haklarının kullanımınıdır. Nitekim Stiglitz de bu konuda “Economic Foundations of Intellectual Property Rights” isimli makalesini yazmış ve Dünya Ticaret Örgütü'nün anlaşmalarından biri olan TRIPS'le ilgili eleştirilerde bulunmuştur. Son olarak değinilmelidir ki; ekonomik küreselleşme siyasi alana da taşmış ve bugün artık devletlerin egemenlik yetkilerinin azaldığı yahut şekil değiştirdiğine dair tartışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bildiride sayılan tüm bu hususlar Stiglitz'in çalışmaları esas alınarak değerlendirilecek ve tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Kapitalizm, Çok Uluslu Şirket, Fikri Mülkiyet Hakkı, Dünya Ticaret Örgütü.

Πολιτεία (Politeia) Kavramının Semantik Analizi

Dr. Öğr. Üyesi Burçin Aydoğdu

Platon'un temel eserinin adı da olan Πολιτεία kavramına çeşitli dillerde ve çeşitli bağlamlarda, Devlet, Cumhuriyet ve Anayasa başta olmak üzere çok sayıda, farklı anlamlar verilmiştir. Bunlar çoğunlukla birbiriyle ilişkili olmakla birlikte özdeş olmayan, hatta birbirinde çok farklı yerlere varabilen anlamlardır. Πολιτεία kavramına verilen bu anlamlardan tek birinin doğru ya da "daha doğru" olduğunu iddia etmek güçtür. Çünkü her biri kendi dilinde ya da bağlamında ciddi yaygınlık kazanmıştır. Anayasa hukukundaki farklı bakış açılarını sadeleştirerek bu kavramı tek bir anlama hapsetmek yerine bu kavrama verilmiş anlamların çeşitliliğinden yararlanarak siyaset felsefesindeki anayasal arayışları gözlemlemek için linguistik bir turnusol kağıdı olarak kullanmak bilimsel açıdan daha aydınlatıcı olabilir. Bu çalışma, söz konusu kavram için Avrupa ve Ortadoğu coğrafyasının muhtelif kültürlerinde ve zamanlarında kullanılan karşılıkları bir araya getirerek İlk Çağ'dan günümüze anayasa hukukundaki bazı paradigmatik dönüşümleri tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Platon, Devlet, Anayasa, Cumhuriyet, Politeia.

Neoliberalizmin Birey Üzerindeki Depolitizasyonu

Av. Cahide Hilal Akkoç

Neoliberalizm, liberalizminin sadece mirasçısı değildir; bireyden devlete bir dönüşümü ifade eder. Neoliberalizmin dönüştürme özelliği ise onun rasyonel bir akıl olmasından ileri gelir. Rasyonel akla, özünü rekabet normunun oluşturduğu piyasa aklıdır denebilir. Bu rasyonel aklın bireye içkinleştirilmesi ile dönüştürülen birey, toplumu da dönüştürür ve nihayetinde, ideal piyasanın işleyebileceği ideal toplum yaratılmış olur. Çünkü, ideal bir piyasa ancak piyasalaşmış toplumda mümkündür. Rasyonel aklın bireye içkinleştirilmesi ile bireyin kendi özyönetim şekli de dönüşür. Her kavram ve ilişki, faydalılık üzerinden yeniden anlam kazanır ve bireyin hayatında ancak beklenen yararı gösterdiği sürece anlam ve yer bulur. Rasyonel akıl neticesinde homo politicustan homo oeconomicusa dönüşen bireyin, siyasi kimliğini kaybetmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu sebeple neoliberalizmin en tahrip edici etkisinin demokrasinin değersizleştirilmesi olduğu söylenebilir. Rasyonel aklın depolitize edici niteliği, bireyin yurttaş kimliğinin yerine tüketici kimliğinin geçmesini kolaylaştırmıştır. Tüketerek kendini yaratabilen bireyin, siyasi alana ilgisizliği neticesinde toplumun çözülüşü kaçınılmazdır. Burada, neoliberalizmin depolitize edici niteliğinin, bir yan etki değil, amaçlanan bir etki olduğunun altı çizilmelidir. Depolitizasyonun sonucu ise bireyin kamusal alanda özgürlük yitimine uğramasıdır. Liberalizmde devletin görevinin sadece insanın doğuştan getirdiği yaşam, özgürlük ve mülkiyet haklarını korumakla sınırlı olduğu fikri, kamusal-özel alan ayrımını da beraberinde getirir. Kamusal, devletle özdeşleştirilirken geriye kalan özel alanı oluşturur. Bu ayrım, kamusal alanda etkinlikte bulunacak aktör sayısını azaltırken, devletin özel alana müdahalesine de izin vermez. Özel alanın en ideal hali ise piyasa kurallarının hakimiyeti ile mümkündür. Kamusal alan ve özel alan ayrımında, formel hukuk kuralları aracılığıyla bireyin temel hak ve özgürlükleri güvence altına alınmış olmakla birlikte bireyin ne kadar özgür olduğu tartışmalıdır. Birey özgürdür fakat kamu yararına faaliyette bulunma yetkisi, devlette tekelleşmiştir. Burada iki sorun vardır: Birincisi, kamusal-özel alan ayrımı ile siyasetin devlet yönetimine ve hükmetmeye indirgenmesi sonucu demokrasinin sadece bir yönetim teknikleri bütünü olarak kabul edilmesidir. Demokrasi, örgütlenme, baskı grubu kurma vb. enstrümanları göz ardı edilerek belirli periyotlarla yapılan seçimlere indirgenir. İkincisi ise özel alanı paylaşan şirketler ve bireyin, özgürlüklere erişme noktasında demokratik olarak eşitken pratikte eşit olmamasıdır. Kamusal alanda yurttaşlık haklarını kaybeden birey, özel alanda da ekonomik olarak kendisinden güçlü şirketlerin hak tecavüzlerine uğrar. Birey hayatı ve özgürlüğüne, olası bir haksız müdahale karşısında, bireyin demokratik olarak örgütlenmesi ve kolektif direnişi halinde ise devlet eliyle, ikna, propaganda hatta şiddet uygulanması yoluna gidilebilir. Azınlığın özgürlüğü için gerekirse çoğunluğun özgürlüğü kısıtlanır.

Anahtar Kelimeler: Neoliberalizm, Depolitizasyon, Demokrasi, Baskı Grupları, Kamusal Alan-Özel Alan.

Ceza Yargılamasında Adli Psikolojinin İşlevi

Dr. Öğr. Üyesi Can Canpolat

Adli psikoloji, en yalın haliyle psikoloji bilgisinin hukuki sorunların çözümü ile ilgili meselelerde uygulanması olarak tanımlanabilir (American Board of Professional Psychology). Diğer bir ifadeyle adli psikoloji, hukuk ve psikolojinin kesişim alanında yer alan bir psikoloji dalıdır (American Psychological Association). Bu yönüyle adli psikolojinin, esasen psikolojinin bir alt dalı olduğu ancak hizmet verdiği konular nazara alındığında, adli bilimlere de dair bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla adli psikoloji, multi disiplinler bir alan olarak nitelendirilebilir. Tarihsel süreç dikkate alındığında, adli psikolojinin daha çok ceza hukuku ile ilgili sorunlara çözüm bulunması amacıyla uygulandığını söylemek mümkündür.

Ceza muhakemesi, iddia, savunma ve yargılama şeklinde ortaya çıkan üçlü faaliyete ilişkin esasları barındıran bir alandır. Bu faaliyette yargılama makamları, maddi gerçeği ortaya çıkarma gayesiyle, geçmişte yaşandığı iddia edilen olayın gerçekliğini hukuk düzenince kabul edilen vasıtalarla ortaya çıkarmaya, canlandırmaya, yani ispata çalışırlar. Yargılamaya katılan süjelerin psikolojik vaziyetleri, ceza yargılamasının amacı olan maddi gerçeğe ulaşılmasına etki edebilir. Bu etkinin mevcudiyeti yahut ne düzeyde ortaya çıktığı, psikoloji bilgisinin kullanılmasıyla ortaya konulabilir. Bu bakımdan adli psikoloji, ceza yargılamasının adil, etkin ve insan haklarına uygun sonuçlara ulaşmasında psikoloji bilgisinin kullanılmasının zeminini oluşturmaktadır. Örneğin suçla mücadele eden adli kolluk bakımından göreve uygunluk, kişilik değerlendirmesi, stres yönetimi, kötü muamele eğilimi; çocuklar hakkında sosyal hizmet raporu alınması; akıl hastalığı ile akıl hastalığının irade oluşturma ve yönlendirme yeteneğine etkileri; mükerrer suçluluk, şiddet psikolojisi; hükümlüler bakımından suç yaşantısını terk etme ve rehabilitasyon; denetimli serbestlik; adli hatalar; mağdur psikolojisi; tanık psikolojisi gibi alanlar, yargılamaya katılan kişilerin psikolojilerinin yargılamaya etkisinin değerlendirildiği başlıklar olarak değerlendirilebilir.

Adli psikoloji, sosyoloji, kriminoloji, adli grafoloji, ses ve görüntü analizi, adli palinoloji gibi birçok bilim dalıyla da irtibat içindedir.

Çalışmada, tüm bu hususlar çerçevesinde adli psikolojinin ceza yargılamasındaki işlevi inceleme konusu edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Adli Psikoloji, Ceza Yargılaması, Mağdur Psikolojisi, Sanık Psikolojisi, Kolluk Psikolojisi, Hükümlü Psikolojisi, Suç Psikolojisi, Tanık Psikolojisi.

Adalet duygusu siyasal yaşamın temelidir. Adalet, hak edene hak ettiğinin verilmesidir. Adaletsizlik, hak ettiğini alamayana ya da hakkı verilmeyen mağdur olana işaret eder. Bu durum, mağdur olanı adalet uygulamalarıyla (hukuk) hakkını arama çabasına sevk eder. Mağdur olan, adaletin tecellisini, mağduriyetinin giderilmesini beklerken ikinci kez hem de hukuk tarafından mağdur edilebilmektedir. Bahsi geçen uygulamalar “ adli kontrol şartı” ve “denetimli serbestlik” olarak gösterilebilir. Buna benzer hukuki uygulamalar siyasal yaşamın paydası olan adalet duygusunu zayıflattığı gibi mağduriyete neden olanı da (suçluyu da) cesaretlendirmekte, mağdur olanın da ikinci kez adaletsizliğe uğramasına neden olmaktadır.

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Adli Kontrol Şartı getirmektedir. Bu kanuna göre şüpheli ya da sanık tutuklanma şartlarını taşıyacak fiilde bulunmasına rağmen denetim altına alınarak, kanunda sayılı bir ya da birkaç yükümlülüğe tabi tutulmaktadır. Yine, 5275 Sayılı Ceza İnfaz Kanununun 105/A maddesi gereği yapılan uygulamalar ise, ceza verilen kişinin sosyal hayat içerisinde infazına olanak sağlayan bir ceza hukuku uygulamasıdır. Bu her iki kanunda bir şekilde ceza hukukuna göre suçluyu ya ceza almaktan kurtarmakta ya da aldığı cezayı azaltmaktadır. Başka bir ifadeyle örtülü olarak affetmektedir

Bu iki yasa ile işlediği suçun cezası verilmeyen kişilerin varlığı, en başta toplum vicdanında ve bu kişilerin mağdur ettikleri kişilerin adalete olan güveni zayıflatmaktadır. Çünkü tanım gereği adalet, hak edene hak ettiğinin verilmesi iken cezayı hak edenin hukuk ile affedilmesine dönüşmektedir. Hukuk, özü gereği adaleti sağlaması gerekirken hukuki adaletsizliğin önü açılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Adalet, CMUK, Adalet Duygusu, Hukuk.

Hukukun Dili, Dilin Hukuku

Dr. Dadaşhan Celalettin Kavas

Hukukun bir dil etkinliği olması; onun nerede aranacağı, nasıl tanımlanacağı ve nasıl şekillendirilebileceği konusunda başlıca yol gösterici durumu ifade eder. Hukukun norm, değer ve sosyal olgu bileşenlerinin tamamı; onun dilsel boyutta doğması, yaşaması ve ortadan kalkması gerçekliği içinde yer alır. Böylece hukuk felsefesini dil felsefesi içinde; hukuk sosyolojisini ise dilsel antropoloji ve kültür sosyolojisi etrafında yeniden konumlandırmak, hukukun bu dilsel gerçekliğine daha kapsayıcı bir perspektifle bakmayı sağlayacaktır. Elbette bu yeniden konumlandırma, ilk bakışta bir indirgeyici ve daraltıcı bir tavır olarak sorgulanmaya da açıktır. Zira bu yeniden konumlandırma; Marksist, Tarihselci, Yorumlayıcı, Yapısalcı çeşitlik sosyolojik yöntemlerle çizilmiş bulunan ilkel, feodal, dini veya kapitalist hukuk görünümüne dair ayrımlara yeterli cevap veremeyeceği izlenimi doğuracaktır. Aynı şekilde farklı tarihsel duraklarıyla birlikte tabii hukukçuluğun veya hukuki pozitivizmin elinde bulundurduğu sorgulama ve açıklama imkânlarının dil felsefesi içine oturtulması şüpheyle karşılanabilecek bir girişim olacaktır. Ancak dil felsefesi, dilbilimin ve dilsel antropolojinin sunduğu teçizatın da yardımıyla, hukukun gerek ekonomi-politiğini, gerekse değere ve adalete dair tartışmalarını tutarlı ve kapsayıcı bir şekilde ele almaya elverişlidir. Bunun için atılabilecek ilk adım dil felsefesi ile diğer sosyal bilimler arasındaki bağlantıların benzerlerini hukuk felsefesi ve hukuk sosyolojisi ile de tesis etmektir. Bu ilk adımın atılması için gösterilen zihinsel çaba, belki de aynı zamanda nihai adımı atmış bulunduğumuzu keşfetmekle sonuçlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk Felsefesi, Hukuk Sosyolojisi, Dil Felsefesi, Dilbilim, Dilsel Antropoloji.

Hegel'in Hukuk Felsefesinde Soyut Hak Kavramı ve Özne Problemi

Ar. Gör. Çağatay Şahin

Bu çalışmada ünlü Alman filozof George Wilhelm Friedrich Hegel (1770- 1831)'in Hukuk Felsefesi'nin önemli kavramlarından birisi olan soyut hak kavramının bir analizi yapılmaya çalışılacaktır. İlk bölümde Hegel'in felsefesinin temel kavramları ele alınacak, bu felsefede öncelikli bir yeri olan tin felsefesi, ünlü düşünürün tarih felsefesine ve buradan hareketle hukuk felsefesine ulaşmanın kapısını aralayacaktır. Bilinç ve öz bilinç problemi, efendi-köle diyalektiği ve tanınma ilişkisi çalışmanın bu bölümünde ele alınacaktır. Tanınma ilişkisi öz bilinçler arası başladığı bu evrenin ardından birey-devlet ilişkisinde gerçek ifadesini bulacaktır, zira Alexandre Kojève'nin de Hegel okumasında ifade ettiği gibi, insan ancak bir devletin vatandaşı olması neticesinde kendini özgür ve tarihsel birey olarak gerçekleştirebilmektedir.

İkinci olarak soyut hak kavramının momentleri olan mülkiyet, sözleşme ve haksızlık ayrı başlıklarda ele alınacaktır. Hegel'e göre hukuk her şeyden önce, özgürlüğün doğrudan doğruya ilişkilendiği bir kavramdır, özgürlüğün hukukla birlikte ele alınışı ise temelde üç ana ayrım üzerinden mümkün olmaktadır. Bunlardan ilki, kendi kendisiyle ilişki içindeki özel şahsın özgürlüğü olan mülkiyet, ikincisi başka şahısla ilişkiye giren mülkiyet sahibi şahsın kendi rızasıyla mülkiyeti geçirmesi hali olan sözleşme ve üçüncüsü ise kendisiyle ilişkisinde farklılaşan, varlığı ile çelişen irade, yani haksızlıktır.

Hartmann'a göre Hegel o dönemde soyut hak formu henüz kavranmadığı için soyut hak kavramının bu üç evresiyle mülkiyet hukuku, borçlar hukuku ve ceza hukukunun ortaya çıkışını ifade etmektedir. Devlet bu hak ayrımlarının koruyucusu, hak ve menfaat karşısında bir zorunluluk hali olarak ele alınmaktadır ve gücünü nihai bireylerin özel menfaatlerindeki evrensel amaç birliğinden almaktadır. Bu kapsamda son bölümde devlet, kişisel hakların teminatını sağlayan ve varlığını bu hakların birliğinde bulan bir üst yetke olarak var olmaktadır. Çalışma kendi savını ortaya koyacağı son bölümde soyut hak kavramının öznesinin nasıl kurgulandığı sorunu üzerine odaklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Öz Bilinç, Soyut Hak, Özgürlük, Hukuk, Devlet.

Nussbaum'un Yapabilirlik Yaklaşımı Bağlamında Özgürlük Sorunu

Damla Alver

Nussbaum, yapabilirlikler yaklaşımının amacının, yaklaşımın temel hak ve özgürlükler konusunda ve toplumsal adaletin sağlanmasında yasa koyuculara rehber olabilecek evrensel ilkeleri ortaya koyan bir kuram oluşturmak olduğunu söylemektedir. Bunun için de, o, ilk olarak şu soruyu sormakla işe başlar: "İnsanlar gerçekte ne yapabilir ve ne olabilirler?" Bu soruya verilebilecek tüm yanıtları da yapabilirlikler olarak tanımlamaktadır. Nussbaum'un ifade ettiği şekliyle yapabilirlik "bir çeşit özgürlüktür: çeşitli faaliyet bileşimleri içinden birini başarma özgürlüğüdür." Nussbaum'da özgürlüğün kişinin olanaklarını gerçekleştirebilmesini sağlayacak koşulların mevcut olmasıyla ilgili olduğu ve bir özgürlüğün varlığından söz edebilmek için, onun kâğıt üzerinde tanınmasından çok, bir kişinin o özgürlüğe sahip olmasının maddi koşullarının sağlanması gerektiği gibi bir düşünce karşımıza çıkmaktadır. Bu ise, özgürlüğün yalnızca bir müdahale edilmeme olarak anlaşılmadığı, özgürlüğün varlığından bahsedebilmek için kişilerin yapabilirliklerinin varlığından bahsedilebilecek koşulların sağlanması gerektiği anlamına gelmektedir. Bu düşünceden hareket eden Sandra Fredman, güvenlik hakkının benzer şekilde ele alınıp alınmayacağını araştırmakta, güvenlik hakkının da kişilerin yapabilirliklerinin sağlanması noktasında anlamını bulup bulmadığını sorgulamaktadır. Nussbaum'un özgürlük anlayışına benzer şekilde güvenlik hakkının kişinin bedensel bütünlüğüne dokunulmamasından ziyade kişinin bedeninin tehditlerden azade olması hakkı olduğunu ileri sürmektedir. Açlık ve hastalık gibi mahrumiyetlerin de kişinin güvenlik hakkının ihlaline sebep olacağından güvenlik hakkının içeriğinin bunları da kapsayıp kapsamayacağını ele almaktadır. Özgürlük ve güvenliğin yaygın anlayıştan başka bir anlama büründüğü ve müdahale edilme-serbest bırakılma üzerinden ele alınmadığı durumda akla gelen sorulardan birisi de özgürlük ve güvenlik ikileminden her durumda bahsedilebilip bahsedilemeyeceği olmaktadır. Bu bildiride Nussbaum'un özgürlük sorununa yaklaşımı ve bu yaklaşım doğrultusunda özgürlük güvenlik ikileminin her durumda söz konusu olup olamayacağının araştırılması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Özgürlük, Yapabilirlikler Yaklaşımı, Güvenlik Hakkı, İnsan Onuru, İnsan Hakları.

Hukuk Aracılığıyla Adalet Mümkin Müdür?

Damla Uçak

Adalet kavramı hukuki, felsefi, politik, sosyal ve ekonomik olanla ilişkili tüm değerlendirmelerde sürekli karşımıza çıkan, yaşadığımız dönemde oluşan yeni sorunlar ve farklı yaklaşımlarla birlikte yeni tartışmaların ortaya çıkmasına vesile olan bir kavramdır. Hukukun spesifik bir amacı var mıdır? Örneğin, hukuk adaleti bulmayı hedefler mi? Hukuki dolayım olmadan adaletin peşine düşülebilir mi? Hukukun şiddetle olan ilişkisi nedir? Hukuk ile adalet, hukuk ile yaşam arasındaki ilişkide şiddeti nereye koyabiliriz? Bu ve benzeri sorular konu ile ilgili hem geleneksel hem de güncel tartışma başlıklarını oluşturmaktadır. Bu soruların hepsi birbirini perçinleyen içerikleri ifade ediyor olmakla birlikte esas olarak bu çalışmada, hukuk aracılığıyla anlam ve işlev kazanan “Adalet nedir?” sorusu çağdaş dönemdeki tartışmalar çerçevesinde cevaplandırılmaya çalışılacaktır. Bunun için Walter Benjamin’in “Şiddetin Eleştirisi Üzerine” adlı metni temel alınacaktır. Bunun sebebi, Benjamin’in metninin hukuki temellere dayanmayan ve şiddet içermeyen bir adalet anlayışı arayışıyla hem hukuksal statüyü hem de şiddet sarmalını alışılmışın dışında ele alarak yeni tartışmalara zemin hazırlamış olmasıdır. Çalışmanın temel savı, hukukun işleyişi ile adalet arayışı farklı zeminlere konumlanıyor olsa dahi adalet adına hukuku dışarıda bırakamayacağımız ya da hukuku adaletin tam karşısına yerleştiremeyeceğimizdir. Söz konusu metninde Benjamin, “hukuk olarak adalet” anlayışını açığa kavuşturmak için doğal hukuk ve pozitif hukuk ayırımından hareket ederek her ikisinin de adaleti sağlayamadığını iddia eder ve hukukun adaletle ilişkisinin olmadığı sonucuna varır. Dahası hukukun uygulanabilmesi yasa koyucu ya da yasa koruyucu fark etmeksizin şiddeti gerektirir. Bu yanıyla hukuk ve şiddet arasında yakın bir bağ vardır. Benjamin hukuku güvence altına alabilecek tek şeyin şiddet olduğunu; hukukun adil olduğu için değil, şiddet aracılığıyla geçerlilik kazandığını; hukuk aracılığıyla adil olmayan eylemlerin meşru zemininin sağlandığını ortaya koyar. Devamındaysa mitik şiddet ve ilahi şiddet ayrımları yaparak; mitik şiddeti iktidarla, ilahi şiddetiye adaletle ilişkilendirir. Mitik şiddette hukuk evrensel bir adalet anlayışından değil, o dönem devlet içindeki hâkim anlayıştan beslenir. Bu noktada hukuk ve adalet arasında ortak bir zemin olduğu yönündeki hâkim anlayış sarsılır. Hukuk; psikolojik, ideolojik ve toplumsal izler taşıyacağından hiçbir zaman için tarafsız olamayacaktır. Adaletse bir içeriğe kavuşturulması zor olan kavramlardan biri olsa dahi, hukuki anlamda tartışıldığında onu ilişkilendirebileceğimiz en başta gelen ilkelere biri tarafsızlıktır ancak hukuk tarafsız olmaktan uzaktır. İlahi şiddetse önce hukuku kuran sonra kurduğu hukuku koruyan şiddetin döngüsellikinde adaleti tesis etmenin imkânsızlığı sebebiyle hukuksal şiddetin, hukuku kuran ve koruyan devlet şiddetinin yok edilmesidir. Benjamin’e göre iktidarın manipüle edici etkilerine karşı uyanık olmaya davet eden, devlet kurumlarını askıya alan, bozduğu düzenin yerine bir yenisini geçirmeye kalkmayan ilahi şiddet, şiddet içermeyen bir olaydır; hukukun ötesindeki adaleti açığa vurur ve her seferinde kendi biricikliğini, geleceği açık bırakan sınır mantığını, tekilliğini öne çıkarır.

Anahtar Kelimeler: Adalet, Hukuk, İktidar, Şiddet, “Başka”.

Sanat, Nefret Söylemleri ve İnsan Onuru: İnsanın Değeri Üzerine Bir İnceleme

Ar. Gör. Deniz Polat Akgün

İnsanın kendini ifade etme ihtiyacı, insanlık tarihi ile yaşıttır. İnsan, kendine özgü olanaklarla, tarih boyunca kendisini anlatmış, sorunlarını çözmeye çalışmış, hayatına ilişkin kayıtlar tutmuş ve bunların gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamıştır. Sanat, bu olanaklar arasında her zaman için özellikli bir yer tutmuştur. İnsana özgü olan bu ihtiyacın olmazsa olmaz araçlarından biri olarak sanat, aynı zamanda sağaltıcıdır. İnsanlık kültürünü ve bilincini ve dolayısıyla tek tek kişilerin değil, tüm insanlığın olanaklarını geliştirir. Bu nedenle, her insan, tercih ettiği sanat dünyasıyla, istediği biçimde ilişki kurma ve bu olanağını gerçekleştirme hakkına sahiptir. Sanatla özgürce uğraşabilmek, en üstün ahlâki değer olan insanın sahip olduğu değer ve onurun bir gereğidir. Bu özellik, onu diğer canlılardan ayırır. İnsanın kendisini geliştirebileceği, varlığını ve yaratıcılığını yansıtabileceği bir olanak olarak sanatta özgürlüğün hukuken güvenceye alınması da doğrudan insanın değerini ve onurunu temel alır.

Günümüzde, ulusal ve ulusüstü kurumlar tarafından hukuken güvenceye alınan sanat özgürlüğü, kural olarak her türlü sanatsal ifadeyi koruma altına alır. Ancak; gerek sosyolojik değişimler ve dönüşümler gerekse sanatın anlamında yaşanan radikal biçim ve içerik değişimleri, insanlık tarihinin başlangıcından beri yaşamın kuşamında yer alan sanatın anlamının ve kapsamının eskiden kabul edildiği gibi verili olmadığını göstermiştir. Bu çerçevede, belirli sanatsal ifade türleri özellikle tartışmalıdır. Nefret içerikli ifadeler de bunlar arasında önemli bir yer tutar.

Nefret içerikli sanatsal söylemler üzerine değerlendirme yapılırken, nefret söylemlerinin nelerden oluşabileceğini tahdidi olarak belirlemek ve sanat özgürlüğünün bu anlamda sınırlarını çizmek oldukça güçtür. Bu yolda ışık tutan, insan onurudur. İnsan onuruna saygı, demokratik ve çoğulcu bir toplumun temelidir. Farklı nitelere yer verilmekle birlikte, nefret söylemi kapsamında değerlendirilen ifadeler genellikle, sırf belirli niteliklere sahip oldukları için belirli bir kitleyi hedef alan, onlar üzerinde insanlığın diğer üyeleriyle eşit olmadıklarına dair bir his veya bir önyargı yaratan; kin, nefret ya da ayrımcılık içeren veya bunları tahrik eden, insan onuruna saldırı niteliğindeki söylemlerdir. Sanat, bu tür söylemlerin araçlarından biri olabilmektedir. Bu durum, sanatın hem sağaltıcı yanıyla hem de insan onuru temelli oluşuyla çelişir. Çalışmada, bu çelişki ele alınacak; sanatın nefret içerikli ifadeler yer vermesi halinde sınırlanıp sınırlanamayacağı, insan onurunun bu sınırlama tartışmalarında nasıl bir yer tuttuğu incelenecektir. Bu kapsamda, tek tek insanların rastlantısal özelliklerinden bağımsız bir biçimde, tüm insanlığın, başka bir ifadeyle insanlık ailesinin sahip olduğu değer ve bu değer somut olaylarda nasıl dikkate alınabileceği değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Sanat Özgürlüğü, Nefret Söylemi, İnsan Onuru, Temel Hak ve Özgürlükler.

İdare Hukukunda Manevi Tazminatın Yaptırım Fonksiyonu

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Didem Sevgili Gençay

Danıştay'ın yakın zamana kadar verdiği kararlarda, manevi tazminat miktarının belirlenmesinde “*zenginleşmeye neden olmama*”, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kararlarında ise “*felaketin özlenir hale getirilmemesi*” gibi mağdura, daha doğrusu mağdurun maddi durumuna ilişkin değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Bu mahkemelerin izledikleri mantığa göre manevi tazminat, malvarlığında meydana gelen bir azalmanın tazmini olmayıp manevi bir tatmin aracı olduğuna göre, mağdurun sosyal ve ekonomik durumu hangi miktarda bir tazminat ile tatmin olacağı konusunda belirleyici olmalıydı. Yeni tarihli kararlarında ise Danıştay, manevi tazminat miktarının belirlenmesinde, sorumlunun kusurunun belirleyici olduğu bir anlayışa geçmiştir.

Mali sorumluluğun birincil fonksiyonu elbette ki mağdurun zararının tazmin edilmesidir. Ancak zarar gören ya da tazminata mahkum edilen açısından bakıldığında mali sorumluluğun da yaptırım olarak algılanması mümkündür. Yeni tarihli Danıştay kararlarında da manevi tazminatta “cezalandırıcı bir miktar” arayışı belirginleşmiştir ki bu, idarenin sorumluluğunun yaptırım fonksiyonunun açıkça kabul edildiği şeklinde yorumlanabilir.

İdarenin kusurlu sorumluluğuna hükmedildiğinde, idare, söz konusu kusurun bir daha gerçekleştirilmemesini sağlamak için uyarılmış/cezalandırılmış olur ve bu şekilde mağdurun, idarenin, kusurlu davranışlarının sonuçlarına katlanması yönündeki talebi karşılanmış olur. İdarenin kusursuz sorumluluğunda ise sorumluluğa hükmedilmekle birlikte idarenin kusurunun bulunmadığı da tespit edildiğinden, kusursuz sorumluluğun yaptırım fonksiyonunun bulunmadığı söylenebilir.

Tazminat miktarının yüksekliğinin kusurun ağırlığı ile doğru orantılı olduğu, bu bakımdan yüksek tazminat miktarının aynı zamanda cezalandırma fonksiyonunu da belirginleştirdiği savunulabilir. Ancak bazen de tam tersi, yani sembolik miktarda tazminat talepleri söz konusu olabilmektedir. 1 lira tazminat isteyen mağdurun asıl talebi, şüphesiz, idarenin kusurlu davranışının tespit edilmesidir. Bu gibi durumlarda mağdur, idarenin, “yanlış” olduğunu düşündüğü bir hareketinden dolayı, hatalı/kusurlu olduğunun tespit edilmesini istemektedir ve bu nedenle sadece sembolik bir tazminat talebinde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İdarenin Sorumluluğu, Manevi Tazminat, Yaptırım Fonksiyonu, Cezalandırıcı Miktar, Kusurun Tespiti.

İnsan Hakları Bağlamında “Ailenin Korunması Hakkı”

Dr. Öğr. Üyesi Dilara Ağaoğlu Canay

Aile kavramı, bir kurum olarak ya da aileyi oluşturan bireylerin hak ve ödevleri bağlamında, hukukun farklı dalları bakımından farklı pozitif düzenlemelerin konusudur. Bununla birlikte aile, sosyal bilimlerde antropoloji, sosyoloji, psikoloji gibi alanların da ortak konusu olmak ve hem genel feminist yaklaşımlar hem de feminist hukuk yaklaşımlarının eleştirel bakışla ele aldığı bir kurum olmak bakımından da çok önemlidir.

Anayasa'nın “Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları” başlıklı 41. maddesi, Medeni Kanun'un “Birliğin Korunması” başlıklı 195-201. maddeleri, doğrudan doğruya aileyle ilgili bir düzenleme olan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu'nun bütünü, Türk Ceza Kanunu'nun “Aile Düzenine Karşı Suçlar” başlığı altındaki 230-234. maddeleri konuyla ilgili temel ulusal hukuki metinlerdir. Bunlar yanında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 16. maddesinde yer alan ailenin korunması kavramı, meselenin hak olmağı bakımından değerlendirmek üzere bir ölçü sayılabilir.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun 29-30 nisan 2019 tarihlerinde düzenlemiş olduğu sempozyumun başlığı “Ailenin Korunması Hakkı”dır. Sempozyumun bildiri çağrısı metninde “uygulamada ailenin korunamadığı” tespitinden hareketle evlenme oranlarının azalıp boşanma oranlarının arttığına ve toplumdaki dejenerasyona vurgu yapılarak devletin aileyi korumak için aldığı yanlış tedbirler ya da ihmallerin derinleştiği bir krizden söz edilmiştir. Keza sempozyumun sonuç bildirgesinde de ailenin korunması cümlesinden olmak üzere “insan fitratına aykırı sapkın ilişkilerin belli çevreler tarafından kasıtlı şekilde meşrulaştırılmaya çalışılmasının” tehlikesinden, “yuva yıkan kadın ve erkekler, medya, idare, yasa ve sözleşmelerden” söz edilmiş olmasıyla, hakkın anlamının özel yaşama ve aile yaşamına saygı bağlamında bireylerin aile kurma özgürlükleri olarak içeriklendirilmek yerine “ne pahasına olursa olsun aile müessesesinin muhafaza edilmesi” şeklinde anlaşılma yolunun açıldığı görülmektedir. Bu yaklaşım, başlıkta zikredilmiş olan hakkın niteliği ve içeriği konusunda bu çalışmayı yapmayı gerektirmiştir. Korunacak olan değer, kime karşı korunacağı, ne şekilde korunacağı, kuşak hakları içinde ne şekilde konumlandırılacağı ve bu değerlendirmelerin yargı organları tarafından nasıl yapıldığı/yapılacağı önemlidir.

Tebliğlerin TİHEK'in resmi görüşü olmadığı ve bu anlamda Kurum'u bağlayıcılık niteliği olmadığı kuşkusuzdur. Ancak ulusal düzeyde insan haklarına özgülenmiş tek kurum olan ve kendine özgü bir başvuru mekanizması da bulunan TİHEK'in konuyu ele alış, yaklaşım ve anlamlandırma biçimini kavramak için Kurul'un konuyla ilgili kararlarıyla, Anayasa Mahkemesi ve başkaca yargı kararlarıyla birlikte sempozyumu da değerlendirmek aydınlatıcı olacaktır.

Çalışmamızda “ailenin korunması” kavramının bir hak olup olmadığı, terimdeki “koruma-korunma” ifadesinin ne anlama geldiği/hangi alternatif anlamlara gelebileceği ve bunların hukuki olarak hangi sonuçları doğuracağı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ailenin Korunması Hakkı, İnsan Hakları, Özel Hayatın Korunması Hakkı, Mahremiyet, Toplumsal Cinsiyet, Aile İçi Şiddet.

Hukuk ve Sinema İlişkisi: Bir İçerik Denemesi

Ar. Gör. Dilara Yıldırım

Hukuk ve sinema, son yıllarda hukuk fakültelerinin müfredatında kendisine sıklıkla yer bulan dersler arasındadır. Bu iki disiplinin nasıl bir araya geldiği ya da sınırlarının nasıl çizileceği ise genelde bu konu hakkında yazıp çizenlerin ya da anlatanların tercihine göre değişir. Bu tercihlerin büyük bir kısmı doğaldır ki sinema içindeki hukuk ya da hukuk filmleri periferisindedir. Merkezi ise genelde adalet teması oluşturur. Dolayısıyla ya mahkeme dramaları üzerinden ya da hikâye içindeki bir takım hukuki kavramlardan hareket ederler. Nitekim uluslararası yayınlar bakımından da eğilim bu yöndedir. Yargıç sistemi, dezavantajlı grupların hak talebi, bireyin özgürlüğü ve bunun boyutları gibi konular, bu konuları içeren ya da doğrudan bu konuları işleyen filmler üzerinden anlatılarak hukuk ve sinema ilişkisi ortaya konmaktadır.

Bununla birlikte her iki disiplinin bir araya gelebileceği başka imkânlar da vardır. Hukuk normatif karaktere sahip oluşuyla aslında gündelik yaşamımızın birçok noktasında belirir. Kendi “gerçek” dünyasında anlamlandıran, yorumlayan ve karar veren olarak insan, bu nitelikleri, hakikati ya da doğru olanın ne olduğu gibi soruları hukukla paylaşır. Sinema ise tüm bunları gerçeğin bir “kurgusu” olarak karşımıza çıkarır ve bu kurgusal olanda paylaşılan hukuktan, ideolojiden, yorumdan bağımsız değildir. Dolayısıyla ortaklık, hukuk filmleri kapsamında değerlendirilmeye ek olarak göstergebilimin yahut popüler kültürün konusu olarak da kendisine yer bulabilir.

Tebliğimizin esas önceliği, ‘Hukuk ve Sinema’ başlığı altında verilen derslerin içerik olarak neyi kapsadıklarını, sınırlarını önelemektedir. Bu bağlamda hukuk ve sinema ilişkisi; hukuk filmlerinin tanımı, hukuk ve sinema göstergebilimi arasında bağlantı kurulup kurulamayacağı, hukuk ve popüler kültür ilişkisi gibi konular üzerinden ele alınacaktır. Hukuku sinemadan öğrenip öğrenemeyeceğimiz sorusu ilgili konuların örnek filmleriyle desteklenerek cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk, Sinema, Göstergebilim, Hukuk Filmleri, Adalet, Popüler Kültür.

Yerel Bir Demokrasi Örneği: Alevilikte Musahiplik Kurumu

Ar. Gör. Dolunay Çörek

Bu çalışmada öncelikle Alevilik inancındaki musahiplik kurumunun doğumuna vesile olan tarihsel kaynaklar kısaca açıklanacaktır. Alevilik inancında musahipliğin, nasıl bir biçimde iki aile arasında bir dayanışma ve kardeşlik anlaşması olarak kurulduğu, musahip olmak için taşınması gereken özellikler, musahip olunduktan sonra uyulması gereken ilkeler ve musahiplikten çıkma sonucunu doğuran durumlar incelenecektir. Bu inceleme yapılırken tarihten bugüne musahipliğin uygulanmasında meydana gelen değişimler de irdelenmiş olacaktır.

Günümüzde musahip olmanın gerektirdiği ilkelerin uygulanabilirliği ve uygulanmasının gerekli olup olmadığı hukuk sosyolojisi açısından toplumsal yapılarıdaki değişim dikkate alınarak araştırılmalıdır: Musahip olan iki aile arasında uygulanan hangi ilkelerin ve pratiklerin, uygulandıkları bölgedeki çatışmaların çözümünde etkin olduğu incelendiği takdirde yerelde demokrasi kültürünün gelişimine sunduğu katkı da anlaşılır olmaktadır. Musahiplik kurumu aracılığıyla toplumdaki ahlâki denetimin hukuk kurallarına uyulmasındaki rolünün araştırılması ve yerel demokrasi arasında kurulacak bağlantı gelecekteki olası çatışmaların çözümü için gereklidir. Sonuç olarak çalışmada, musahiplik kurumu ile oluşan toplumsal denetim ile konu olan diğer unsurların demokrasinin dayanışma unsurunu oluşturduğu ileri sürülmektedir. Bu iddiayı destekleyen bilimsel eserler, musahiplik deneyimine sahip olan ve bu kurum hakkında bilgi sahibi olan kişilerle yapılan görüşmeler ve çeşitli belgesel-filmler çalışmanın kaynağını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Musahiplik, Alevilik, Toplumsal Denetim, Dayanışma, Yerelde Demokrasi.

Doğanın Haklarına Felsefi Yaklaşım

Ecem Çoban Bilici

Bugün artık dünyanın milliyet, sınır, dil tanımayan bir ekolojik krizde olduğu kabul edilmektedir. Başlangıcından beri bu krizi çözmek için kullanılan en önemli aracın ise hukuk olduğu görülmektedir. Ancak gelinen noktada, özellikle doğanın korunmasında söz konusu hukuk kurallarının işe yaramadığı değilse yetersiz kaldığı da gözlenmektedir. Hala düzgün işleyen bir çevre hukukunun ve politikasının yerleşmemiş olmasının nedenleri sadece doğanın korunmasının ekonomik çıkarlarla çatışması, mevcut kuralların uygulanmaması, veya kuralların yetersizliği midir? Yoksa mevcut sonucu yaratan temel neden, hukuka ve hayata eşzamanlı olarak yansıyan ve bunları şekillendiren, insanın evrende kendini nasıl konumlandığı hakkındaki yaklaşım mıdır? Anayasalarda yer alan temel hakların, kanun maddelerinin ve ilgili diğer tüm kuralların belirlenmesinde ve gelişiminde felsefi düşüncenin ne kadar etkili olduğu açıkça görülebilmektedir. Ekolojik sorunları çözmeyi beklediğimiz ulusal veya uluslararası çevre hukukunun temelinde de insan merkezilik ve yararcılık düşünceleri yerleşmiş bulunmaktadır. Bu temelin üzerine inşa edilen tüm uygulamalar ve değişiklikler bu düşüncelerin izlerini taşımakta, bir nehrin korunmasındaki yaklaşım o nehrin insanların ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamamasına göre değişmektedir. Hukuka yerleşik bu inanışlar, kutsal kitaplardan, Aristoteles'ten, Descartes'tan, Kant'tan, Locke'tan, Mill'den, Bentham'dan ayrı düşünülemez. Zamanla insanın bu özgürlüğünü kısıtlayan olgular ortaya çıkmış, hatta düşünce dünyasında da bu kabullerden ayrılıklar gözlenmiş olsa da; uluslararası sosyal anlayışa göre, ya insanın hükmedebildiği her 'şeyin' insan için yaratılmış olduğu ve dolayısıyla insanın bu şeylerle istediğini yapmakta bir bakıma özgür olduğu, ya da insan bir 'şey' üzerinde hâkimiyet kurabiliyorsa bunun hükmetmek için yeterli meşruiyet zeminini oluşturduğu kabul edilmektedir. Ekolojik kriz hakkında çözüm üretebilmek için insanın doğa ile olan ilişkisinin öncelikli olarak felsefi açıdan incelenmesi zorunludur. İnsanın yaşayan en akıllı varlık olması onu dünyada üstün varlık haline getirir mi? Üstün varlık olmak ne demektir? Kullanmak veya korunmak için, diğer varlıklar insanlara ait midir veya insanların sorumluluğuna verilmiş midir? Bu sorulara verilecek yeni yanıtlar ile çevre hukukunun temeli değişebilecektir. 1960'lardan başlayarak gelişen yaşam merkezci yaklaşımlar neticesinde bugün doğanın içkin değerinin kabul edildiği ve bu değer kabulü ile birlikte doğanın sadece varlığından dolayı bazı yasal haklara sahip olduğu düşüncesinin yaygınlaşmakta olduğu görülmektedir. Üzerinde fikir birliği sağlanmamış olan ve çoğunluk tarafından hala reddedilen bu düşüncelerin Ekvador, Hindistan, Bolivya, Yeni Zelanda'da olduğu gibi doğrudan hukuka yansımaları ise oldukça heyecan verici olmakta ve üzerinde daha çok çalışmaya ihtiyaç olduğunu bizlere hatırlatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekolojik Kriz, Doğanın Hakları, Çevre, Çevre Hukuku, İnsan Merkezilik, Faydacılık, Çevre Felsefesi, Çevre Etiği.

Habermas'ta Hukukun Meşruluğunun Kaynağı Olarak Otonomi

Ar. Gör. Elif Can Çalıcı

Habermas'ın hukuk anlayışında, yurttaşların yasa yapım süreçlerine katılımına ve yasa metinlerinden ziyade bu metinlerin ortaya çıktığı sürecin kendisinin demokratik niteliğine önem verilmektedir. Düşünürün ne doğal hukuk ne de hukuki pozitivizm anlayışlarıyla bağdaşan prosedürel hukuk paradigması, demokratik fikir ve irade oluşumunun iletişimsel önvarsayımlarını ve prosedürel koşullarını meşruluğun tek kaynağı olarak görmektedir. "Prosedürel" terimiyle kastedilen ise demokratik prosedürlerin otomatik olarak işlemesi değil, bu prosedürlerin kamusal alandaki iletişimlerle sürekli etkileşim halinde olması, dolayısıyla sürecin kendisinin iletişimsel bir nitelik taşımasıdır.

Hukuk normlarının yasakoyucunun her zaman değiştirilebilen kararlarına dayanması biçiminde ifade edilebilecek olan pozitiflik ile bu şekilde üretilen normların bütün hukuk kişilerine eşit düzeyde otonomi sağlaması yönündeki meşruluk arayışı, Habermas'a göre modern hukukun iki temel özelliğini oluşturur. Buna göre pozitif hukuk, meşruluğunu (doğal hukuk anlayışlarında olduğu gibi) daha yüksek bir hukuktan alamaz. Modern hukukun meşruluğu, bütün yurttaşlarına aynı ölçüde sağladığı otonomiden kaynaklanır.

Habermas'a göre pozitif hukuk, otonomi konusunda ahlâk kurallarında karşılığı olmayan bir ikiliğe neden olmaktadır. Kantçı anlamda ahlâki otonomi, bütünlük arz eden bir kavramdır. Bireylerin kendi tarafsız yargılarına göre hareket etmelerini öngörür. Hukuk kurallarının bağlayıcılığında ise yalnızca fikir ve yargı oluşturma süreci etkili olmaz. Burada, hukuku yapan ve uygulayan kurumların herkes için bağlayıcı kararları da devreye girer. Bu sebeple rollerin bir yanda hukuku yapanlar ve uygulayanlar, bir yanda da hukuka tabi olanlar şeklinde bölüşülmesi, kavramsal bir zorunluluk olarak karşımıza çıkar. Ahlâk alanında tek parça olan otonomi, hukuk alanında özel otonomi ve kamusal otonomi şeklinde ikili bir yapı sergilemektedir. Habermas'a göre bu iki otonomi, bir diğerine zarar vermeyecek şekilde uzlaştırılmalıdır. Özel hukuk kişilerinin subjektif hareket özgürlüğü ile vatandaşların kamusal özgürlüğü, birbirini karşılıklı olarak mümkün kılar. Dolayısıyla özel otonomi ve kamusal otonomi, karşılıklı olarak birbirinin ön şartıdır.

Bu anlayışta politik müzakereler ile karar verme süreçleri birbirinden ayrılmakta, birinci aşamayı kamusal alanda yapılan müzakereler, ikinci aşamayı ise bu müzakerelerle elde edilen kararların seçimler yoluyla parlamento düzeyine taşınması veya iktidar uygulamaları ya da yasalar şeklinde yurttaşlara geri yansıtılması oluşturur. Bir yandan yurttaşların informel politik kamusal alanı işlerken diğer yandan da yasakoyucuların, mahkemelerin ve idari yapıların alanındaki iletişim akmaya devam eder. Bu alanlar karşılıklı olarak birbirini etkilerken kamusal güç iletişimsel güce, iletişimsel güç de yönetsel güce dönüşür. Dolayısıyla demokratik prosedürler, meşrulaştırıcı güçlerini ve toplumsal bütünleştiricilik işlevlerini yurttaşlar arasında yapılan kamusal müzakereden alırlar. Karar alma süreçlerine katılım, sistemi tekrar meşru hale getirmiş olur.

Habermas'ta meşruluk, kaynağını otonomiden almakta, bu noktada düşünür konuya yurttaşların aklın kamusal kullanımı vasıtasıyla ve müşterek olarak gerçekleştirdikleri rasyonel yasa koyuculuğu dahil etmektedir. Buna göre hukuk kişileri, kendilerini muhatap oldukları yasanın aynı zamanda yasakoyucuları olarak görebildikleri sürece otonom olabilirler. Bu çalışmada Habermas'ın otonomi anlayışı, onun hukuk devleti ile demokrasi arasında kurduğu içsel bağlantı temelinde incelenecek, düşünürün bu anlayışı vasıtasıyla hukukilik ile meşruluk arasındaki gerilimi aşma çabası ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Prosedürel Hukuk Anlayışı, Hukukun Meşruluğu, Özel Otonomi, Kamusal Otonomi, Siyasal Katılım, Müzakereci Demokrasi.

Ceza Hukuku ve Dilemma

Elif Gül Yılmazlar

Kanun koyucu kimi zaman suç olan hareketleri belirlerken çatışan iki veya daha fazla hak arasında bir tercih yapmak zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla, ortaya çıkan dilemmalar sadece ahlaki ve teolojik açıdan değil ceza hukuku alanında yapılan tartışmalar açısından da önem arz etmektedir. Bu bağlamda, öncelikle kanun koyucu tarafından ceza hukuku alanında ortaya çıkabilecek dilemmaların tespitinin mümkün olup olmadığı belirlenerek yapılan düzenlemelerin içeriği incelenecektir. Bu çalışmada; işkence, ötanazi ile çocuk düşürtme ve düşürmenin ulusal ve uluslararası hukuk boyutları üzerine odaklanılacaktır. Ayrıca ceza hukuku alanında ortaya çıkan dilemmalarda hâkimin rolü üzerine bir değerlendirme yapılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ceza Hukuku, İnsan Hakları, Ötanazi, İşkence, Çocuk Düşürtme ve Düşürme.

Bir İnsancıl Hukuk Eleştirisi: İnsancılık Nasıl Bir İnsanlık Öngörmektedir?

Ar. Gör. Elif Kösesoy

Costas Douzinas, İnsancılığın Bin Bir Yüzü adlı makalesinde, insan hakları ve insancılığın, insanlığın farklı parçalarını bir araya getirdiği ve bedendeki derin kesikleri ortak bir insan özümüle birbirine tutturmaya çalıştığı yerleşik kabulünün olduğunu dile getirir. Bu yöndeki bir kabulde sorgulanması gereken üç kavram vardır: Ortak bir insan özü, insanlık ve insancılık. Birbiri içine geçmiş bu üç kavramın normatif bir karşılığının olup olmadığının tartışılması, insan haklarının felsefi temellerinin açığa çıkarılması anlamına da gelmektedir. Nitekim insan hakları söyleminin bir ideolojiden ibaret olduğu kanısının giderek yaygınlaşması, insancıl olarak addedilen pek çok eylem ve uygulamanın bu ideolojiden mi beslendiği haklı eleştirisini beraberinde getirmiştir. Savaş olgusunun hüküm sürdüğü bir ortamda sivil halkın korunması amacıyla ortaya çıkan insancılığın bugün gelinen noktada bu amaca ne kadar hizmet ettiği eleştiriye açık diğer bir husustur. Zira savaşların boyut değiştirdiği dünya sahnesinde, insancılığın da bu değişime kayıtsız kaldığı düşünülemez. Bu bağlamda, insanlığı koruma veya kurtarma gibi büyük bir idealin insancılığa yükletilmesi, en az insan hakları söylemi kadar realiteden uzaktır ve simgeseldir. İnsancılığın nasıl oluştuğunu ya da icat edildiğini anlayabilmek esasında, çok boyutlu bir incelemeyi gerekli kılar. Bu gereklilikten hareket ettiğimiz çalışmamızda, öncelikle insan ve insanlık kavramları irdelenecek; sonrasında ise insan hakları-insancılık ilişkisi eleştirel bir bakış açısıyla ele alınacaktır. Hiç şüphesiz eleştirel bir bakış açısı, kavramların siyasileştiği çağımızda insancıl hukukun sadece pozitif normlar ile açıklanamayacağını ortaya çıkaracaktır.

41

Anahtar Kelimeler: İnsancıl Hukuk, İnsan Hakları, İnsanlık, Savaş Siyaseti, Hümanizm.

Formalist Olmayan, Lafzi Yorumu Benimsemeyen ve Hukuka İtaat Yükümlülüğüne Temkinli Yaklaşan Bir Kuram Olarak Hukuki Pozitivizm

Dr. Engin Arıkan

Pek çok hukukçu hukuki pozitivizmi, “hukuk hukuktur” formülü ile özdeşleştirmekte, lafzi yorum taraftarı olarak görmekte veya muhafazakâr bir devlete itaat ideolojisi olarak algılamaktadır. Bu görüşteki haklılık payı, bu tip öğelerin 19. yüzyıl ve erken 20. yüzyıl Kıta Avrupası hukuki pozitivizm yaklaşımlarında var olmasından gelir. Bununla beraber Anglosakson hukuki pozitivist kuramlar ve modern hukuki pozitivist düşünce, Kıta Avrupası’ndaki hukuki pozitivist yaklaşımlardan ciddi biçimde farklıdır. 20. yüzyıl modern hukuki pozitivistlerden olan Avusturyalı Kelsen ve İngiliz Hart, entelektüel dayanak olarak Hume’un olan-olması gereken ayrımını benimsemişler ve mevcut hukuka varlığından dolayı özel bir değer vermemişlerdir. Hart’tan sonra gelen sert pozitivist ve yumuşak pozitivist düşünürler de bu çizgiyi devam ettirmektedir. Bu yaklaşımı takip eden temsilciler günümüz hukuk felsefesi tartışmaları, araştırmaları ve öğretisinde merkezi konumdadır. Eski dönem Kıta Avrupası temsilcileri ise artık sadece tarihsel bir öge olarak hukuk felsefesinde yer almaktadır. Bu sebeple artık “hukuki pozitivizm” kuramı Austin, Bentham, Kelsen, Hart, Raz gibi temsilcilerin görüşleri ile anılmalıdır. Hukuki pozitivizmin takdir açısından hâkimleri sadece yasalar ile kısıtlı tuttuğu ve hâkimlerin ahlaki endişelere dayanarak onu genişletmekten imtina etmesi gerektiği görüşünde olduğu iddiası yanlıştır. Hatta tam tersine hukuki pozitivist kuramlar hukukun açık dokulu yapısı sebebiyle takdirin kaçınılmaz olduğunu belirtir ve hâkimlerin burada takdir kullandıklarını savunurlar. Modern hukuki pozitivizmin takdire dair bu kısıtlayıcı olmayan yaklaşımı, onun modern eleştirilerinden de fark edilebilir. Dworkin, hukuki pozitivizmi hukuku sadece yasaların uygulanması olarak gördüğü için değil, tam tersine hâkimlerin geniş anlamda takdire sahip olduğunu teslim ettiği için eleştirir. Hukukun yorumlanması konusunda da hukuki pozitivistlerin ağırlıklı kısmı yenilikçi yorum yöntemlerine açıktır ve bunların uygulanmasını desteklerler. Raz, Marmor gibi temsilciler açıkça lafzi olmayan yaklaşımları desteklemişlerdir. Diğer temsilcilerin de özellikle lafzi yorumu destekleyen bir eğilimleri yoktur. Son olarak, modern hukuki pozitivizm kesinlikle hukuka itaat ve mevcut hukukun devamı konusunda muhafazakâr değildir. Hukuki pozitivistler, hukuka itaatın sistemin kendi varlığı veya sistem içi geçerlilik bağlantıları ile temellendirilemeyeceğini, bunun ancak hukuktan bağımsız siyasi ahlak değerlendirmeleri ile gerçekleştirilebileceği görüşündedirler. Siyasi kimlik açısından da hukuki pozitivistler genel itibarıyla ilerlemeci olma eğilimindedirler.

Anahtar Kelimeler: Hukuki Pozitivizm, Formalizm, Lafzi Yorum, Hukuka İtaat Yükümlülüğü, Austin, Bentham, Hart, Raz.

Hobbes ve Freud: İnsan Doğası, Doğa Hali veya Birlikte Yaşamak Mümkün mü?

Dr. Öğr. Üyesi Engin Topuzkanamış

Bizimki de dahil olmak üzere pek çok toplumun nasıl olup da bir anda "hukuksuzluğu", haksızlık olmaktan çıkarabildiği sorusu oldukça güncel ve yakıcı bir şekilde karşımıza çıkıyor. Ancak böyle bir soruya hukukta cevap aramak, doğru bir yaklaşım değil. Bunun yerine insan doğasına bakmak, bize daha kullanışlı veriler sunabilir. Bunun için de biri politika felsefesinden diğeri ise psikolojiden iki isimin, Hobbes ve Freud'un düşüncelerini karşılaştırmalı bir şekilde ele almak yararlı olabilir.

Siyaset ve hukuk felsefesi veya genel kamu hukuku gibi derslerde Hobbes anlatılırken Freud anılmaz. Oysa yüzeysel bir bakışla bile Freud ve Hobbes arasında büyük benzerlikler görmek mümkündür. Hobbes, felsefi denilebilecek bir kabul ya da varsayım (doğa hali ve toplumsal sözleşme) ile yola çıkarken Freud, insan doğasına ilişkin (çokça tartışmalı olsa da) daha somut verilere yaslanır. Medeniyetin sürdürülmesi, bu doğanın "islah"ına bağlıdır. Hobbes için bu rasyonel bir tercih ve karar iken, Freud için erken yaşlarda bilinçsizce dahil olduğumuz bir toplumsallaşma sürecinin sonucudur.

Hobbes'ta doğa durumu ve bunun terki olarak sosyal sözleşme, bir varsayım olarak karşımıza çıkar. Gerçekten bu pek inanılır bir hikaye olmasa da, düşüncemiz açısından kullanışlı bir zemin sağlar. Doğa hali şu veya bu şekilde "akıl sahibi bireyler" in yaşadığı bir zamandır. Ancak Freud'un hem medeniyete, hem de insan doğasına ilişkin düşüncelerine baktığımızda sosyallik öncesi durumun (ya da doğa halinin) aslında tam da insanın bebeklik ve çocukluk dönemleri olduğunu görmek mümkündür. Bir çok geleneksel düşüncenin (ve Rousseau'nun da) aksine, insan büyüdükçe ya da topluma karışıkça "bozulmaz". Aksine bencil ve kendine odaklı doğası, içine doğduğu çevrenin etkisi, baskısı, yönlendirmesi ile terbiye edilir ve insan toplum içinde yaşamayı öğrenir.

Bu tebliğde Hobbes ve Freud'un konuya ilişkin düşünceleri üzerinden hukukun ve hukuksuzluğun sürdürülebilirliği ve insan doğası tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hobbes, Freud, İnsan Doğası, Hukuk, Toplum Sözleşmesi.

Anayasa Mahkemesi Kararlarında Cinsellik: Bir Söylem Analizi

Engin Yıldırım

Sosyal gerçekliğin inşasında önemli bir işlevi olan söylem dil aracılığıyla herhangi bir konu hakkında belli bir bilgi türünü üreten, yansıtan veya temsil eden bir grup ifade olarak tanımlanmaktadır. Normalleştirici ve disipline edici bir etkisi olan söylemin kendisi de anlamları üreten pratik tarafından oluşturulduğundan pratiklerin de söylemsel yönü vardır. Söylem analizi de konuşulan ve/veya yazılan dilin ötesinde, metni toplumsal, iktisadi ve siyasi yapısal iktidar ilişkileri içinde değerlendirmektedir. Burada temel analiz birimi metnin kendisidir. Bu yaklaşımda metnin üretimi, tüketimi ve yorumlanması önemli olup, metnin içinde yer alan kadar yer almayan da önemlidir. Söylem, metnin içinde kabul görmüş ve normalleştirilmiş belirli bir anlamı ve yorumu egemen kılarak alternatif anlam ve yorumları baskılar ve metne dâhil etmez.

Bu çerçevede bir söylem ve iktidar yansıması ve kaynağı olarak hukuki metinler normatif “gerçekliklerin” oluşturulmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Hukuk en nihayetinde toplumsal bir söylemdir ve söylem analizi de hukuku sosyal dünyayı inşa edici bir unsur olarak niteler. Söylem analizi anlamın değişik dilsel ifadeler aracılığıyla nasıl inşa edildiğini araştırdığından hukuki metinlerin yüzeyini geçip, içeriğinde neler olup, bittiğini geleneksel doktriner hukuk incelemelerine göre daha etkili ve gerçekçi bir şekilde ortaya koyabilme potansiyeline sahiptir.

İnsan hayatının en temel yönlerinden birini oluşturan cinsellik aralarında hukukun da yer aldığı söylemsel rejimler tarafından biçimlendirilmeye çalışılmaktadır. Cinsellik hukuktan bağımsız bir kavram olmayıp hukuk söyleminde sosyal olarak inşa edilmektedir. Hukukun cinselliği söylemsel olarak nasıl inşa ettiğini Anayasa Mahkemesi'nin müstehcenlik, zina, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konularında hem norm denetimi hem de bireysel başvuruda verdiği toplam 21 karar (1962-2018) üzerinden göstermeye çalışmak bu bildirinin hareket noktasını oluşturmaktadır. Mahkemenin kararlarında cinselliğin nasıl üretildiği, düzenlendiği, normalleştirildiği ve genel ahlakla ilişkilendirildiği cevap arayacağımız temel sorulardır. Mahkeme kararlarındaki açık ve örtük varsayımlar ışığında cinsel öznelerin ötekileştirilip, ötekileştirilmediği ve bu kararlarda hangi anlatının egemen konumda olup, alternatif anlatıların dışlanıp, dışlanmadığı da çalışma kapsamında incelenecektir. Burada özellikle de “doğal” olan ve olmayan cinsellik ayırımının biyolojik/tıbbi egemen söylemlerden de yararlanarak “doğal” olarak kabul edilen lehine nasıl baskın ve başat hale getirildiği ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Anayasa Mahkemesi, Söylem Analizi, Cinsellik, Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği.

Kanun Enflasyonu Karşısında Yeni Bir Yargısal Hukuk Yaratma Teorisine Doğru

Ersen Kaan Bulam

Avrupa'daki aydınlanmanın ürünü olan geniş çaplı kodifikasyon faaliyetleri, hukukun aslı kaynağı olarak kanunların kabul edilmesine sebep olmuştur. Montesquieu'nün, yargıçları "kanunun kelamını telaffuz eden ağızdan başka bir şey olmadığı"ni vurgulayan meşhur ifadesinde kendisini bulan yargıç anlayışı ve kodifikasyon hareketlerinin neticesi olarak hukuk normlarının kesin olarak belirlendiği fikri, kanun boşluklarının varlığının kabulü ile aşınmış ve nihayetinde 19. yy.'ın sonuna doğru Gény'nin serbest bilimsel hukuk yaratma talebi, serbest hukuk akımı, menfaatler hukukçuluğu gibi görüşler neticesinde hukuk yaratma faaliyetinde, daha etkin bir yargıç anlayışı önerilerine zemin hazırlanmıştır.

Öte yandan, hukuk yaratma konusundaki bu alternatif görüşlere rağmen kanun boşluklarını daha fazla kanunla doldurmak fikri, günümüzde artan ve hızlanan yasama faaliyetlerine ve bu faaliyetleri sistemleştirmekte başarısızlıklara yol açmıştır. Kanun enflasyonu karşısında pozitif hukukun içeriğinin kavranmasının zorluğu ve dolayısıyla da hukukî akıl yürütme zorlaşmış olmasına rağmen bu sorun göz ardı edilerek yargı kararlarının tali niteliği kabulüyle bağdaşmasa da yüksek yargı kararlarındaki istikrar üzerinden şekillenen bir tahmin faaliyetini çözüm olarak gören yeni bir anlayış oluşmuştur.

Nihayetinde, eski anlayışlar bugünün kanun enflasyonu karşısında yeniden gözden geçirilmeli ve genel bir yargısal hukuk yaratma modeline teorik zemin hazırlanmalıdır. Çalışmada kanun enflasyonu kavramı açıklandıktan sonra farklı hukuk kültürlerinden yargıcın hukuk yaratma konusunda nasıl konumlanması gerektiğine dair fikirlere tarihsel gelişimi içinde değinilecek ve hukukun her alanını kapsayıcı bir yargısal hukuk yaratma modelinin kanun enflasyonuna çözüm olma kabiliyeti sorgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaşayan Hukuk, Kanun Boşluğu, Yargısal Hukuk Yaratma, İçtihat, Kanun Enflasyonu.

Normatif Hukuk Teorisinin Gelişiminde Pozitivist Uğrak

Doç. Dr. Ertuğrul Uzun

Farklı isimlendirmeler olmakla birlikte hukuki pozitivism, doğal hukuk ve hukuki realizm akımlarını/okullarını “hukuk teori”leri olarak zikretmek çok da yanlış olmaz. Bir hukuk “teori”sinden ne beklenmesi gerektiğine dair tartışma bir yana, bu teorilerin kendilerinden beklenen “hukukun neliği” meselesine dair söylediklerini kurucularının ve temsilcilerinin saikleri çerçevesinde incelemek, bu “teori”lerin mahiyetine dair bir şeyler söyleyebilir.

Söz konusu teoriler aynı zamanda “hukuk felsefesi” başlığı altında incelenir. “Hukuk felsefesi” kalıbı, bu çerçevede ortaya koyulan düşüncelerin bir “felsefi” faaliyetin ürün olduğudur. Nitekim “hukuk felsefesi”nin hukukun değil felsefenin bir kolu olduğu da söylenir. Felsefi düşünme pratiğinin skolastik/okullu felsefecileri hasredilmesi zorunlu olmamakla birlikte, modern uzmanlık pratiği çerçevesinde baskın hukuk teorilerinin temsilcilerinin “felsefeci” kimliği taşımadan “hukuk teorisi” üretiyor olması, üzerinde durulmayı hak eden bir konudur.

Bu tebliğde, Cotterrell’in *Hukukbilim Politikası*’ndaki ayrımıyla normatif hukuk teorilerinden hukuki pozitivismin kurucularının ve temsilcilerinin teorik geçmişleri ve dayanakları, hukuku ele alış biçimlerinin bu geçmişten etkilenme olanağı tartışılacaktır. Hukuki pozitivistlerin bir felsefe eğitimi almamış hukukçular olduğu, eserlerini hukukçu kimlikleriyle kaleme aldıkları, hukukçu dinleyici kitlesine hitap ettikleri düşünüldüğünde, hukuk teorisi olarak sundukları görüşün esas itibarıyla hukukçuluk mesleği için bir araç olarak tasarlanmış olmaya daha yakın durduğu söylenebilir.

Tebliğde ileri sürülen düşünceler hukuki pozitivism temelinde dile getirilecekse de, diğer hukuk teorileri için de sonuçlar çıkarmaya adaydır. Bunun yanında, bir hukuk teorisinin inşasında veya tartışma konusu edilmesinde ne gibi unsurların dikkate alınması gerektiğine dair takdim düzeyinde sorular da tebliğ konusu edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hukuki Pozitivism, Hukuk Teorisi, Hukuk Felsefesi, J. Austin, H.L.A. Hart, H. Kelsen.

Momo 'da Hukuku Görmek

Esra Murat

Çalışmada öncelikle modern toplumun, modernleşmenin ve yabancılaşma olgusunun kısa tarihi üzerinde durulacaktır. Daha sonra "Momo" adlı kitabın birçok yerinde göze çarpan ve günümüz insanının içerisinde olduğu modern toplumda ihtiyaçların ihtiyaçları doğurması, insanların kendilerine, ailelerine, yaptıkları işlere yabancılaşması olguları üzerinde durulacaktır. Bunun sonucunda modern insanın kendi hayatını devam ettirebilmek için başkalarının hizmetine ihtiyaç duyduğu (organik dayanışma içinde olduğu) tespit edilip edebiyata hukuk perspektifinden bakmamız sağlanacaktır. "Momo" adlı kitap, kent içerisindeki amfiteatrda yaşayan, nereden geldiği, kaç yaşında olduğu bilinmeyen bir kız çocuğu olan "Momo" etrafında dönen bir hikayeyi anlatmaktadır. "Momo" kentte yaşayanlarla kısa sürede sıkı ailevi ilişkiler kurmayı başarır. Kentte yaşayan insanları birbirine daha yakın hale getiren de ilerinde var olan, "Momo" ile keşfettikleri samimiyettir. Öte yandan kente "Zaman Tasarruf Őirketi"nden gelen "Duman Adamlar" sızmaktadır. "Duman Adamlar" insanları az zamanda çok iş yapmaya, zamandan tasarruf etmeye ikna ederek, kimi zaman zorlayarak bu süreç içerisinde insanların ailelerine, kendilerine, yaptıkları işlere yabancılaşmasına neden olmuştur. Ayrıca kentte yaşayan aileler, çocukların denetimsiz kalmaları sonucu onların ahlaksız ve suça eğilimli olacakları düşüncesiyle devletten, onlara sahip çıkılmasını, çocukların topluma faydalı olmalarını sağlayacak kurumlar açmasını istemektedir. Bu istekten yola çıkan "Duman Adamlar" ocuk depoları kurarak onları denetimi altına almışlardır. Kitapta zamanın yöneticisi olan, zamanı insanlara paylaştıran fakat insanların zamanı nasıl kullanacaklarına karışmayan "Hora Usta" , "Duman Adamlar"ın asıl hedefidir. Bu yolda "Duman Adamlar"a karşı çıkıp zafer kazanan ise "Momo" olacaktır.

47

Anahtar Kelimeler: Modern Toplum, Yabancılaşma, Toplumsal iş Bölümü, Organik Dayanışma, Momo, Michael Ende.

Moda hukukuna ilişkin birkaç makale ve hatırı sayılır bir iki kitap dışında derinlemesine bir çalışma bulunmamaktadır. Oldukça yeni bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkan moda hukukunu, klasik anlayışla sadece fikri mülkiyet içine sıkıştırmak çok da doğru bir tavır olmayacaktır. Elbette bizim gibi kamu özel ayırımının kutsalmişçasına korunduğu ülkelerde, moda hukukuna ilişkin koruma çalışmaları marka ve patent hakları ve fikri mülkiyet hakkı çerçevesinde düzenlendiği ve bu alanlar ticaret hukuku kapsamında değerlendirildiği için özel hukuk içinde değerlendirilecek ve moda hukukunun diğer bağlantıları gözden kaçırılacaktır. Fakat burada estetikle ve sanat tarihi ile iç içe olmak zorunda olan disiplinlerarası bir çalışma alanı söz konusudur. Öte yandan “mass production”ın hızına yetişmek için de mevcut koruma düzenlemelerinden çok daha hızlı koruma önlemleri devreye girmek zorundadır.

Özel hukuk boyutunu bir tarafa bırakırsak, moda karşımıza bir kültür antropolojisi alanı olarak da çıkmaktadır. Giyinmek, bir zorunluluk bizler için. Öyle bir zorunluluk halini aldı ki, örneğin artık belli bir inanca sahipseniz, ona uygun giyinmeniz gerekir: inancına göre giyinmek; ait olmak istediğiniz sınıfın markalarını alamıyorsanız, bunların taklitlerine sahip olarak kendinizi bir üst sınıfta hayal edebilirsiniz; ideolojinize uygun bir aksesuara sahip olmak sizi daha adanmış ya da daha sofistike gösterebilir: yeşil bir parka ya da bir puşi ya da bir sarık, fes... Giyinmek başından beri etiketle(n)me ile ilgili bir eylemdir. Neredeyse bizi etiketleme işlevi görecektir olan üniformaları/markaları kendi istediğimizle geçiriyoruz bedenimize. Öte yandan, kurguladığımız modern toplumda son birkaç yıldır özel bir fikri mülkiyet alanı olarak moda hukuku, hukuk alanında boy göstermeye başladı. Estetik, fikri mülkiyet, tüketim kültürü, örtünme, sınıfsal aidiyet gibi birçok farklı noktadan yaklaşabiliriz modaya.

Moda, hayatımızın her alanını biz istediğimiz için ele geçirirken, olmadığımız ama o sezon için olmak istediğimiz insan olmanın da yolunu bize açmaktadır. Moda, hayatımız boyunca aynı insan olmak zorunluluğundan bizi kurtaran modern bir tanrıça! Birbirinden estetik adeta kısa film görselliğinde gerçekleşen moda şovları ve sahip olmak için saatlerimizi, paramızı kurban verdiğimiz ürünleri ile kesinlikle ciddiye almak zorunda olduğumuz bir gerçekliktir.

Bu çalışmada modanın bir felsefesi olabilir mi sorusu etrafında moda ve beden, moda ve kültür, sanat ve moda ve tüketim ikiliklerine değinmeye çalışacağım.

Anahtar Kelimeler: Moda, Tüketim, Beden, İdeoloji, Sınıf, Fikri Mülkiyet, Estetik, Toplum, Kültür Antropolojisi, Mass Production.

Özgürlükçü Bir Hukuk Yolunda Yurttaşlar ve Hukukçuların Yol ve Yorum Arkadaşlığı

Av. Filiz Kerestecioğlu (Ankara Milletvekili)

Türkiye’de hukuk pratisyenlerinin cemaatleşme eğilimi, hukuk sosyolojisinde önemli bir konu olagelmıştır. Özellikle 80 darbesi sonrasında hakim ve savcıların “Türkleşme, İslamlaşma ve Memurlaşma” pratiklerinin, geleneksel kanuncu, dar ve kazuistik anlayışın Türkiye yargısına egemen olmasındaki etkisi sıkça tartışılmaktadır. Bu egemen yaklaşımın bir tezahürü olarak eşitsiz ve hiyerarşik bir kurumsal yapı halini alan yargı alanında özgürlükçü ve bağlama dayalı bir hukuk yorumu için mücadele etmek de bu yüzden çoğunlukla savunmanın görevi olagelmıştır.

Savunma, diğer hukuki yapılardan farklı olarak daha heterojen ve çoğulcu bir yapıdadır. Özellikle toplumsal adalet arayışının bir parçası olan davalarda avukatlar ve yurttaşların birlikteliği davaların seyrine önemli etkilerde bulunmuştur. Hukukun temel ayağı olan savunma, bu mücadele pratiği içerisinde bir yol arkadaşlığı halini almıştır.

Bu yol arkadaşlığı, yalnızca bir soru, talep ya da çağrı etrafında bir araya gelmek değil, hukuk normlarının yeni özgürlükçü yorumlarının oluşmasını ve savunmanın geleneksel hukuk karşısında yeni yollar açmasını sağlamıştır. Yani bu hem bir yol hem de bir hukuki yorum arkadaşlığına dönüşmüştür.

Bu tebliğde özgürlükçü yorum, eleştirel yorum, tahakküme karşı yorumla içtihat kurma mücadelesini bir yol ve yorum arkadaşlığı olarak okumaya çalışacağım.

Türkiye yargı tarihinin son 30 yılındaki bazı adalet mücadelelerine bakarak, hem avukatların hem de hukuk mesleği dışındaki toplumsal hareketlerin parçası olan yurttaşların kurduğu arkadaşlığın ve dayanışmanın hukuku yorumlama pratiklerini nasıl değiştirdiğine odaklanacağım.

Anahtar Kelimeler: Hukuk Sosyolojisi, Toplumsal Adalet, Savunma, Toplumsal Hareketler, İçtihat, Özgürlük, Yurttaş Avukat İlişkisi.

Etik Temelli Hukuk Kliniği Örneği: AÜHF “Türkiye’de İşçi Olmak” Hukuk Kliniği

Ar. Gör. Funda Kaya

Hukuk klinikleri, teorik hukuk bilgisinin hukuk uygulamasıyla desteklenmesine ve sınanmasına imkân veren bir eğitim metodudur. Hukuk klinikleri yoluyla hukuk öğrencilerinin belirli yetilerinin gelişmesini sağlamanın yanında toplumdaki dezavantajlı gruplara hukuki destek veren çalışmalar yapılmaktadır. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde yapılan hukuk klinikleri çalışmalarının ayırt edici yönü ise, insan hakları perspektifinden hareket ederek öğrencilerde etik farkındalık geliştirmeyi amaç edinmesidir. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde yürütölen hukuk klinikleri derslerinde Gülriz Uygur’un ortaya koyduğu “dertlenerek ilgilenmek” terimi doğrultusunda hukuk öğrencilerinin teknik hukuk bilgisine ilave olarak eleştirel bakış açısı edinmeleri ve etik farkındalıkla somut hukuki problemlere çözüm geliştirebilmelerini sağlamak amaçlanmaktadır. Bu kapsamda “Türkiye’de İşçi Olmak” Hukuk Kliniği’nin konusu da çalışma ilişkilerindeki adaletsizlikler olarak belirlenmiştir.

“Türkiye’de İşçi Olmak” Hukuk Kliniği, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde 2014 yılından itibaren seçimlik ders olarak yürütölmektedir. Klinik çalışmalarında somut iş hukuku uyuşmazlıklarından hareketle her yıl farklı bir konu bağlamında öğrencilerin, işçi haklarına dair pozitif hukuk düzenlemeleri ve mahkeme kararlarının etkinliğini, yeterliliğini değerlendirme konusu yapmaları mümkün olmuştur. İlk yıl “iş kazaları ve meslek hastalıkları”, ikinci yıl “mevsimlik tarım işçileri”, üçüncü yıl “çalışma hayatında ayrımcılık”, son iki yılda ise “sosyal güvenlik hukukundan kaynaklanan davalar” başlıkları altında sosyal adalet problemleri ele alınmıştır. Klinik çalışmaları avukatlar, hakimler, kamu kurumları, sendikalar ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği halinde yürütölmüştür. Öğrenciler; dava dosyası inceleme, duruşmalara katılma, hakimler, avukatlar, davacılar, davalılar, kamu kurumlarındaki görevliler ve sendika temsilcileriyle görüşme gibi yöntemlerle somut hukuki uyuşmazlıklar hakkında bilgi edinmişlerdir. Böylece öğrencilerin kitaplarda okudukları soyut hukuk tartışmalarını somut davalardaki insanlarla yüzleşerek ve somut hak ihlallerini görerek değerlendirmeleri mümkün olmuştur.

Bu kapsamda sunulacak olan tebliğde beş yıllık hukuk kliniği deneyimleri aktarılacak ve etik farkındalık temelli hukuk kliniği eğitim metodunun hukuk öğrencileri üzerindeki dönüştürücü etkisi tartışma konusu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk Eğitimi, Hukuk Kliniği Metodu, Sosyal Adalet, İş Hukuku, Sosyal Güvenlik Hukuku.

Hobbes ve Spinoza'da Doğa Durumu

Ar. Gör. Gizem Gözübüyük Sayım

Modernitenin kabullerine karşı çıkmak için yine onun bağrından gelmiş bir düşünüre, Spinoza'ya sığınmak, son yılların yaygın tutumlarından sayılabilir. Uzun zamandır ihmal edilmişliğinin telafisi olmasının ötesinde, Spinoza bize özgün ontolojisinin üzerine inşa ettiği siyaset felsefesi ile başka türlü bir görme imkânı verir. Çağdaşı Hobbes ile benzer terminolojiyi kullanmış olması, sıklıkla kıyaslanmalarına neden olmuştur. Farklı anlamlar yükleyerek kullandıkları benzer kavramlar, benzer noktalardan hareketle ulaştıkları farklı sonuçlar, bu çalışmanın yapılma nedenidir.

Hobbes, şeylerin bir öz tarafından değil bir kudret tarafından tanımlandığını savunur. Doğa durumu da öze uygun olan değil, herkesin gücü oranında hakkının bulunduğu bir hâldir; toplumdaki önce gelir. İnsanın toplumsallığının kaynağında doğa yoktur; bu, sonradan edinilen bir özelliktir. Doğa durumunda herkes eşittir ve eşitlikten güvensizlik, güvensizlikten ise savaş doğar. "Herkesin herkese karşı savaşı" olarak tasvir edilen doğa durumunun bir varsayım olduğu, pek çok toplum sözleşmecisi gibi Hobbes tarafından da onaylanır. Bu varsayımın arka planında, iktidarı meşrulaştırma amacı yatar.

Spinoza'nın doğa anlayışında ise zorunluluk hâkimdir. Buna paralel şekilde doğa durumu da kişilerin *conatus*ları uyarınca hareket ettiği ve dolayısıyla Hobbes'un tasvirini andıran bir kargaşanın egemen olduğu bir hâldir. Spinoza, Hobbes'tan burada yaptığı sıçramayla ayrılır: Doğal halin sürdürülemezliği sivil duruma geçmeyi zorunlu kılar. Bu artık bu bir tercih değil, mecburiyettir.

Anahtar Kelimeler: Hobbes, Spinoza, Doğa Durumu, Sivil Toplum, Conatus.

Deborah Hellman'da Toplumsal Anlam ve Ayrımcılık

Ar. Gör. Gonca Kuru

Ayrımcılık, çeşitli disiplinler tarafından ele alınan ve her geçen gün üzerinde daha fazla tartışılan bir konudur. Bu tartışmalardan bir kısmı ayrımcılığın yanlışlığına odaklanır. Konuyla ilgili farklı ve etkili bakış açılarından bir tanesi de Deborah Hellman'a aittir. Hellman'a göre, ne failin zihinsel durumunu öne çıkaran görüşler ne de kişinin kontrol edemediği özellikleri nedeniyle ayrımcılığa uğraması, ayrımcılığın yanlışlığını ortaya çıkarmak bakımından yeterlidir. Ayrımcılık, alçaltıcı olması halinde yanlıştır. Hangi eylemlerin ve politikaların alçaltıcı olduğunu belirlemek içinse onların nesnel anlamlarının incelenmesi gerekmektedir.

Anlam temelli görüş, sahip oldukları bazı özellikler nedeniyle insanlar arasında fark gözeten kimi eylemlerin ve politikaların belirli kültürlerde belirli zamanlarda toplumsal bir anlamı olduğunu ileri sürer. Hangi eylemlerin alçaltıcı olduğunu belirlemek için ayrımcı eylemin gerçekleştiği bu toplumsal ve tarihsel bağlamlar göz önünde bulundurulmalıdır. Eylemin taşıdığı saygısızlık unsuru geçmiş ve güncel sosyokültürel kaynaklarla ilgilidir.

Kişiye karşı gerçekleştirilen muamelenin alçaltıcı olmasının, ilgili kişinin değerinin düşüklüğüne, daha az saygıyı hak ettiğine yönelik bir mesajı ifade ettiği yorumunda bulunulabilir. Fakat Hellman sadece ifade edici unsurun yeterli olmadığına; diğerinin ikincil konuma itilmesi, önemsizleştirilmesi gerektiği hususunda da ısrar eder. Ayrıca alçaltmanın, güç boyutu olarak adlandırılacak bir başka yönü daha vardır. Bu unsurlar, bir bütün olarak ilgili görüşün önemli yönlerini temsil eder.

Anahtar Kelimeler: Ayrımcılık, Anlam Temelli Görüş, Toplumsal Anlam, Alçaltmak, Güç.

Hukuk ve Felsefe - Aradaki Mesafeyi Kapatma Denemesi -

Doç. Dr. Gökhan Yavuz Demir

Bu tebliğde Roger Cotterrell'in *Hukukbilimin Politikası* adlı çalışması esas alınarak, felsefenin teorisi ile hukukun pratiği arasında sıkışıp kalmış olan hukuk felsefesi için, hukuku felsefeye daha da yaklaştırarak hukuk ile felsefe arasındaki mesafeyi kapatmayı deneyeceğiz. Hukuk felsefesi felsefeye daha da yaklaştıkça, felsefe hukukun kavram yapısını rasyonalize etme, meşrulaştırma, açıklığa kavuşturma veya geliştirmekten ziyade teşhir etme, asıl yüzünü ortaya çıkarma veya bilinçaltını dile getirmeye yarar. Hukukun bu dekonstrüksiyonuyla hedeflenen, hukukun dışladığı ve böylece zımnen de tanımış olduğu "öteki" ile ilgilenerek modern hukuk bilincinde açıkça tanınmayan, baskılanmış fikirlerin veya tecrübelerin izlerini sürüp, onları yeniden inşa etmeye çalışmaktır.

Hukukun pratik işleyişi, sosyal hayatın sürekli devinen ve değişen somut olguları ve sosyal aktörlerin eylemleriyle her an yenilenen sosyal ilişki ağları içinde "öteki"nin sesinin boşlukta kaybolup gitmemesi için meselelerimize ve kendi disiplinimize daha kuşatıcı bir bakış sağlayacak felsefeye ve teoriye ihtiyacımız var. Ancak daha felsefi bir pozisyonla sadede gelebiliriz. Ve yine ancak sadede gelebilirsek hukuku kendine ve "öteki"ne kör olmaktan çıkaracak bir refleksiyon geliştirebiliriz.

Hukuk ile felsefe arasındaki mesafeyi aşmak teşebbüsümüz için Cotterrell'in çalışması başlangıç noktası olduğu gibi aynı zamanda eleştiri konusu da yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk, Felsefe, Hukuk Felsefesi, Roger Cotterrell, Dekonstrüksiyon, Öteki, Put Kırıcılık.

Alternatif Bir Cezalandırma Türü: Alevilik'te “Düşkünlük”

Ar. Gör. Göktürk Öcal

Alevilik, Türkiye, Suriye ve hatta Balkanlarda farklı etnik kökenden insanların mensubu olduğu bir inanç sistemi olup bazı görüşlere göre Şii mezhebinin bir dalı olarak görülmektedir. Türkiye'deki Alevilik pratiğinde, adaletin tesisi ve hakların kullanımında kendine has birtakım kurallar mevcuttur. Bu kurallara uymayanlar, yine inanç sisteminin kendine has yaptırımlarına tâbi olur. Bu yaptırımlardan biri, “düşkünlük” adı verilen bir cezalandırma türüdür. Düşkünlük yaptırımına maruz kalan kişiye de “düşkün” adı verilir. Bu çalışmada, alternatif bir cezalandırma türü olarak düşkünlük yaptırımını ele alınacaktır.

Düşkünlük, ağır kural ihlalleri için öngörülen ve sonuçları itibariyle de manevi açıdan ağır bir cezalandırma türüdür. Düşkün sayılmak için pirin, düşkün sayılacak kişiyi düşkün ilan etmesi gerekir. Düşkünlük yaptırımına maruz kalan kişi toplumdan dışlanır. Düşkün ilan edilen kişinin, ceme katılmasına müsaade edilmez, selamı alınmaz, selam verilmez, düğün, bayram, cenaze gibi önemli günlerinde yanında olunmaz. Sadece düşkün ilan edilen kişi değil, musahibi, varsa eşi ve çocukları da aynı yaptırıma tâbi olur. Düşkünlük süresi, bir yıldan başlayıp on iki yıla kadar sürebilir. Düşkün ilan edilen süre dolduktan sonra, düşkün sayılan kişi, bağlı olduğu dedesine gider. Dede, düşkün ilan edilen kişinin yaşadığı topluluktaki diğer kişilerin de fikrini alarak düşkünlüğün sona erip ermeyeceğine karar verir.

Türkiye'de ve dünyanın birçok yerindeki inanç ya da kültür topluluklarında yüzyıllardan beri var olan yaptırımlar, ulusal ve uluslararası hukuk normlarından daha etkili sonuçlar doğurabilir. Bu durum, bu yaptırımların, pozitif hukuk ile mutlaka çatıştığı anlamına gelmemektedir. Bu yaptırımlar, cezalandırmanın amacını daha etkili bir biçimde ortaya koyarak ilgili inanç ya da kültür topluluğunun mensuplarının daha adil ve güvenli bir düzen içinde yaşamasını temin edebilir. Alevilik'teki düşkünlük de yürürlükteki hukuk normlarından daha etkili bir cezalandırma türü olarak görülebilir. Çünkü bu cezalandırma türü, bir kural ihlalinin karşılığı olarak verilen cezayı değil, belirli bir süre için toplumun tamamen dışına itilmeyi de içermektedir. Ayıplama, kınama gibi ahlaki yaptırımlar, düşkün ilan edilmenin doğal sonuçlarıdır.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, Türkiye'de Alevilik, Düşkünlük, Yaptırım, Cezalandırma, Cezalandırma Türleri.

Ahlaki Değer Yargıları Sorunsalı

Prof. Dr. Z. Gönül Balkır

Ahlak, yüksek değerlerin gerçekleşmesine yönelmiştir. Her zaman iyinin gerçekleşmesini sağlamaya çalışır. Kendisini hissettiren bir norm biçimi olarak ahlak, iyi ile kötü karşıtlığını ortaya çıkarır. Ahlak, sosyal gerçekliğin; iyi, doğru, adalet, refah ve benzeri etik niteliklerinin yansıdığı ve yerleştiği bir sosyal bilinç formudur.

Ahlak, doğası gereği; çokluk gösteren bir yapıdadır. Ahlâk'ın mahiyetini belirleyen, ekonomik ve sos-yal düzendir. Ahlâk, insanların ge-rek birbirlerine, gerekse topluma karşı ödevlerini belirleyen insan davranışla-rı ile bir arada yaşama kurallarının, standartlarının bütünüdür. Ahlâk standartları, sınıf menfaatlerini; sosyal bir tabakanın ya da halkın menfaatlerini yansıtır. Bu yüzden ahlaki değerler, çoklu ve görecelidir.

Değerler ve değer yargıları, çoklukla toplumsal otoritenin egemenliği altında meydana çıkarken iyi kötü karşıtlığı veya doğru ya da yanlış olarak, toplumun onayladıklarından ne daha çok, ne de daha az bir şekilde var olurlar. Zaman ve mekân boyutunda toplumsal yaşamın gereği olarak göreceli değer yargılarıyla birlikte ahlak, ahlaki değer çoğulculuğunu bünyesinde taşır.

Ahlaki çokluk ve değer çoğulculuğuyla temellendirilebilen ahlaki değer yargılarının zaman ve mekân boyutunda kültürel süreç içinde varoluşu, ahlakın ilkesel görüntüsünün görecelik egemenliğinde olduğunu da ortaya koymaktadır.

Kültürel görecelikte değer yargıları, toplumsal otoritenin egemenliğinde belli bir kültürün toplumsal otoritesine müracaat ederek, temellendirilirken; ahlaksal doğru ve ahlaksal yanlış değerleri, aynı zamanda toplumsal otoritenin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Bir değer yargısını ne tür gerekçeler ve ne tür bir düşünüş biçimi haklı çıkarır? Ahlakın teorileştirilmesi için bilimsel nesnellik gerekmez mi? Nesnellik kuramının temellendirme yöntemi olarak us, otorite olarak kabul edilemez mi? Göreceliliğe karşı çıkan nesnelcilik görüşünde; nesnelcilik, değerlerin, insanlık dışında bir gerçekliğe dayandığını söyler. Değerli olan, hem herhangi bir bireyin düşündüğü ya da hoşlandığından, hem de herhangi belli bir toplumun onayladığından bağımsızdır.

Ahlakın değerlendirilmesi, davranış normlarının tasviri ile başlar ve bir değerler kümesinin niçin daha iyi olduğunun tartışılmasını amaçlar veya ne türden davranışın haklı olarak; nasıl iyi veya kötü olarak etiketlenilebileceğini sorgular. Doğru ve yanlış hakkında kurallar koyma yetkisine gerçekte kim sahiptir? Vicdan güvenilir bir yol gösterici midir? Her eylem bencilce değil midir? Tüm değerler göreceli değil midir? Ahlaki standartlar nasıl belirlenecektir? Ve ahlaki değerlerin referans olarak kullanılması nasıl mümkün olacaktır?

Ahlaki değer yargılarının belli standartlar ve değerleri yok mudur? Ahlaki değer yargılarının hepsi aynı seviye de olduğundan, onlar arasındaki seçim, nasıl yapılabilecektir? Birinin diğerinden daha iyi olduğuna nasıl karar vereceğiz? Yalnızca daha güçlü olduğundan mıdır? Yoksa sevdiğimiz için midir? Değer yargılarının geçerli bir standardı veya bir hedefi var mıdır? Varsa bunların, tarihsel, sosyal ve kişisel bağlamı olduğu kadar belli sonuçları da olmayacak mıdır? Bu değer yargılarının kabul görmesine ilişkin psikolojik ve sosyolojik faktörler nasıl saptanabilecektir? Belki de bu soruların yanıtı, ancak; iyilik, dostluk, akıl, güzellik, cesaret, sağlık, güvenlik, macera gibi birçok değerlerin bir arada olmasıyla ortaya çıkabilecektir.

Öte yandan ahlakın kültürel göreceliliği ve ahlaki değer çoğulculuğu çoğu zaman birbiriyle çatışmaktadır. Bu bağlamda ahlaki değerler çatışmasının tam olarak nasıl çözümlenebileceği de hala cevap beklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Ahlaki Değer Yargıları, Ahlaki Çokluk, Değer Çoğulculuğu, Toplumsal Otoritenin Egemenliği, Ahlakın Kültürel Göreceliliği.

Vergi Kùltürü ve Ahlakı Kavramına Sosyolojik Bir Bakış

Av. Güzde Erkin

İnsanların toplumsal yaşama geçmeleri ile birlikte vergi kavramı doğmuştur. Zamanla bu kavram ÷lkeden ÷lkeye farklılıklar göstererek süregelmiştir. Vergi kùltürü vergi sosyolojisinin alanına girmektedir. Bu, toplumu oluşturan bireylerin vicdanlarında vergi verme gereğini duymaları şeklinde tanımlanabilir. Vergi ahlakı ise vergi ödeyen mükelleflerin vergi ödeme konusunda topluma yaptıkları katkıdan dolayı devletin egemenliğinden kaynaklanan bir baskı duygusu ve ahlakı zorunluluk olarak açıklanabilir. Bu çalışmanın amacı, vergi kùltürü ve ahlakının gelenekçi anlayışla günümüz modern anlayışı karşısında ÷lkemiz açısından değerlendirmesini yaparak, mükelleflerin vergi verme konusunda devletin meşruiyetini sorgulamaları sorununu hukuk sosyolojisi açısından etkileşimleriyle birlikte değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Vergi Kùltürü, Vergi Sosyolojisi, Vergi Ahlakı, Vergi Adaleti, Devlet ve Egemenlik.

Müstehecenlik Kavramı, Sınırlar ve Sorunlar

Ar. Gör. Gülçin Demircan

Ar. Gör. Beren Şen

Latince “tekin olmayan, iğrenç, tiksindirici” gibi anlamlar taşıyan “*obscenus*” kelimesinden türeyen İngilizce “*obscene*” kelimesinin karşılığı olarak kullanılan “müstehecen”, sözlüklerde “ayıp, terbiyesizce, iğrenç, açık saçık, edepsizcesine, edebe aykırı, yakışsız” olarak tanımlanmaktadır. Sözlük tanımlarında yer alan iğrenç, ayıp, edebe aykırı veya tiksindirici olanın ne olduğu konusunda yargı belirten bir değere işaret etmesi sebebiyledir ki müstehecenlik kavramının, değerlerin göreliliği gereği hukuki metinlerde tanımlanmaktan kaçınıldığı, tanım yapılmış metinlerde ise yeterince açık davranılmadığı görülmektedir.

Müstehecenliğin tanımından yola çıkarak belirtebileceğimiz bu görelilik hali kavrama ilişkin hem sorunların hem de sınırların başlangıç noktasını teşkil etmektedir. Bu açıdan bakıldığında belirsiz ancak yine de olumsuz bir çağrışım taşıyan içeriğinin, toplumun kendi ahlak standartlarının ve genel inanışının korunmasındaki çıkarına göre doldurulmaya çalışılması sıkça görülürken bu durumun, egemen ahlak değerlerine uymayanın sınırlanmasına yönelik tehlikenin doğmasına neden olduğu iddia edilmektedir. Ahlak değerlerine uymayan ise farklı görünümde ortaya çıkabilirken, ifadenin kendisi olup olmadığı sorusu ile karşılaşmaktadır. İfade olmasının kabulü veya reddi halinde müstehecenliğin sınırlarının varacağı nokta ise ifade özgürlüğü bağlamında farklı ideolojilere ve hukuk kuramlarına göre şekillenmektedir. Çalışmada müstehecenlik kavramı tartışılırken bu farklı görüşler özellikle düşünürleri ele alınarak incelenecek ve pratik hayata yansımaları değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Müstehecenlik, Pornografi, Müstehecen İfade, Özgür İfade İlkesi, Zarar Anlayışı.

Yargıtay Hukuk Kliniği

Prof. Dr. Gülriz Uygur

Dr. Nadire Özdemir

Hukuk klinikleri eğitimi Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı çalışmaları kapsamında 2006 yılından beri gerçekleştirilmektedir. Bu eğitim etik farkındalığı ve özelinde de dertlenerek ilgilenmek erdemini geliştirmeyi hedefleyen farklı hukuk dallarına ilişkin çeşitli klinik çalışmalarını içermektedir. Bu tür erdem, temelinde Aristoteles'in etik anlayışı ile ihtimam etiği çerçevesinden hareket etmektedir. Bu sunumda belirtilen etik anlayışlar temelinde yapılan söz konusu klinik eğitiminin bir örneği olan Yargıtay Hukuk Kliniği çalışmasına ilişkin iki yılı aşkın süredir kazanılan deneyimler paylaşılacaktır.

2017 yılında Yargıtay hâkimlere, savcılara ve mahkeme personeline yönelik "Yargıtay Etik İlkeleri"ni kabul etti. Söz konusu etik ilkelerin, toplum nezdinde benimsenmesi ve etik ilkelere ilişkin farkındalığın artırılması Yargıtay'ın temel amaçlarından biridir. Bu amacın gerçekleşebilmesi adına yapılan çalışmalardan biri de Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerine yönelik Yargıtay klinik programıdır. Akran eğitimine dayanan bu program çerçevesinde Yargıtay Etik İlkeleri önce bir grup öğrenciye, daha sonra da bu öğrenciler kanalıyla birçok başka öğrenciye aktarılmaktadır. 14 haftalık toplam programda 35 öğrenciye etik ilkelere ilişkin eğitim verilmektedir. Bu öğrenciler, Yargıtay üyeleri savcılar, tetkik hâkimleri ve adalet personeliyle herbiri en az 15 en fazla 30 kişiden oluşan toplam 450 hukuk öğrencisine dört gün boyunca eğitim vermektedir. Bu sunumda gerek yüksek yargının klinik programlarında yer alınması gerekse akran eğitimi yöntemiyle etik farkındalığın artırılmaya çalışılmasının nasıl mümkün olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk Kliniği, Etik Farkındalık, Dertlenerek İlgilenmek, Etik İlkeler, Yargı Etiği, Yargıtay, Akran Eğitimi, Meslek Etiği.

Yargıya İçeriden Bakmak: Erken Dönem Yargı Mensuplarının Hatıralarında Türkiye’de Hukuk

Ar. Gör. Halil Kökcü

Edebi bir tür olarak hatıralar insanların yaşadıkları hayatı kayıt almasını sağlarlar. İnsanlar hatıraları ile yaşadıkları dönemi, sosyal, kültürel, siyasi vb pek çok açıdan kayıt altına alarak gelecek nesillere aktarır. Hatıralar sayesinde günün koşullarının insanları nasıl etkilediği ve insanların da yaşadıkları dönemi nasıl şekillendirdiklerini öğreniriz. Böylelikle insanlar iyi – kötü, acı – tatlı, yaşadıklarını, deneyimlerini aktararak (belki) gelecek nesillerin kendi yaptıkları hataları yapmamasını, doğru gördükleri yolda ilerlemesini arzu etmektedirler. Hatıralar, bu yönleri ile edebi eser olmanın ötesine geçerek önemli siyasi ve tarihi metinler haline de gelirler ya da siyasi ve tarihi metinler de “hatıra” olarak önemli bir yer işgal ederler. Böylelikle tarihte yaşananları farklı boyutlardan görme imkânını yakalarız.

Çalışmada, Türk Hakim ve Savcılarının hatıraları incelenerek Türkiye’nin hukuk serüveni hukuk uygulayıcılarının gözünden takip edilecektir. Hatıralar, hakim ve savcılarının çocukluk dönemleri, hukuk eğitimleri ve meslek hayatları olmak üzere üç başlık altında incelenecektir. İlk bölümde hakim ve savcılarının, yetiştikleri ortamlar, aile yapıları, hukuk okuma ve meslek motivasyonlarının arkasındaki nedenler incelenecektir. İkinci bölümde hukuk eğitimine ilişkin hatıralar günümüzdeki durumla mukayeseli bir şekilde incelenerek değişen ve değişmeyen hususlar tespit edilmeye çalışılacaktır. Son bölümde ise Hakim ve Savcılarının mesleğe kabulleri, meslekte yükselmeleri, mesleki deneyimleri incelenecektir. Bu durum kaçınılmaz olarak hukuk toplum ilişkisine dair de veriler sunacaktır. İnsanların kanunla, hakim ve savcılarla kurduğu ilişki ve bunların seneler içindeki dönüşümü de gözlemlenebilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hakimler, Savcılar, Biyografi, Hukuk Tarihi, Hukuk Eğitimi, Hukuk Uygulaması.

Beyaz Zambaklar Ülkesinde Hukuk Kuramı: Finlandiya'da Hukuk Felsefesi Üzerine Kısa Bir Gezinti

Ar. Gör. Harun Bodur

İskandinav kültür dünyasının ve hukuk kültürünün önemli bir damarını oluşturan bir İskandinav ülkesi olan Finlandiya'da felsefe ikliminin ve hukuk düşüncesinin kendine özgü bir gelişim çizgisine sahip olduğu söylenebilir.

Yirminci yüzyıl öncesinde ve yirminci yüzyılın başlarından ilk yarısına değin Finlandiya'da hukuk felsefesi, komşu ülkelere nazaran daha düşük bir seviyede de olsa Yeni Kantçılık, kavramcı hukuk dogmatığı, Jhering'in sosyal faydacılığı, serbest hukuk okulu gibi geleneksel kuramlardan etkilenmiştir. Bunun yanı sıra C. Carlson, E. Kaila, E. A. Westermarck gibi simaların Finlandiya hukuk kuramına getirdiği katkılarında bahsetmeden geçemesek de; yüzyılın ilk yarısına damga vuran Finlandiyalı hukuk kuramcısı Otto Brusii'nindir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde ise Finlandiya'da analitik felsefe başat yaklaşım olmaya başlamış ve bu durum hukuk felsefesine de yansımıştır. Genel felsefede analitik yaklaşımın temsilcisi olan G. H. von Wright ve J. Hintikka gibi isimlere koşut biçimde analitik hukuk kuramında da O. Lahtinen ve S. Zitting, E. Lagerspetz ve R. Siltala'nın çalışmalarından söz edilebilir. Sonraki aşamasında analitik hukuk kuramı 70'lerde K. Makkonen, A. Aarnio, K. Wikström ile birlikte analitik hermeneutik olarak isimlendirilebilecek bir biçim almıştır. Öte yandan 60'lar ve 70'lerden itibaren analitik hukuk kuram(lar)ına karşı eleştirel görüşler dillendirilmeye başlanmıştır. Bu eleştirel çerçevede Marksist hukuk kuramı (Lars D. Eriksson), T. Wilhelmsson, J. Karhu, K. Tuori gibi birbirinden farklı yazarlar ve bakış açıları, Finlandiya'daki hukuk kuramlarında diğer bir durağı oluşturmaktadır. Nihayet yirminci yüzyılın sonlarına doğru hukuk felsefesinde gittikçe artan çeşitlilik, adeta rengârenk bir yelpaze doğurmuştur. Bu yelpazedeki farklı teorik yaklaşımlar arasında ise H. Tolonen, M. Koskenniemi, P. Minkinen, A. Hirvonen ve J. Tontti gibi isimler zikredilebilir.

Kısaca yol haritası çizilen bu çalışmanın mütevazı hedefi, özgül felsefi iklimle ve gelişmelerle ilgisini kurarak tarihsel bir izlek içinde Finlandiya'da hukuk felsefesi ve hukuk kuramları üzerine genel bir tablo ortaya koymak ve tablodaki farklı renkleri göstermektir.

Anahtar Kelimeler: Finlandiya'da Hukuk Kuramı, Finlandiya'da Hukuk Felsefesi: Yaklaşımlar ve İsimler, 20. Yüzyılda Finlandiya'nın Hukuk Kuram(lar)ı Serüveni.

Thomas Hobbes'ta Korku Duygusunun İşlevi

Dr. Hasan Ali Başaran

Bu tebliğ, yalnızca toplumsal ve politik kuram ile felsefede değil, bütün bir düşünce tarihinde etkili olan Thomas Hobbes'un *korku duygusuna* verdiği özel anlam ve ayrıcalık üzerinde durmak istemektedir. Gerçekten de Hobbes'un anlayışında korku duygusu, naif bir fizyolojik ve psikolojik duygusal deneyim olmaktan öte, hem insan varlıklarını hem de insan topluluklarını biçimlendiren ve onları kontrol altında tutan merkezi bir duygusal deneyim olarak açığa çıkmaktadır. Bu duygusal deneyim, insan doğasında önemli bir konuma sahip olarak, sadece insan doğasını belirlemekte, devletin kaynağı, sözleşme ve sivil durum gibi toplumsal ve politik teorinin pek çok merkezi kavramını ve statüsünü de belirlemektedir.

Hobbes'un korku duygusuna verdiği ayrıcalıklı konum, diğer düşünür ve teorisyenlerin verdiği anlamlardan çeşitli biçimlerde ayrılmaktadır. Genel olarak çoğu toplum ve politika teorisyeni, korku duygusunu devletin temellerinde doğal olarak bulmaktadır. Hobbes'u diğer düşünürlerden ayıran yegane nitelik, devletin adeta korku ile bütünleşen karakteridir. Hobbes'un toplumsal ve siyasal tezinde güvenliğin inşa edilmesinin temelinde de korku duygusunun doğrudan etkisi bulunmaktadır.

Bütün bu toplumsal ve politik spekülasyonlar dolayısıyla bu tebliğin amacı, Hobbes'un korku duygusunu merkeze alan düşünsel anlayışını ortaya koymak ve naif bir duygu ve kavram olarak değerlendirilen korkunun soykütüğünü toplumsal ve politik felsefe çerçevesinde tartışabilmektir.

Anahtar Kelimeler: Hobbes, Korku Duygusu, Devlet, Sivil Durum, Sözleşme, Korku Toplumu, Güvenlik, Toplum ve Siyaset Felsefesi.

Günümüzde Hukuk, Eşitlik ve Adaleti Sağlamanın Neresinde?

Prof. Dr. Hayriye Erbaş

Ar. Gör. Ayça Sümeyra Aykut

Hukukun adaleti sağlayıcı bir araç olduğu ve hukuk üzerinden adaletin ve eşitliğin sağlanabileceği düşüncesi oldukça yaygındır. Adalet ve eşitlik, temelde zamandan ve mekândan bağımsız evrensel ve soyut kavramlar olsalar da uygulamalar ile yaşamımıza dokunur ve somutlaşır. Bu somutlanış süreci, yani hem hukuk kurallarının oluşumu hem de bu kuralların uygulanış düzlemleri, dönemin toplumsal yapısının özelliklerine göre biçimlenir. Bu biçimlenme dönemin egemen toplum ve devlet anlayışına ve bu anlayışa göre değişen devlet-vatandaş ilişkisi ile biçimlenir. Hukukun söylemsel/yasalar bütünü ve uygulama düzlemleri düşünüldüğünde özellikle de uygulama düzlemi açısından toplumsal yapı ile ilişkisi daha da önemli olmaktadır. Şöyle ki söylemsel olarak çok iyi hazırlanmış hukuk kuralları olsa da, asıl önemli olan bu kuralların uygulanabilirliği ve ulaşılabilirliğidir ki bu da hukukun sosyolojik bir olgu olması anlamını taşır. Bu nedenle de hukuk kuralları adaleti sağlama açısından çoğu zaman “kağıt üzerinde” kalabilmektedir. Söylem düzleminde kutsallığında herkesin üzerinde uzlaştığı ve hiçbir şüpheye yer bırakmayan hukuk, adalet ve eşitlik kavramlarının, uluslararası sözleşmeler ya da ulusal düzenlemelere rağmen kendi ayrıcalıklarını ya da kendi mağdurlarını yaratması; kendi içinde çelişkili olduğu kadar yaygın bir durumdur. Diğer bir ifade ile söylem ile uygulamanın örtüşmemesi durumu düzey farkı olsa da tüm toplumlar için geçerlidir ve günümüzde bu örtüşmezlik ya da farklılık egemen toplum tasarımı nedeni ile giderek artmaktadır. Sonuç olarak, işleyişte hukuk bazıları için bir ayrıcalık, diğerleri için bir dezavantajlılık ya da dışlanma özelliği taşıyabilmekte ve hukuk birilerini korurken diğerlerini korumasız, sahipsiz bırakabilmekte ve ikincilleştirmektedir.

Devlet yurttaş ilişkisi açısından herkese eşit mesafede duran bir devletin varlığı hukukun da bu doğrultuda işleyişi ile sonlanır. Ancak devlet yurttaş ilişkisi açısından “makbul” vatandaş anlayışının varlığı, genellikle hukuk açısından da “makbul” kişilerin varlığı anlamını taşır. Bu durum uygulamanın eşitlikçi olması mücadelesi veren uygulayıcılarını da çoğu zaman çaresiz bırakabilmektedir. Çünkü tüm toplumsal ve bireysel süreçler egemen toplum anlayışı ile biçimlenir ve bir bütün olarak toplumun tüm kurumlarını ve üyelerini içerecek biçimde etkiler. Devletin küçülmesini öngören, bireysel çıkarların peşine düşen insanların varlığını savunan söylem, kuşkusuz gündelik yaşamımıza yansır ve “habitus”a dönüşerek toplumsal yapının bir özelliğine dönüşür. Bu bağlamda her türden kuralı bencilce kendi çıkarları doğrultusunda mubah gören bireylerin ortaya çıkması sürpriz olamaz ve hedonist, çıkarıcı birey anlayışının yükselişinin hukuku ve uygulayıcılarını etkilememesi de düşünülemez.

Bu bildiride, diğer alanlarda olduğu gibi hukukun da egemen toplum ve devlet anlayışı ile biçimlendiği düşüncesinden hareketle, küreselleşmenin kaçınılmaz sonuçları olarak gösterilen ancak “küreselleşmenin bir anlamına/söylemine karşılık gelen uygulamalar ile günümüz toplumunda devletin dönüşümü ve bu dönüşümün eşitlik ve adalet açısından hukuka nasıl yansıdığı değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme ve Devlet, Hukuk ve Toplum, Hukuk ve Devlet, Hukuk ve Eşitlik, Hukuk ve Ulaşılabilirlik.

Hukuk Pratiğinde Uzmanlaşma ve Hukukçunun Yabancılaşması

Ar. Gör. Hazan Dicle Özer

Sanayileşmiş ve serbest piyasa ekonomisine dayalı modern toplumun bir getirisi olarak “uzmanlaşma” kavramına günümüzde atfedilen önem ve yapılan vurgu görmezden gelinemez düzeydedir. Geleneksel toplumdan farklı olarak modern toplumun “birey”i, belli bir alanda eğitilmiş ve uzmanlaşmış insan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda toplumsal bir olgu olarak “uzmanlaşma” hususunun hukuk pratiğini ve hukukçuları etkilemeyeceği ya da hukuk pratiğinin bu toplumsal gerçeklikten kendini soyutlayabilecek özel bir alan olduğu iddia edilemez. Nitekim günümüzde hukuk pratiği ve hukukçular da sınırları kapalı, kendi içine dönük tek bir alan veya kısıtlı sayıda alanda uzmanlaşmanın gerekliliği dayatmasından nasibini almakta ve bunun kaygısını yaşamaktadır.

Hukukçunun, hukuk pratiğini nişleştirmesi ya da kendisinin bilinçli bir tercihiymişçesine buna yöneltilmesi ve hukukun bütününden sıyrılarak kendini kapalı niş alanlara hapsedmesi; hukukçunun kapalı hukuk pratiği içerisinde kendisine ve hukuka yabancılaşmasını sonuçlamaktadır. Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken husus, “uzmanlaşma”nın, hukuk pratiğinde edindiği ve gün geçtikçe daha çok edineceği yerin “neden”i ve “nasıl”ıdır. Bu sorulara cevap arama çabası kenara bırakılırsa; uzmanlaşma ile hukukçunun yabancılaşması arasında tek taraflı bir nedensellik ilişkisi olduğu gibi bir yanılgıya kapılmak muhtemeldir. Oysa “uzmanlaşma” aynı zamanda hukukçunun yabancılaşmasının sonuçlarından da biridir. Hukuk pratiği açısından uzmanlaşma ile yabancılaşma arasındaki ilişki; basit bir neden-sonuç veya öncelik-sonralık ilişkisi değil, aksine karşılıklı etkinin söz konusu olduğu bir ilişkidir.

Bu bildiride uzmanlaşma ve yabancılaşma kavramlarına değinilecek, kavramlar arasında bağlantı kurulup aradaki ilişki ortaya konulacak ve nihayet hukuk pratiğinde gün geçtikçe baskın hâle gelen uzmanlaşma gerçekliği ve hukukçunun içinde bulunduğu yabancılaşma hâli irdelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk Pratiği, Hukukçu, Uzmanlaşma, Alanlaşma, Yabancılaşma.

Şapkadadan Tavşan ya da Doğal Hukuktan Hukuki Pozitivizmi Çıkarmak: Thomas Hobbes'un Çağdaş Hukuk Bilimine Katkısı

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Günal

Erken modern dönemde egemenlik fikrine ve toplumsal sözleşme kuramına katkılarıyla modern devlet düşüncesinin temellerini ortaya atan Thomas Hobbes, çoğunlukla politika bilimine yaptığı katkı ile ele alınır. Genel kamu hukukunun önemli figürlerinden biri olan Hobbes'un aynı dönemde hukuk bilimine yaptığı katkı ise çoğunlukla ihmal edilmiştir.

Doğal hukuk ve doğal hak arasındaki farkı ilk defa vurgulayan Hobbes, doğal hukuk düşüncesini orta çağda anlaşılan biçiminden farklı bir şekilde yorumlayarak hukuki pozitivizmin kurucusu olarak ortaya çıkar. Hem modern içkinliğin hem de hukuki pozitivizmin kurucusu olmasına karşın analitik hukuk bilimi geleneği içerisinde Hobbes'un yeri sadece bu kurucu sıfatıyla anılmaktadır. Elbette Hobbes'un otoriteye değil mutlakiyetçiliğe vurgu yaptığı belirtilen düşüncelerinin ortodoks yorumları onun unutulmasında önem arz etmektedir. Bu nedenle çağdaş analitik hukuk biliminin kurucusu sayılan H. L. A. Hart, "Hukuk Kavramı" kitabında kendi önceli olarak Hobbes'a değil John Austin ve Jeremy Bentham'ın düşüncelerine atıf yapıp onların eleştirisi üzerinden hukuk kuramını inşa etmiştir.

Buna karşın Hobbes'un metinlerinde çağdaş hukuk biliminin tartışmalarının birçoğu açıkça bulunmaktadır. Hukukun otoritesine vurgu yapan Joseph Raz'dan çok önce, Hobbes'un eski çağın yıkılmasından sonra ortaya çıkan ahlaki, dinsel ve epistemik rölativist düşüncelerden kurtulup hukukun, uyrukları belirli eylemlere yönlendirerek otoriteyi sağlaması gerektiği yönündeki çözümü önemlidir. Yine çağdaş hukuk biliminde ortaya çıkan hukukun yorumlanması, hukukun usuli birtakım ilkelere bağlılığı yahut geçerli hukuka itaat edilmeli mi tartışması Hobbes'un hukuk düşüncesinin merkezindedir. Hobbesçu akademisyenler arasında oldukça yoğunluklu geçen söz konusu tartışmalar, bu çalışmada dinleyicilere ve okuyuculara aktarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Thomas Hobbes, Hukuki Pozitivizm, Doğal Hukuk, Hukukun Otoritesi, Hukuka İtaat Yükümlülüğü.

Normatif Hukuki Pozitivizm ya da Hukuki Pozitivizmin Değeri

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Günal

Etik pozitivizm olarak da nitelenen normatif hukuki pozitivizm, hukukun doğasına dair çözümlerinin en önemlilerinden olan hukuki pozitivizmin değeri üstüne odaklanır. Hukuki pozitivizm savunulması gereken bir değer midir? Hukuki pozitivizmle demokratik hukuk devleti idealini sağlamak arasında doğrudan bir bağ bulunabilir mi? gibi soruları cevaplama iddiasında olan normatif hukuki pozitivizm birçok hukukçunun aklında yer eden hatta çoğu kez politik meşrebiyle bağlantılı olarak değerlendirdiği hukuki pozitivizm – doğal hukuk tartışmasına başka bir açıdan bakmayı sağlayan bir meta-teori olarak görülebilir.

Normatif hukuki pozitivistlere göre, sert pozitivistlerin tanımladığı şekilde, hukuk ile ahlakın birbirini dışlayarak tamamen ayrılması sadece hukukun doğasının olduğu gibi tanımlanması demek değildir. Hukuk biliminde yer eden ayrılma tezine sıkı bir şekilde bağlı kalan normatif hukuki pozitivistlere için hukukla ahlakın birbirinden ayrılması aynı zamanda ahlaki olarak da gereklidir. Etik pozitivistlere göre, Hart'ın hukuk kavramı kitabının sonuna otuz yıl sonra yazdığı ekte olduğu gibi hukuki geçerliliği sağlayan tanıma kuralının ahlaki kriterler içermesinin önünde hiçbir engel bulunmamaktadır fakat hukuki geçerliliğin ahlaki kriter içermesi ahlaki olarak yanlıştır ve pratikte uzak durulması gerekir. Hukuk sistemlerinin inşa edilmesinde ahlak standartlarının oynadığı rolün minimum seviyeye indirilmesi gerekir.

Etik pozitivizm ekolü Jeremy Bentham'a kadar geriye götürülebilir. Hukukun hakimlerin takdirinden çok yasama organıyla ilgili olması gerektiğini savunan bu nedenle zaman zaman "*demokratik pozitivizm*" olarak da nitelenen etik pozitivistlerin çağımızdaki önemli temsilcileri Jeremy Waldron ve Tom Campbell'dir.

Anahtar Kelimeler: Etik Pozitivizm, Normatif Hukuki Pozitivizm, Pozitivizmin Değeri, Demokratik Pozitivizm, Tom Campbell.

Kimyasal Hadım

Ar. Gör. İrem Burcu Özkan

Kimyasal hadım, cerrahi olarak gerçekleştirilen biçiminin aksine, günümüz modern hukuk sistemlerinde suç ve suçun tekrarı ile mücadelede yenilik getirici bir usul olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar kişi bir operasyona tabi tutulmuyor ise de, zerk edilen ilaçlar vasıtasıyla kişinin vücut bütünlüğüne müdahaleyi ihtiva eden bir uygulama olduğundan kimyasal hadıma ilişkin hukuki düzenlemelerin, kimyasal hadımın niteliğinin ne olduğu, hedef kitlesini hangi tip suçların oluşturması gerektiği ve mevzuata hangi şekillerde dahil edildiğinde suçla mücadele gayesine hizmet edeceği hususları sağlam bir temele oturtulduktan sonra değerlendirilmesi modern ceza hukuku sisteminin gereğine uygun olacaktır. Kimyasal hadım uygulamasıyla ilgili önemli tartışmalardan biri bu uygulamanın ceza olarak mı yoksa tedavi olarak mı nitelendirilmesi gerektiğine ilişkindir. Dünyadaki örneklerinde çoğunlukla seçimlik bir yaptırım olarak karşımıza çıkan kimyasal hadım uygulaması, kadim versiyonu olan cerrahi hadımdan farklı olarak muhatapla ilişkinin uygulamanın gerçekleştirilmesiyle bitmediği bir yöntem olup, aksine muhatapın uygun ilaç dozunun düzenli olarak zerk edilmesi amacıyla periyodik olarak denetlenmesini gerektirir. Zira kullanılan kimyasal maddelerin etkisi ancak düzenli olarak muhataba uygulanırsa devam etmektedir.

Oldukça yakın bir tarihte yasa koyucunun gündeminde yer alan bir düzenlemeye konu olan kimyasal hadımın uygulanış biçimleri karşılaştırmalı hukuk verileri ışığında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kimyasal Hadım, Kastrasyon, Cerrahi Hadım, MPA, Suçta Tekerrürle Mücadele.

Uluslararası Hukuka İtaat Yükümlülüğü

İrem Savaş

Hukuka itaat yükümlülüğü, muhatapların hukuka, salt hukuk olması dolayısıyla bir itaat yükümlülüğü bulunup bulunmadığını inceler. Bu yönüyle hukuka itaat yükümlülüğüyle kast edilen, ahlaki bir yükümlülüktür.

Hukuka itaat yükümlülüğünün tanımlarından yola çıkarak, kavramın temel özellikleri şu şekilde belirlenebilir: Ahlaki bir yükümlülük, İçerikten bağımsız, Genel, Belirli bir ülkede ve yürürlükteki hukuk kuralları için geçerli, Mutlak değil *prima facie*.

Bu temel özellikler, bireylerin buldukları devletin mevcut hukuk kurallarına itaat durumunu incelerken yeterli olacaktır. Ancak milletlerarası hukuk kuralların yahut başka ülkelerin hukukuna itaat yükümlülüğünün olup olmadığı konusu muğlak kalmaktadır.

Bireylerle tâbi oldukları devletlerin hukuku arasındaki itaat ilişkisi incelenirken rıza, fair-play gibi teoriler değerlendirilmiştir. Bu teorilerin, birey sayısının oldukça fazla olduğu modern toplumlar için geçerliliğini koruduğu söylenemese de muhatapların çok daha az olduğu uluslararası hukuk sistemindeki geçerliliği, hiç değilse incelemeye değerdir.

Ulusal olmayan hukuk kurallarına itaat konusunda temelde iki farklı öznenen bahsedilebilir. İlk olarak bireyler, başka ülkelerin hukukuna veya uluslararası, hukuka itaat yükümlülüğü altında mıdır? Ardından benzer sorular uluslararası hukuk alanının muhatapları olan devletler için de sorulmalıdır.

Bireylerin itaat etmeleri beklenen hukuk alanları, *tâbi olduğu devletin hukuku*, veya *kendisi üzerinde doğrudan sonuç doğuran hukuk* şeklinde daraltılabilir. Ancak bireylerin bir şekilde vatandaşı olmadığı ülkelerde bulduklarında, bu ülkelerin hukukuna karşı alacakları pozisyon yahut uluslararası hukukun uygulanacağı durumlarda buna karşı yükümlülükleri hakkında cevaplanamamaktadır.

Devletler için de benzer sorular geçerliliğini korumaktadır. Her şeyden önce bir devletin bir hukuk sistemine *ahlaki* olarak itaat yükümlülüğü olup olmadığı sorusu, devlet için herhangi bir ahlaki yükümlülükten bahsedilip bahsedilemeyeceği noktasında problematiktir. Her biri kendi alanlarında egemenlik iddiasında bulunan ve ulusal alanda kendi hukukuna itaat edilmesini bekleyen devletlerin, bir başka alanda itaat eden olması da incelenmesi gereken bir başka husustur.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Hukuk, Hukuka İtaat Yükümlülüğü, Ahlaki Yükümlülük, Hukukun Otoritesi, Hukukun Meşruiyeti.

Lon L. Fuller'ın Karşılıklılık Tezi Bağlamında Hukuk Devleti İlkesi

Ar. Gör. İsmail Özden

Teorik olarak hukuk devletinden söz edebilmek için uygulanacak kuralların birtakım şartları sağlaması beklenir. Bir hukuk devletinde kural koyanların ve kuralı uygulayanların kendi koyduğu kurallarla bağlı olması, söz konusu şartlardan biridir. Fuller, Hukukun Ahlakı isimli eserinde devlet tarafından vatandaşlara yöneltilen kuralların yalnız vatandaşları değil devleti de söz konusu kurallara uyma yükümlülüğü altına soktuğunu, bu karşılıklılık bağının devlet tarafından ihlâlinin ise vatandaşların kurallara uyma ödevini temelinden sarsacağını ifade etmektedir. Fuller'ın bu yaklaşımı, esasen yazarın hukuk devletinin varlık sebebi ve idamesinin ana şartını izah biçimidir.

Fuller'a göre bir hukuk sistemi kendisine en büyük desteği hukuk kurallarının haklılığından ve yaratıcı ile uygulayıcıların bu kurallara bağlı olmasından yani "*haklı olma duygusu*"ndan almaktadır. Haklı olma duygusunun ise objektif bir gerçek veya otoritenin belirlediği bir olgu olmaktan ziyade kanun koyucu ile vatandaş arasındaki etkileşim olduğunu söylemek mümkündür. Haklı olma duygusunun, dolayısıyla vatandaşların hukuk devletinin tüm kurum ve kurallarıyla işlediği yönündeki algısının devlet tarafından ihlali, kurallara itaatin felsefi ve ahlaki temeline de vurulmuş bir darbe olacaktır.

Devletin kanuna uyma yükümlülüğünü ihlal edemeyeceği yönündeki haklı beklenti vatandaşa hukuka uyma yükümlülüğü doğurur. Hukuki yükümlülük sınırsız hukuki yetkiyle bağdaşmaz. Eğer yükümlülük karşılıklılık ilişkisinden doğuyorsa, kanun koyucu ve hukuki süje arasındaki karşılıklılık ilişkisi, kanun koyucunun kanun yaparken uymak zorunda olduğu kuralları ve sınırları belirler. Bu yüzden Fuller karşılıklılığın sadece basit bir etkililik değil, hukukiliğin sekiz ilkesinin altında yatan fikir olduğunu ileri sürmektedir. Devlet, yükümlülüklerini yerine getirerek vatandaşın itaatini de hak etmiş olur. Bu çalışmada hukuk devleti ilkesi ve vatandaşların hukuk kurallarına riayetinin felsefi temelleri, Fuller'ın karşılıklılık tezi bağlamında incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Hukuk Devleti, Karşılıklılık, Hukukun İç Ahlâkı, Hukuka İtaat, Hukuk Düzeninin Etkililiği.

Felsefi Düşünme Barışı Sağlar Mı?

Prof. Dr. A. Kadir Çüçen

Bu bildirinin amacı, “felsefi düşünme barışı sağlar mı?” soruna yanıt aramaktır. Eğer felsefi düşünme, insanlarda özgür, bağımsız, eleştirel ve yaratıcı düşünme ve bilgi üretmeni sağlıyorsa, felsefi düşünme barışa giden yolu da açacaktır. İşte bu nedenle felsefi düşünme ile barış arasındaki ilişkiyi göstermeye çalışacağım bu bildiride özellikle Rousseau ve Kant’ın barış düşüncelerinden yola çıkarak felsefenin barış kavramına ve onunla ilgili olan diğer kavramlarını analiz etmeye çalışacağım.

Rousseau’ya göre “insan ve toplumsal yaşam için niçin barış gerek midir?” sorusundan hareketle insan ve toplumsal yaşamın nasıl olması gerektiği üzerinde durulacaktır. “Barışın gerçekleşmesi için neler gereklidir?”, “Barış niçin amaçlanmalıdır?”, “Barışın felsefi temelleri nelerdir?” ve “Tam barış, özgürlük, eşitlik, mutluluk ve adalet birer ütopya mıdır?” soruları çerçevesinde Rousseau’ya göre doğal eşitlik ve adaletin ne olduğu açıklandıktan sonra toplumsal yaşamda eşitlik ve özgürlüğün nasıl olması gerektiği üzerinde durulacaktır.

Felsefi düşünmenin ne olduğu ve neyi amaçladığı verilerek Kant’ın barış anlayışından yola çıkılarak özellikle bazı kavramların analizi yapılacaktır. Çünkü barışı sağlamanın yolu felsefenin barış ve onunla ilgili kavramları doğru ve açık bir biçimde analiz edip belirgin hale getirmesiyle olanaklıdır. Bu nedenle, saygı, sevgi, adalet, yardımlaşma, dayanışma, demokrasi, hoşgörü, insan hakları ve hukuk gibi kavramlar analiz edilerek, barışın bu kavramların doğru tanımlanmasıyla sağlanabileceği vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Felsefi Düşünme, Barış, Saygı, Sevgi, Adalet, Yardımlaşma, Dayanışma, Demokrasi, İnsan Hakları, Hukuk ve Hoşgörü.

Normatif Hukuk Teorisinin Bağlamsallığı

Dr. Kasım Akbaş

Bu tebliğde Roger Cotterrell'in *Hukukbilimin Politikası* adlı çalışması esas alınarak, hukuk felsefesi "Normatif Hukuk Teorisi", hukuk sosyolojisi ise "Empirik Hukuk Teorisi" olarak kabul edilecektir. Hukuk felsefesi literatürümüzde, içerisinde hukukla ilgili *her türlü* tartışmanın yer aldığı bir *genel* alan olarak düşünölmekte veya kabul edilmektedir. Halbuki, belli bir amacın, belli bir siyasanın *gerekçesini* oluştursun diye ortaya konulan tartışma gerek Cotterrell'in gerekse bizim yaklaşımımızda hukuk felsefesi olarak düşünölmemektedir. Cotterrell'in ifadesiyle "hukuk teorisi, örneğin genel bir kavram olarak adaletin niteliğiyle, ahlâken tartışmalı (kürtaj gibi) konularla bağlantılı belli hukuki veya idari siyasaların felsefi gerekçeleriyle veya bu türden ahlâki ilkelerin icrasının ne ölçüde çağdaş ceza hukukunun uygun bir görevi olduğuna dair genel soruyla doğrudan ilgilenmez".

Hukuk felsefesi bir tür kavramsal, fikrî ve entelektüel faaliyet olarak görölüp, bununla sınırlı tutulabilir. Halbuki, söz konusu kavram ve fikirler, sosyal olarak dolaymlanarak, karşımıza bir sosyal ilişki içerisinde çıkar. Böylece normatif hukuk teorisinin ancak empirik hukuk teorisinin perspektifinden ele alınması bir zorunluluk halini alır. Bu çerçevede *common law* ile Kıta Avrupası gelenekleri ve bu gelenekler içerisinde hukuki düşünce için başlangıç noktası oluşturduğu düşünölen egemen, teba, yaptırım, hukuk kuralının normatif niteliği gibi meseleler, empirik hukuk teorisi perspektifiyle harmlanmış bir normatif hukuk teorisi çerçevesi sunabilmek üzere değerlendirilecektir. Cotterrell'in çalışması başlangıç noktası olduğu gibi aynı zamanda eleştiri konusu da yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Normatif Hukuk Teorisi, Empirik Hukuk Teorisi, Roger Cotterrell, Common Law, Egemen-Teba, Hukuk Kuralı-Teba.

Ekolojiyle Uyumlu Bir Hukuk İçin Mülkiyet Kavramının Sorgulanması

Kübra Durmuş

İklim değişikliği ve küresel ısınma dolayısıyla ortaya çıkan problemler son yıllarda ciddi boyutlara ulaşmış ve artık günlük hayatımızı etkiler hale gelmiştir. Geline nokta yalnızca son birkaç on yılın veya birkaç aktörün rol oynadığı bir sürecin sonucu değildir. Bugün tüm ekosistemimizi yok olmakla tehdit eden bu sorunlar kanaatimizce kökleri 17. yüzyıla dayanan mekanikçi dünya görüşü ile başlayıp moderniteye kadar uzanan uzun bir düşünsel sürecin neticesidir. Dünyayı kozmosun bir parçası olarak düşünen bütünlükçü Antikçağ düşüncesi, yerini insan aklını temel alan ve özne olarak insanın nesne olarak doğaya hakim olmasını savunan mekanikçi bir dünya görüşüne bırakmıştır. Bu değişimin sonucunda özel mülkiyetin bir doğal hak olarak kabulü, yukarıda saydığımız sorunların temel kaynağı olan ekonomik düzenin yapıtaşdır. Zira günümüzde hakim olan ekonomik düzende piyasa kuralları, tam rekabet şartları içerisinde ekonomik faaliyetlerin serbestçe yapılmasıyla belirlenmekte ve bu da hem neyin mülkiyete konu olabileceğinin serbestçe belirlenebilmesini hem de bu mülkiyetin serbestçe değişiminin yapılabilmesini gerektirmektedir. Karşı karşıya kalınan sorunun ciddiyeti düşünüldüğünde doğayla uyumlu yeni bir ekolojik hukuk düşüncesinin varlığı ve mülkiyet kavramının sorgulanmasının gerektiği açıktır.

Tüm bu uzun süreç içerisinde bizim bu çalışma bakımından ele almak istediğimiz temel husus doğa ve birey arasındaki ilişkide mülkiyet kavramını yeniden düşünmek. Bu doğrultuda, özel mülkiyete tabi varlıkların kural ve kamusal olan veya bir mülkiyet hakkına tabi olmayan varlıkların istisna olduğu bu düzeni sorgulayarak başladığımız çalışma, yukarıda açıkladığımız sorunların çözümünde kilit rol oynayan alternatif bir mülkiyet anlayışıyla bitirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ekoloji, Hukukun Ekolojisi, Ekolojik Hukuk, Mülkiyet, Doğa ve Birey İlişkisi.

İran İslam Cumhuriyetinde Egemenlik

Öğr. Gör. Leila Hemmatzadeh

1979'ta İran İslami devrimi ardından, İran İslam Cumhuriyeti anayasası düzenlendi ve 1979 Mart ayının 30. ve 31. günlerinde halkın oylamasına girdi. Ardından %98.2'lik "Evet" oyuyla İran'ın resmi anayasası ilan edildi. Bu yeni islami devlet, hilafet veya monarşi değildi fakat cumhuriyet ve İslamiyet kavramı yan yana gelmekteydi. Bu anayasanın kabulünden itibaren (madde 1) İran devleti, İslam cumhuriyeti olarak tanımlandı ve anayasanın üç model egemenliği (tanrı, halk ve millet egemenliğini) bir arada tutmayı başardığı iddiası ortaya atıldı. Bu üçlü anlayışa göre, dünya ve insan üzerinde mutlak egemenlik Allah'ındır ve O, insanı içtimai kaderini çizmeye egemen kılmıştır. Hiç kimse insandan bu ilahi hakkı alamaz veya bir zümrenin çıkarlarına hizmete alet edemez ve millet, Allah vergisi olan bu hakkı anayasanın ilerleyen maddelerinde belirtilen yollar vasıtasıyla kullanır.

Tanrının egemenliği iki yolla tecelli etmektedir; birincisi, bütün kanunların ve kararların İslami ölçülere dayanmasıyla; ikincisi ise vilayeti fakih kurumuydur. Halkın ve milletin egemenliği ise hukuki, siyasi ve içtimai katılımıla kendini göstermektedir.

Bu çalışma, egemenlik kavramı, tanrının, halkın ve milletin egemenliği teorilerini açıkladıktan sonra, İran'ın anayasasını ve özellikle 56'nci maddeyi inceleyerek, bu üç model egemenliğin ilgili anayasada nasıl uygulandığını ve güvence altına alındığını, anayasanın bu üç modeli bir arada tutmayı başarıp başarmadığını ele alacaktır.

Anahtar Kelimeler: İran İslam Cumhuriyeti, Egemenlik, Tanrı Egemenliği, Halk Egemenliği, Millet Egemenliği.

Yargıç ve Empati

■ Mehmet Akif Tutumlu (6. Tüketici Mahkemesi Yargıcı)

Yaşamın akışında meydana gelecek olayların önceden kestirilemezliği ile yasal kuralların sabit yapıları arasında bir köprü oluşturmak, yasaların uygulanabilirliği bakımından zorunludur. Bu nedenle yasa koyucu, yasal kuralın somut olaya uygulanması bakımından, gereken durumlarda, yargıca takdir yetkisi tanımıştır. Bu yetki bazen soyut normun vakıa boyutunda, bazen de normun hüküm boyutunda işlerlik kazanmaktadır.

Yargılamanın taraflarının gerçek kişilerden oluştuğu durumlarda insan dünyasının karara nasıl yansıtacağı hususu hukuku olduğu kadar hukuk ötesi fenomenal alanı da ilgilendirmektedir. Özellikle hukuka aykırı eylemi gerçekleştiren taraf ile bu eylemden zarar görerek adalet talep eden tarafın olayın gerçekleşmesi sürecinde içinde buldukları maddi koşullar ile psikolojik durumlarının yargıç tarafından ne ölçüde nazara alınacağı, başka anlatımla yargıcın tarafların öznel gerçeklikleri ile empati kurup kuramayacağı, hukuk öğretimizde üzerinde pek durulmamış bir konudur. Bu tebliğde, adil bir karara varma sürecinde yargıcın empati kurma yeteneğinin, karar oluşturmadaki rolü üzerine bir refleksiyon denemesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yargıç, Takdir Yetkisi, Empati, Adalet, Öznel Gerçeklik.

Hukukta Asli Öz Sorunu (Türkiye’de Abdülhak Kemal Yörük: Bir Fenomenolojik Hukuk Yaklaşımı mı?)

Dr. Melike Belkıs Aydın

Fenomenoloji Husserl’in tanımladığı biçimiyle şeylerin kendisine gitmek, zihnin şeyleri dışarıdaki çeşitli saptırmalardan, algı biçimlendirmelerinden arı bir biçimde “oldukları gibi” görmelerinin yöntemidir. Bu bakımdan fenomenoloji şeylerde değişmez ve sabit bir bilinebilirlik olduğunu ve insanın da bunu bilebileceğini savunur. Husserl’in fenomenolojisi felsefede bir kesinlik arayışıdır. Ayrıca alma da bu kesinliğe ulaştırıcı bir yöntemsel işlemdir.

Hukuk felsefesine ilişkin fenomenolojik yaklaşım için de hukukun her kültürde, tarihte, toplumda değişen görünümlerine karşın değişmez bir özü olduğu düşünülmektedir. Hukukun özü sorunu onun neye indirgenebileceği sorundur da. Hukukun genel ilkeleri, adalet, eşitlik gibi kavramlar bu öz sorununa ilişkin önerilerdir. Türkçe hukuk felsefesi düşüncesi geleneğine ilişkin önemli isimlerden olan Abdülhak Kemal Yörük’ün hukuk düşüncesi önce betimsel bir yaklaşımla ele alınacaktır. Hukukun genel ilkeleri, hukukun zamanlar üstü değişmez ve asli bir özü, adalet düşüncesi, muvazene kavramı Yörük’ün ele aldığı kavramlardır. Bu çalışmada Yörük’ün bu kavramlar ile erken bir fenomenolojik hukuk yaklaşımı geliştirip geliştirmediği, bunu yaparken tutarlı bir kavram bütünü olup olmadığı tartışılacaktır.

Yörük’e göre adalet, ‘bütünün muhtelif kısımları arasında muvazenede münasebetin devamı’dır. Yani ona göre adalet bir denge sorundur. Adalet hukukun özüne ilişkin bir ölçüttür. Ayrıca hukukun zamanlar üstü bir özü olduğunu savunmuştur. Hukukun değişen içeriklerine karşın değişmez ilkeleri bulunmaktadır. Bu bildiride Yörük’ün değişmez ilkeleri ve adalet kavramı hukukun fenomenolojisi olarak okunabilir mi konusu ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fenomenolojik Hukuk, Adalet, Hukukun Genel İlkeleri, Hukukun Özü, Hukukun Görünümleri, Hukukun Değişmez İlkeleri.

Post-Truth Dönemde Hukuk: Birinci Ağır Sosyal Medya Mahkemesi

Ar. Gör. Miran Çetiner

Bilginin ve gerçeğin giderek değersizleştiği, iddianın hakikatle ilişkisinden çok kim tarafından nasıl sunulduğunun önem kazandığı bir dönemin tarifi için kullanılıyor post-truth. Bu dönemde kamuoyu, nesnel gerçekler ile değil; öznel yargılar ve kitlesel duygulanımların etkisiyle belirleniyor. Son bir kaç yılda kullanım sıklığında geometrik artışlar görülen post-truth kavramı Oxford Dictionaries tarafından belirlenen “yılın kelimesi” ünvanını da taşıyor.

İçinde bulunduğumuz iletişim-bilgi çağının sözün dolaşım kabiliyetini ve hızını olağanüstü boyutlara çıkarmasıyla, bu hıza uyumlu sosyal medya platformlarının kamuoyunun belirlenmesinde en önemli araçlardan biri haline geldiği söyleniyor. Doğası gereği anonimliğe müsaade eden ve bu haliyle toplum içerisinde yüksek perdeden konuşulamayan-sansürlenmiş duyguların da ifadesine imkan tanıyan bu platformlar, bizleri her geçen gün hala hesap edilemeyen bir etkililiğe sahip olduğu gerçeğiyle baş başa bırakıyor. Öte yandan hukuk tanımlarında dahi yer alan toplumsallık ve “yaşayan bir yapı” gibi kavramlar, bizlere hukukun, kanun maddelerinin kuru izah ve uygulamasından fazlası; muhakemenin ise hukuk kültürünün elverdiği sınırlarda hakim yorumuyla gelişebilen ve hatta değişebilen bir yapısı olduğunu düşündürüyor.

Muhakeme sürecinin temel insan faktörünü oluşturan hakim ve savcılar, yaşadığı şehir, okuduğu üniversite, mensup olduğu aile, yer aldığı sosyal çevre dolayısıyla toplumun bir parçasıdır ve toplumsal bağlarını farklı kanallar aracılığıyla canlı tutmak zorundadır. Dolayısıyla yargı mensupları da kamuoyunu ve sosyal medya mecralarını yakından takip ediyor, içerik üretiyor ve bu sürecin doğal sonucu olarak etkileyip/etkileniyorlar. Bu tebliğde sosyal medya platformlarının kamuoyunun oluşumunda sahip olduğu dönüştürücü güce işaret edilip bu gücün idari karar alma mekanizmaları ve yargı makamlarının hukuki muhakemesini nasıl etkilediğinin izleri gösterilmeye ve tartışılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Post-Truth, Doğru-Gerçek-Hakikat, Sosyal Medya, Linç Kültürü, Popülizm, Kamuoyu, Hukuk Kültürü.

Evgeny Pasukanis'in Hukuk Anlayışına Yönelik Eleştiriler

Ar. Gör. Muhammet Koçakgöl

Marksizm birçok yorum içeren bir öğreti olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak buna rağmen temel aldığı, üzerinde ortaklaştığı iddialar doğal olarak varlığını korumaktadır. Bunların en temelinde maddi altyapının politika, kültür, din ve hukuk gibi üstyapıyı belirlediği iddiası yer almaktadır. Farklı olan ise bu iddianın katılık derecesi olarak görünmektedir. Üretim ilişkileri ve hukuk arasındaki ilişki bakımından ise hukukun tamamen altyapı tarafından belirlendiği ve bu üretim ilişkileri ortadan kalktığında, ileri komünizm aşamasında hukukun söneceği iddiası katı ve Marksist öğreti açısından tutarlı gibi görünen bir düşünce olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu düşüncenin en bilinen savunucusu olarak *Evgeny Pasukanis* komünist toplumda hukukun söneceğini iddia etmiştir. Ona göre meta mübadelesi rejimi ortadan kalkınca hukuk da sönecektir. Çünkü sahiplenme eskiden de var olmasına rağmen devir unsurunun açığa çıkmasıyla (meta-para-meta formülüyle) özel mülkiyet biçimine bürünmekte ve bu durum ancak belirli bir toplumsal yapıda kendini göstermektedir.

Pasukanis'e göre bu yapıda meta sahiplerinin birbirinin mülkiyet hakkına saygı duyması üretim ilişkilerinin gerektiği gibi işlemesi için gerekli görülmekte, aksi durumda meta mübadelesine dayanan ekonomik sistemin işlemesi mümkün olmayacağı iddia edilmektedir. Dolayısıyla bu düşünce bakımından hukuk kapitalizm içindir. Öyleyse kapitalizm ortadan kalktığında hukukun da ortadan kalkacağı sonucuna ulaşılmaktadır. Burada hukuka yönelik bu Marksist görüş materyalist felsefenin kendi içerisindeki tartışmaları ekseninde de eleştirilmektedir. Üretim ilişkilerinin bilinci belirlediğine yönelik Marksizmin temel iddiası doğru kabul edilse dahi kapitalizm sonrası hukukun söneceği iddiasının çelişkili ve indirgemeci olduğu söylenebilecektir. Bu eleştiriler kapsamında söz konusu çelişkinin "*Kapitalizm hukukun karakterini mi belirler yoksa hukukun varlık nedeni kapitalizmin kendisi midir?*" sorusuna verilen yanlış cevaptan kaynaklandığı belirtilebilir. Sonuç olarak hukukun söneceği iddiasının hukukun dar ve sadece meta mübadelesine indirgenerek yanlış tanımlanması ile üretim ilişkilerinin hukukun genel karakterini belirlediği iddialarının birbirine karıştırılması nedeniyle ortaya çıktığı ifade edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Pasukanis, Meta Mübadelesi, Kapitalizm, İleri Komünizm, Hukukun Sönmesi.

Hukuk-Poétiké: Poiesis Olarak Hukukun Estetik Açığa-Çıkarımı/İfşası

Prof. Dr. Muharrem Kılıç

'Hukuku' modern kılan bilgi kuramsal yaklaşım, onu adalet fikrinde mündemiç olan *ontos*'undan ve pratik varlığını inşa ve ifşa ettiği *polis*'inden soyutlama düşüncesine dayanmıştır. Bu soyutlama fikri, modern hukuk düşüncesini yapılandıran özgün bir 'politik icat' olarak nitelendirilebilir. Derin tarihsel köklere ve felsefi temellere dayanan bu 'politik icat' enterne edilmiş bir toplumsallığı yöneten mekanizma ve sosyal mühendislik aracı olarak istihdam edilegelmiştir. Bu teknokratik soyutlama ve bilgisel sığlaşma üzerinden yapılandırılan 'hukuk aklını' sağaltıcı kimi restoratif kuramsal yaklaşımlar (hukuki realizm, tarihçi hukuk okulu ve sosyolojik hukuk kuramı gibi) varlık bulmuştur. Hukuk-*poétiké*, bütün bu hukuk kuramsal yaklaşımların dışında bir yorumsama fikrine ya da felsefesine dayanmaktadır. Bu yorumsamacı düşünce, hukuksal bilginin bir *poiesis* olarak estetik biçimde ifşasına dayanmaktadır. Heidegger'in kavramsal şebekesi üzerinden ifadelendirildiğinde hukuksal bilginin bir çerçeveleme olarak *techne* formunda üretimi karşısında *poiesis* olarak estetik ifşasını öngörmekteyiz. Bu açığa-çıkarmı ya da ifşayı olanaklı kılacak olan biricik vasıtanın da hukuk-*poétiké* bir hermenötik olduğunu varsaymaktayız.

Anahtar Kelimeler: Hukuk-Poétiké, Poiesis, Techne.

Türkiye’deki Hukuk ve Edebiyat Akımına “Gayriciddi Olmayan” Eleştiriler

Murat Can Dolğun

Kısa zaman önce, Cemal Bali Akal tarafından Hukuk ve Edebiyat ders olarak verilmeye başlandı. Bu ders kapsamında, yüz yıldan öteye giden bir gelişim sürecinde olan hukuk ve edebiyat akımı anlatıldı. Dersin verilmeye başlanmasıyla hukuk camiasında Akal’a ve onun verdiği Hukuk ve Edebiyat dersine istihza ile yaklaşıldı. Buna pek aldırış etmeyen Akal, istihzalara aldırmadığını her fırsatta dile getirmekten geri durmadı. Akal’a göre bu istihzalar yersizdi. Çünkü dersin okutulmasını haklı kılacak bir sürü ciddi sebebi vardı.

Bu gelişmeler yaşanırken, dersin meyveleri toplanmaya başlandı. Ortaya bir kitap çıktı: “Hukuk, Edebiyat ve Sair Tuhafliklar”. Kitap, bir derleme eseri. Kitabın yazarlarına bakıldığında yazarların çoğu hukukçu idi. Söz konusu hukukçuların çoğu, Akal’dan ders almış veya onun ahababı olan hukukçulardan oluşmaktaydı.

Kitapta, Hukuk ve Edebiyat akımına ve aynı isimli derse dair genel bilgiler Akal tarafından verildi. Akal’ın dışındaki yazarların ağırlığı hissedilir ölçüde çoğunluğu bu yaklaşımın bir türü olan “edebiyatın içinde hukuk” aradı.

Çalışmamızda, öncelikle Hukuk ve Edebiyat akımı kuşbakışı bir şekilde anlatılacaktır. Bu bilgiler ışığında, Hukuk Edebiyat ve Sair Tuhafliklar isimli kitap; eleştiri süzgecinden geçirilecektir. Bu kitabın herhangi bir yerinde, Hukuk ve Edebiyat akımına yöneltilen eleştirilere yeterince yer verilmediği gözlemlenmektedir. Vakıa, Hukuk ve Edebiyat akımına ciddi bir eleştiri getirilemeyeceği argümanı kitabın düşünsel çekirdeğinden kaynaklanmaktadır.

Çalışmamızda, Türkiye’de dünyaya gözlerini yakın zamanda açan Hukuk ve Edebiyat akımının eksiklikleri ve kusurları eleştirilecektir. Bütün bu eksiklik ve kusurlar göz önünde bulundurulmaksızın ve akıma yöneltilen eleştirilere güncellik kazandırılmaksızın, hukuk fakültelerinde okutulan Edebiyat ve Hukuk dersinin kültürel herhangi bir faaliyetten öteye gidemeyeceği; sözü edilen akımın hukuka yeni bir bakış kazandıramayacağı; yazarlar tarafından ortaya konan çalışmaların akımında doğurganlığını gittikçe azaltacağı; doğurganlığın azalmasıyla entelektüel monotonlaşmanın yaşanacağı; bu nedenlerle de hukuk ve edebiyat arasındaki ilişkinin anlamsız bir ilişki haline geleceği sonucuna varacağız.

Anahtar Kelimeler: Cemal Bali Akal, Hukuk ve Edebiyat, Hukuk Edebiyat ve Sair Tuhafliklar, Edebiyat ve Hukuk.

İfade Hürriyeti ile Dine Küfür ve Dini Aşağılama Arasındaki Sınır

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Koçak

7 Ocak 2015'te Paris'te otomatik tüfeklerle silahlanmış iki El-Kaide mensubu terörist bir hiciv dergisi olan Charlie Hebdo'nun ofisine saldırıda bulundu. Dergi, Muhammed Peygamber'le alay eden 2006 ve 2011'deki karikatürleri yayınlamıştı. Ofisten ayrıldıklarında 11 karikatürist ve mizahçı vurularak öldürülmüşlerdi, ayrıca onbir kişi daha yaralanmıştı. Saldırganlar, "Peygamberin intikamını aldık!" diye bağırıyorlardı. Teröristler daha sonra ayrıca bir polisi de öldürdü.

Paris'te yaşanan bu saldırılar, söz konusu din ve dince kutsal sayılan figürler olduğunda ifade özgürlüğünün sınırlarının belirlenmesi konusunda yeni tartışmaları beraberinde getirdi. Zira liberal demokrasilerin temel değeri olan ifade özgürlüğüne yapılan bu saldırı, bu olay bağlamında temel bir tartışma konusu olarak, ifade özgürlüğünün dine küfür ve dini aşağılamaya izin verip vermediği, evrensellik iddiasındaki liberalizmin sınırları, dinin kendine özgü yapısı, nefret söylemi ve küreselleşme gibi konularda tekrar düşünmeyi tetikledi. Bu çalışmada, Charlie Hebdo saldırılarından hareketle aşağıda belirtilen konular tartışılacaktır.

İlk tartışma konusu ifade özgürlüğünün bağımsız bir ilke olup olmadığıdır? Bir çok devlet ifade özgürlüğünü garanti altına alan uluslararası antlaşmaları imzalamışlardır ve ifade özgürlüğünü koruyacaklarını anayasalarında taahhüt etmişlerdir. Ancak, ifadenin neden özgür olması gerektiğinin cevabı bu hukuki metinlerde yoktur. Cevap, Batı entellektüel geleneği içinde dayanıklılığı test edilmiş dört temellendirme ile verilmektedir ve her bir cevap, felsefi, hukuki ve edebi unsurlar içermektedir. Timothy Garton Ash'in formüle ettiği gibi bunlar kısaca; benliğin gelişimi, hakikatın bulunması, demokratik yönetim ve çeşitliliktir/fikir farklılığıdır.

İkinci tartışma konusu bir liberal demokraside dine din olduğu için değer verilip verilemeyeceğidir. Dine, ifade hürriyetinin bir sınırı olarak ayrı ve özel bir statü tanınıp tanınmayacağı ve eğer bu statü, uluslararası hukuk veya ulusal hukuk normlarında tanınıyorsa, bu ayrıcalığın veya önceliğin hangi argümanlarla savunulabileceğidir.

Üçüncü olarak, ilk iki tartışma konusunun bir sonucu olarak, ifade özgürlüğünün dine küfür ve dini aşağılamaya izin verip vermediği tartışılacaktır.

Dördüncü olarak, ifadenin icra edildiği bir bağlam ve yöneldiği bir takım amaçların var olduğu ve bunların da tartışmaya dahil edilmesi gerektiği ileri sürülmektedir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, tartışma konularının bağlamı gerektirdikçe, başta İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi olmak üzere konu ile ilgili Uluslararası İnsan Hakları belgelerindeki hükümlere ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin ve diğer Uluslararası yargı ve denetim kurumlarının kararlarına da değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: İfade Özgürlüğü, Dine Küfür ve Dini Aşağılama, Liberalizm, Evrensel Değerler, Din.

Ekonomik Hukuk Öğretisinde Hukuki Meşruiyete İlişkin Normatif Bir Ölçüt Olarak Etkinlik/Verimlilik (*Efficiency*) Kavramı

Ar. Gör. Muzaffer Dülger

Anglo-Amerikan hukuk dünyasında ortaya çıkıp gelişen ve çeşitli hukuk sistemlerinde etkilerini artan şekilde gösteren *Hukuk ve Ekonomi Akımı* yirminci yüzyıl hukuk düşüncesinde yeni bir paradigmatal boyut olarak karşımıza çıkar. Doğal hukukçuluk ve hukuki pozitivizm gibi klasik hukuk akımlarının yanında kendini farklı ve yeni kılan bu akım, zaman içinde pek çok alt ekole bölünmüştür. Hemen hemen tüm ekonomik hukuk öğretisi ekollerinde ana tartışma konusu olarak karşımıza çıkan konu ise hukuka dair yeni bir meşruiyet kriteri ve normatif ölçüt olarak tarif olunan etkinlik/verimlilik (*efficiency*) kriteridir. Pozitivist yürürlük ve geçerlilik (kuralların soy testi) yahut doğal hukukçu ahlaki meşruiyet ve insan aklına uygunluk kriterlerinin dışında ve iktisadi düşünüşün içeriklendirdiği bu kavramın mahiyeti, felsefi arkaplanı, öğretisi içerisinde ne şekilde öne çıkarıldığı ve eleştirildiği, çalışmamızın çerçevesini oluşturmaktadır.

Çerçeveyi oluşturan bu soru başlıklarına dönük olarak Hukuk ve Ekonomi Akımının çeşitli ekollerinden farklı farklı cevaplar üretilmiştir. Ancak her halükarda meselenin arkaplanında 19. Yüzyıl faydacılığının (*utilitarianism*) bir takım açmazlarla birlikte bizlere sunmuş olduğu fayda (*utility*) kavramının yer aldığı görülmektedir. Söz konusu açmazlar daha sonra Refah İktisadı Kuramı içerisinde çeşitli şekillerde irdelenmiş ve fayda tartışmaları üzerinden bizlerin etkinlik/verimlilik kavramına dair çıkarımlar yapabileceğimiz taşlar döşenmiştir. Çalışmamızda, bu izlek üzerinden çeşitli ekonomik etkinlik/verimlilik modellerinin hukuk öğretisi içerisinde nasıl ve ne şekillerde kullanıldığı ortaya konarak, bu yaklaşımlara dönük ne tür savunuların ve eleştirilerin yapıldığı değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fayda, Etkinlik/Verimlilik, Faydacılık, Pareto Etkinliği, Kaldor-Hicks Etkinliği, Coase Teoremi, Chicago Okulu, Hukukun Ekonomik Analizi.

Bir Gereklilik Olarak Etik Temelli Hukuk Eğitimi

Dr. Öğr. Üyesi Nazime Beysan

Bilindiği üzere eğitim özneye, öğretim ise konuya yöneliktir. Diğer bir ifadeyle eğitimin amacı, öğretimden farklı olarak, eğitilen üzerinde tutum ve davranış değişikliğine yol açmak, belirli yetiler ile donatmak ve bu yetileri geliştirmektir. Dolayısıyla hukuk öğretiminin, hukukçu eğitimi ile birlikte yürütülmesi gereklidir. Farklı bir deyişle hukuk fakültesi müfredatında teknik hukuk bilgisi yanında, hukuk ile ilgili etik değerlerin bilgisine, hukuk-etik ilişkisine yeterince yer verilmelidir. Hukukçu eğitiminde etik bilgiye gerektiği kadar yer verilmemesi, hukukun etik boyutunun, -etik ile ilişkisinin - ve dolayısıyla insani yanının görülmemesine yol açmaktadır. Oysa hukukçu gibi düşünmek, teknik hukuk bilgisi, yanında hukuk ile ilgili etik değerlerin bilgisine yani hukuk sisteminin dayandığı temel değerlerin bilgisine de sahip olmayı gerektirmektedir. Böyle bir eğitim ise ancak kurallar sistemi olarak hukuk anlayışının dışına çıkılarak (hukuki düşünmeyi) hukukçu gibi düşünmeyi tanımlamakla ve böylece hukuk-etik ilişkisine yer vermekle mümkündür. Çünkü hukukçuluk mesleğini etik değerleri koruyarak yapabilmek için, normlardan ziyade etik değerlerin felsefi bilgisine dayanan felsefi bir eğitime ihtiyaç vardır. Ancak böylesine bir etik temelli eğitimle insanın değerinin bilgisinden türetilen başta insan hakları olmak üzere hukukta yer alan etik ilke ve değerleri doğru kavrayabilmek, karşılaşılan somut tek bir olaydaki veya durumdaki etik problemi yani değer harcamasıyla -insanın değerinin harcanmasıyla- karşı karşıya bırakan problemi doğru biçimde görmek, değerlendirmek ve değer harcamasına yol açmayacak şekilde karar alıp davranabilmek mümkün olabilecektir.

Bu çalışmada, hukuk öğretiminin teknik bir faaliyet olarak görülerek, sadece kurallara dayalı bir anlayışla yürütülmesinin yol açtığı sakıncalar ve bu sakıncaları giderebilmek bakımından etik temelli bir hukuk eğitiminin gerekliliği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk-Etik İlişkisi, Hukukçu Eğitimi, İnsanın Değerinin Bilgisi, Etik Temelli Hukuk Eğitimi, Etik İlke ve Değerler.

Sıradan İnsanın Hukuk Devleti Anlayışı: Hukuk Devleti İndeksleri

Dr. Nezahat Demiray

Hukuk devleti sadece siyasi iktidarla ilgili değildir. Hukuk devletinde hukuk herkes için aynıdır, kimse yasaların üstünde değildir ve herkes hukukun koruması altındadır. Herkesin hukukun korumasında olması iki açıdan anlaşılabilir. Birincisi, hukukun epistemolojik olarak erişilebilir bir normlar bütünü şeklinde var olmasıdır. Böylece insanlar onu anlayabilir, içselleştirebilir ve gelecek planları için bir çerçeve olarak kullanabilir. İkincisi, yasal kurumlar ve usullerin sıradan insanların yaşadığı uyumsuzlukları çözmek, kamu veya özel gücün kötüye kullanımlarına karşı onları korumak için hazır olmasıdır. Tüm bunlar hukuk devletini niteleyen ancak sıradan insanlar için anlaşılması kolay olmayan şu soyut ilke ve kavramlarda karşılık bulur: Genellik, açıklık, anlaşılabilirlik, şeffaflık, belirlilik, süreklilik, hesap verebilirlik, yargının bağımsızlığı.

Hukuk devletinin gerekleri yukarıdaki soyut kavramların ötesinde de tartışılmaktadır. Bu durum kısmen hukuk devleti anlayışının işlemekte veya yaşamakta olan bir siyasi idea olmasıyla ilgilidir. Bu nedenle sıradan insanların hukuk devletinde aradığı ve dikkat çektiği özellikler çok daha somut ve anlaşılabilir taleplere dönüşebilmektedir. Hukuk devleti sıradan insanların dilinde genellikle yolsuzluk olmaması, mahkemelerin bağımsızlığı ve özgürlüklerinin korunması olarak karşılık bulabilir. Hukuk devletini anlama ve yaşatmada sıradan insanın yaklaşımını dikkate almak gittikçe önemli hale gelmektedir.

Çeşitli kurumların farklı toplumlardaki hukuk devleti anlayışını ölçme çalışmalarında sıradan insanın hukuk devleti anlayışını işlevsel hale getirdiği görülmektedir. Dünya Adalet Projesi (The World Justice Project), Uluslararası Şeffaflık Organizasyonu (Transparency International) gibi kuruluşlar dünya devletleri arasında sıralamalar yaparak hukuk devleti kriterlerini ve endekslerini oluşturmaya çalışmaktadır. Tabii ki kriterler kesin olarak tanımlanamaz. Ancak global kapitalizmin iş dünyası bu sıralamaya yabancı ülke yatırımları için ülke riski tahminlerinin bir parçası olarak değer vermektedir. Hukuk devletini ölçmede somut kriterler kullanan uluslararası kurumlar ve projelerin çalışmalarını karşılaştırarak farklı ülke ve Türkiye’de sıradan insanın hukuk devleti anlayışını ve sorunlarını görmeye çalışmak bizi yaşayan hukuk devletinin ne olduğuna biraz daha yaklaştırabilir. Somut yaklaşımlar sıradan insanın hukuk devleti kavrayışını anlamamızı ve hukuk devletini ölçmemizi kolaylaştıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk Devleti, Yolsuzluk, Yargı Bağımsızlığı, Şeffaflık, Dünya Adalet İndeksi.

Hukukta Felsefe Neden Gereklidir? Aristoteles Düşüncesinden Hareketle Felsefi Bir Soruşturma

Nuray Azizoglu

Hukuk gerek tekil olarak bireyin yaşamında gerekse genel olarak bireylerin yaşamında düzeni, ahengi sağlaması açısından adaletin inşa edilmesine hizmet eden yegâne unsurdur. Adaletin tesis edilmesini sağlaması açısından hukuk, yasa ve kanunlarıyla bireylerin yaşamına olumlu katkı sunma sorumluluğuna sahiptir. Dolayısıyla yasalar ve kanunlar aracılığıyla hukuk, toplumda ve bireylerde adaletin yeşermesini ve yerleşmesini sağlaması bakımından değerli bir işleve sahiptir. Ancak hukukun, kendi çağının ihtiyaçlarına cevap verecek yasaları ve kanunları belirleyebilmesi, disiplinler arası çalışma ile gerçekleşir. Bu bağlamda bilhassa doğa bilimlerinden ve sosyal bilimlerden istifade edilmelidir. İnsanı ve davranışlarını anlayıp açıklayabilmek için bu bilimler temel olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla bu bilimlere müracaat etmeksizin bireylerin, toplumun ve toplumların sorunlarına çözüm üretmek ve dahası yasa ve kanunları belirlemek ve uygulamak zorlaşacaktır. Doğa bilimlerine ve sosyal bilimlere kaynaklık eden felsefe, hukuk ilminin genişlemesine de katkı sağlamaktadır. Yasa ve kanunların, çağın ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, doğru bir biçimde inşa edilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan felsefe, hukukun kendi işlevini yerine getirmesine neden olacak tanım ve yöntem üretmesi için kışkırtıcı bir güçtür. Bu güç, hukukun uygulanabilirliğine de katkı sağlamaktadır.

Bu çalışmamızda modern hukukun oluşmasına zemin oluşturduğunu düşündüğümüz Aristoteles'in, *Eudomas'a Etik* ve *Nikomakhos'a Etik* eserleri başlıca iki kaynak olarak ele alınacaktır. Filozofun ortaya koyduğu prensiplerin bugünkü hukuk açısından hem yasa ve kanun koymada hem de pratikte hüküm vericiler tarafından uygulanabilirliğine katkı sağladığı gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aristoteles, Hukuk, Felsefe, İyi, Erdem.

Münif Paşa'nın *Hikmet-i Hukuk* Derslerinde Kullandığı Kaynaklar Üzerine Bir Değerlendirme

Ar. Gör. Nurhayat Özcan

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı ile birlikte Batı'daki gelişmeler yakından takip edilmiş, bir çok alanda Batı dünyası örnek alınarak yenilikler getirilmeye başlanmıştır. Yine aynı dönemde hukuk alanında ve hukuk eğitiminde de benzer yenilikçi yaklaşım devam ettirilmiş, 1880 yılında hukuk eğitimi veren *Mekteb-i Hukuk-ı Şahane* kurulmuştur. Bu kurumda dönemin önemli devlet adamlarından Münif Paşa tarafından *Hikmet-i Hukuk* (Hukuk Felsefesi) dersleri verilmeye başlanmıştır. Münif Paşa, Berlin'de görevli bulunduğu süre içerisinde hukuk felsefesi derslerini gönüllü olarak takip etmiş eski bir diplomattır. Başta Fransızca kaynaklar olmak üzere çeşitli Batılı kaynaklardan faydalanmış ve derslerinde de öğrencilerine bu bilgileri aktarmıştır. Münif Paşa, Batı hukuk felsefesini anlatırken İslam hukuku yaklaşımından da uzaklaşmamıştır. Bu bağlamda, hukuk felsefesi eğitimi anlayışı açısından *Hikmet-i Hukuk* derslerinin kopuştan ziyade geçiş dönemini yansıttığı söylenebilir.

Çalışmamızda, Münif Paşa'nın öğrencisi Sabit Efendi tarafından yayına hazırlanmış olan *Hikmet-i Hukuk* ders notları esas alınarak, Paşa'nın faydalandığı kaynaklar tespit edilecektir. Bu kaynaklardan yola çıkılarak Münif Paşa'nın hukuk felsefesi anlayışı detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hikmet-i Hukuk, Hukuk Felsefesi, Hukuk Felsefesi Eğitimi, Münif Paşa, Tanzimat Dönemi.

Olağanüstü Hâlin Olağanlaşması: Modern Doğa Hâli?

Ar. Gör. Oğuzhan Bekir Keskin

Bir anayasal kurum olarak olağanüstü hâl rejimi modern anlamıyla ilk defa devrim sonrası Fransasında formüle edilmiş ve yazılı anayasaların yaygınlaşmasıyla olağanüstü hâl kurumu da yaygınlaşmıştır. İlk oluşumunda anayasal düzeni savaş hâli veya silahlı ayaklanma gibi bir şiddet tehdidine karşı koruma amaçlı üretilen olağanüstü hâl kurumu zamanla varlığını borçlu olduğu şiddet tehdidinden kurtulmuş ve barış zamanlarında da başvurulabilen ve doğal afet veya ekonomik kriz gibi durumlara karşı da uygulamaya sokulabilen bir konuma ulaşmıştır. Dahası, savaş kavramının muğlaklaşması ve yönsüzleşmesi olgusu olağanüstü hâle de yansımış, iktidarlar içinde buldukları durumu savaş hâline benzetmek suretiyle de olağanüstü hâle başvurmuşlar ve olağanüstü hâli politik muhaliflerini sindirmek de dahil çeşitli başka amaçlar için kullanagelmişlerdir.

Modern anayasal düzenlerde olağanüstü hâlin iki kriteri olduğundan bahsedilebilir: Bunlardan ilki “mutlak gereklilik koşulu”dur. Mutlak gereklilik, bir anayasa düzeninin kendisine yöneltilen tehdidi olağan hâlde bertaraf edemeyeceği kabulüne dayanır. Olağanüstü hâl rejiminin ikinci gerekliliği ise “koruma koşulu”dur. Koruma koşulu, söz konusu tehdidin varlığı karşısında tanınan olağanüstü yetkilerin sadece bu tehdidin bertaraf edilmesi adına kullanılması ve tehdit bertaraf edildiğinde olağan hale dönülmesi gerekliliğini ifade eder. Bu bağlamda koruma koşulu olağanüstü hâlin geçici karakterini de ifade eder.

Ne var ki, I. Dünya Savaşı, yukarıda belirtilen olağanüstü halin muğlaklaşması konusunda bir laboratuvar görevi görmüştür. Savaşa katılsın-katılmasın birçok devlette iktidarlar savaş döneminde sahip oldukları olağanüstü hâl yetkilerini savaş sonrası dönemde de kullanmak istemişler ve sözgelimi Fransa’da bunun parlamentonun yetkilerinden feragat etmesi anlamına geldiği iddia edilse de özellikle kanun hükmünde kararname çıkartmak gibi birtakım yetkileri olağan dönemde de kullanabilmişler ve aslen birer olağanüstü hâl yetkisi olan bu yetkiler olağan anayasal düzenlerin bir parçası olarak kalıcılaştırmıştır. Diğer bir deyişle olağanüstü hâl kurumları olağan anayasal düzenin bir parçası hâline gelmiştir.

Bu çalışma, ilân edilmiş olsun veya olmasın olağanüstü hâlin hukuk ve politika felsefesinin önemli bir kavramı olan doğa hâlinin bir örneği olabileceğini iddia etmektedir. Doğa hâli sivil hâlin karşıtı olmakla birlikte, çokça anlaşıldığı gibi, spekülâtif veya tarihsel bir hâl değildir. Verili bir anayasa düzeninin yıkıldığı veya uygulanmadığı her hâl bir doğa hâlidir. Bu doğrultuda, tıpkı olağanüstü hâlin yer yönünden sınırlanarak yürürlüğe girebildiği, dolayısıyla bir devlette aynı anda bir yörede olağan düzenin bir başka yörede olağanüstü hâlin sonuç doğurabileceği gibi, kısmî bir doğa hâlinde de bahsedilebilir. Diğer bir deyişle bir devlette aynı anda hem sivil hâlin hem doğa hâlinin varlığından bahsedilebilir. Dahası bu eşzamanlılık sadece yer yönünden olmak zorunda da değildir; bir devlette herhangi bir anayasal kurum ya da güvencenin yaygın olarak işlevselliğini kaybetmesi hâlinde orada o alan açısından bir doğa hâli söz konusudur. Yine 2017 Anayasa değişiklikleriyle Türkiye Anayasa düzenine giren cumhurbaşkanlığı kararnamesi gibi aslen olağanüstü hâle ait olan “yürütmenin özerk düzenleme yetkisi” tarzı yetkilerin denge-denetim mekanizmalarının yetersizliğiyle birlikte anayasa düzenini anayasal bir düzen olmaktan çıkararak paradoksal bir şekilde “kurulu doğa hâli” ürettiği iddia edilebilir. İşte bu çalışma gerek tarihsel gerek çağdaş örneklerle başvurarak olağanüstü hâlin olağanlaşmasının anayasalcılık düşüncesi açısından yarattığı tehlikeyi irdelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Olağanüstü Hal, Doğa Hali, Anayasalcılık, Yürütmenin Özerk Düzenleme Yetkisi, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.

“Sineklerin Tanrısı” Doğa Durumuna Hukuk Edebiyat Ekseninden Bir Bakış

Av. Oğuzhan Yılmaz

Doğa durumu kısaca hiçbir devlet, siyaset ve yönetim örgütlenmesinin olmadığı insanların doğal halde yaşadığı bir durum olarak tanımlanabilir. Birçok düşünür, siyaset felsefesi içerisinde kendi doğa durumu varsayımlarını ortaya koyarak devlet ve hukukun kökeni üzerine görüşler ileri sürmüşlerdir. Temel olarak kamu hukukunun içerisinde yer alan bu mesele edebiyat dünyasının ilgisini çekmiştir. Çok sayıda nitelikli edebiyat eseri konu olarak doğa durumunu ele almıştır. William Golding’in Sineklerin Tanrısı adlı kitabı ifade edilen eserlerden biridir. İnsanların doğa durumundaki konumundan yola çıkarak yasal normların evrimini takip eden William Golding kahramanlarını çocuklardan seçerek büyük yankı uyandırmıştır. Elbette çocukların merkeze alındığı ilk eser Sineklerin Tanrısı değildir. Nitekim Golding’e de ilham kaynağı olan R.M. Ballantyne’nin “Mercan Adası” Golding’den çok daha önce aynı konuyu işlemiştir. Golding farkını Mercan Adası’ndaki olumlu portrenin tamamıyla zıttını çizerek göstermiştir.

Çalışma ile Sineklerin Tanrısı adlı edebiyat eserinden yola çıkılarak devletin ve hukukun kökeni hukuk felsefesi ve sosyolojisi yöntemleri kullanılarak ele alınacaktır. Yetişkinlerden farklı olarak çocukların doğa durumundaki konumlarının ele alınması, onların gözünden hukukun ve otoritenin kökenin araştırılması alışılanın dışında bir bakış açısı kazandıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Doğa Durumu, Hukuk ve Edebiyat, Hukuk Sosyolojisi, Muzafer Sherif.

Etik Temelli Hukuk Kliniği Örneği: Ev-İçi Şiddet Hukuk Kliniği Çalışmaları

Dr. Olcay Karacan

Ar. Gör. Elif Çağla Yıldız

Bilindiği üzere Türkiye’de 2012 yılında yürürlüğe giren Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair 6284 Sayılı Kanun sonrası ev içi şiddet ve ısrarlı takip mağdurlarına karşı şiddetin önlenmesi veya durdurulmasına yönelik birtakım tedbirler yasalaşmıştır. Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra 2014 yılından bu yana Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde 3. Sınıf ve 4. Sınıf öğrencilerinden oluşan bir ekiple kanunun uygulanmasına katkıda bulunmak üzere sokak hukuku ve ev-içi şiddet kliniği çalışmalarına başlanmıştır. 3. sınıf öğrencileri adliyede bulunan bir stantta görev alarak aile şiddet mağdurlarına, onların yakınlarına ve aile içi şiddet tehdidi altında olanlara kanun hakkında bilgi verip şiddet öyküsünü paylaşanlara bu öyküleri bağlamında talep etmeleri gereken tedbirler hakkında tavsiye verirken 4. sınıf öğrencileri İlk Kabul Merkezleri’ne giderek burada bulunan mağdurlara sorunları bağlamında gerek 6284 Sayılı Kanun hakkında gerek bilgileri kapsamında diğer hukuki sorunları doğrutusunda hukuki yardımda bulunmaya çalışmışlardır. Hukuk klinikleri dendiğinde halihazırda genellikle öğrencilerin hukuk pratiğine hazırlanması akla gelmekle birlikte etik temelli bir hukuk eğitime dayalı hukuk kliniği çalışmasından söz edildiğinde hukuk kliniğinin amaçları arasına hukukun insani yönünün görünür kılınması ve bu buna uygun biçimde öğrenci yetiştirilmesi de eklenmektedir. Bu noktadan hareket edildiğinde ev-içi şiddet hukuk klinikleri ve bu çalışmanın öncesinde 3. Sınıf öğrencilerinin gerçekleştirdiği sokak hukuku çalışmaları öğrencilerin birebir ilişki kurdukları kişilerin içinde bulunduğu adaletsiz durumu kavramayla sınırlı değildir. Bu klinik faaliyetleri esnasında karşılaştıkları kişilerin yaşadıkları adaletsiz durumların toplumdaki yapısal adaletsizliklerle ilişkisini kurulabilmelerine de olanak sağlanmaktadır. Bu çalışmalarla hem şiddet mağduru kadın, çocuk, yaşlı bireylere yardımcı olunması hem de öğrencilerin toplumsal cinsiyet temelli şiddetin ciddiyetini pratikle ilişkilendirerek kavramalarının sağlanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ev İçi Şiddet, Sokak Hukuku, Hukuk Klinikleri, Etik, Toplumsal Cinsiyet.

Hans Kelsen'in Genel Hukuk Kuramını ve Demokrasi Anlayışını Birlikte Düşünmek

Ar. Gör. Onur Altunsu

Bu metin, Hans Kelsen'in Saf Hukuk Kuramı ile demokrasiye ilişkin görüşlerinin birlikte analiz edilmesi amacıyla kaleme alınmıştır. Saf Hukuk Kuramı; amaç, konu, yöntem ve kapsam bakımından sınırları belirlenmiş olan, hukuku bilim haline getirmeyi amaçlayan genel nitelikli bir kuramdır. Konusu, pozitif hukuktur. Pozitif hukuk denildiğinde, öncelikle bir toplumun uymakla yükümlü olduğu yürürlükteki normlar akla gelir. Oysa Kuram, belli bir topluma özgülenmiş değildir. İlk bakışta paradoksal görünen bu söylem, Kuram'ın "genel" niteliğiyle birlikte açıklığa kavuşur.

Kuram'ın genelliği, farklı toplumlara ait hukuklarda yer alan ortak unsurları konu edinmesinden ileri gelir. Bunlar; çatı kavram olarak hukuk normları, hukuk normlarının unsurları, yorumlanması, geçerliliği, birbirleriyle ilişkisi ve hukuk normlarından müteşekkil çeşitli hukuk düzenleri ile bu hukuk düzenlerinin oluşturduğu birliktir. Dolayısıyla pozitif hukuka ahlaki veya politik bir misyon yükleyerek onu idealize eden tüm yaklaşımlar ve diğer tüm disiplinler kapsamın dışında kalır. Kelsen bir adım daha ileri giderek hukuk bilimiyle (Kuram'la) hukukun da aynı şeyler olmadığını söyler. Hukuk bilimi, hukuku formel prensiplere dayalı olarak tanımlama girişimidir. Hukuktan farklı olarak, varlığı, norm tarafından yetkilendirilmiş bir otoriteye bağlı değildir. Ayrıca hukuk bilimine ait önermelerin zaman içerisinde doğruluğu veya yanlışlığı kanıtlanabilirken hukuk normlarının yalnızca geçerli olup olmadığından söz edilebilir. Neticede hukuk bilimi, hukukun yabancı otlardan temizlenmesine ve böylece sistematik bütünlük içerisinde düşünülmesine hizmet eder. Bütünlüğü sağlamadaki en önemli argüman, temel normdur. Temel norm, hukuk bilimini inşa etmek üzere varsayılmıştır. İnsanların iradi olarak ihdas ettiği bir norm olmadığı için herhangi bir değer yargısını veya ideolojik prensibi içermez. Etkili bir hukuk düzenine sahip her yönetim modeli, -ister otokratik ister demokratik olsun- temel norm tarafından onaylanır. Temel norm varsayılmıyorsa, tüm süreç asli kurucu iktidarın keyfi iradesine bağlı olarak şekillenecek ve belirsizlikler baş gösterecekti ki buradan hareketle hukuk bilimini inşa etmek mümkün olmayacaktı. Bu gerçeği göremeyenler Kuram'ın totaliter rejimleri meşru kıldığı gerekçesiyle Kelsen'i eleştirirler. Oysa genel bir hukuk kuramı oluşturmanın ön koşulu, kapsayıcı olmak ve dolayısıyla "olması gerekeni" bir kenara bırakmaktır. Tam da bu nedenle Kelsen'in hoşgörüyü ve özgürlüğe dayalı demokrasi anlayışı, hukuk biliminden ayrı düşünülmelidir. Genel hukuk kuramının içerisine yerleştirilen ve demokrasiyi önceleyen her düşünce; kuramın genelliğine, nesnellğine ve tarafsızlığına zarar verecektir.

Ezcümle, Saf Hukuk Kuramı'nın/Genel Hukuk Kuramı'nın/hukuk biliminin totaliter rejimleri desteklemede bir araç olarak kullanıldığı iddiası yeniden gözden geçirilmelidir. Kelsen'in amacı, belli yönetim modellerinin meşruiyetini sorgulamak değildir. O, her bireyin tabi olduğu hukuk düzenini anlamlandırabileceği genel bir kuram oluşturmak ister. Bu nedenle demokrasiye dair düşünceleri de salt bir tercih veya ayrı bir kuram olarak değerlendirilmelidir, Saf Hukuk Kuram'ını oluşturma sürecinde başvurduğu görelilikle demokrasi arasında kurduğu bağa rağmen.

Anahtar Kelimeler: Temel Norm, Saf Hukuk Kuramı, Genel Hukuk Kuramı, Hukuk Bilimi, Demokrasi.

Post-Truth Dönemde Hak ve Hakikat Anlayışının Dönüşümü

Doç. Dr. Osman Özkul

Post-truth, 2016 yılında Oxford Sözlük tarafından yılın kelimesi seçilmiştir. Yılın kelimesi seçilmesi ile Amerika ve Avrupa'da popülerliği artmıştır. Post-truth, henüz yeni kullanılmaya başlanan bir kavram olmasına rağmen, günümüz toplumunu açıklamakta önemli katkı yapabilecek bir kavramdır. Çünkü bilimsel ve entelektüel bilgiden çok fazla sofistike ve enformatik bilginin daha etkili olduğu bir dönemin içinde bulunmaktayız. İnsanlar, reel gerçeklikten daha çok sanal ve kurgusal gerçekliği önemseyen bir tutum takınmaktadırlar. Felsefi anlamda kolektif ve daha belirleyici bilginin yerini, bireysel ve görelî bilgi almaktadır.

Bu tebliğin amacı, öncelikle "post truth" kavramı hakkında literatüre dayalı bir inceleme yaparak, bu olgunun ortaya çıkmasıyla post-modernleşmenin ilişkisini belirlemektir. Bu amaçla önce modern, post modern ve post-truth dönemlerin bilgi anlayışları arasındaki ilişki ya da kopuş süreci analiz edilmektedir. Daha sonra da, post-truth dönemin rölativist bilgi anlayışı ile hak ve hakikat anlayışının nasıl bir dönüşüm yaşadığı tartışılmaktadır. Bu konuda özellikle, iletişim araçlarının yaygınlaşması, kişiselleşmesi ve sosyal medya olgusunun etkileri üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda toplumsal ilişkilerde önemli bir rolü olan *güvenin azalması* olgusu ile medyanın kullanımı arasındaki ilişki analiz edilmektedir. Post-truth kavramının anlamı üzerinden, aydınlanma döneminin akılcı, ahlaki değerlerinde yaşanan ve etkileri günümüzde hissedilen değişimler vurgulanmaktadır.

Günümüzde bireyler, uzun süreli hedefler ve reel gerçeklerden daha çok, anlık duyguları ve kısa vadeli çıkarları doğrultusunda hareket etme temayülündedirler. Bu nedenle kolaylıkla yalan söyleyebilmekte, kendisine söylenen yalanları sorgulamamakta, bu tutumun sonucu olarak da hak ve hakikati önemsizleştiren bir toplumun üyesi haline gelmektedirler. Yalanın bu denli ciddi yükselişi ve bu kadar yaygınlaşması, kolaylaşması ve normalleşmesi sonuç olarak güvensiz bir toplum meydana gelmesine neden olmaktadır. Toplumsal ilişkilerde güvenin önemi azalarak, bireylerin ortak değerler etrafında toplanmasını sağlayan *toplumsal bütünleşme fonksiyonu* zedelenmektedir. Bu durum ise toplumdaki hukuk kaideleri ve haklarının zararına yol açmaktadır.

Sonuç olarak ise bu olumsuz durumun azaltılabilmesi için, bireyler arasında, temel ahlaki bir değer olarak hak ve hakikat anlayışı güçlenmelidir. Bu değerler ile toplumdaki bireyler arasında hak ve hakikat anlayışının gelişmesi arasındaki ilişki vurgulanmaktadır. Post-truth kavramsallaştırmasıyla güvensiz bir toplumun oluşturmak için, manipülasyon yapılmaya çalışıldığı da gözden uzak tutulmaması gerektiği vurgulanarak, bu problemlerinin çözümü hakkında bazı öneriler yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Post-Truth Dönem, Post Modern Dönem, Medya, Hakikat, Güven.

Hedefler ile Vasıtalar Arasındaki Uyumsuzluk Bağlamında: “Adalet Mağdurları”

Dr. Osman Sümer

Sosyal düzen, herkesin mutlu olduğu ve kişisel davranışların herkesi tatmin edici şekilde düzenlendiği bir ortamdır. Bu bakış açısıyla bakıldığında yalnızca, adaletli düzen içinde yaşayan adil insanlar mutludur.

Ne yazık ki, sosyal düzen var olduğu sürece, sosyal düzeni bozan hareketler de mevcut olacaktır. Böylece, hukuk düzeni tarafından korunan hakları suç aracılığı ile ihlal edilmiş olan mağdurların oluşmasına sebebiyet verilmektedir. Açıkçası, suç mağduru olma olanak ve koşullarının geliştiği günümüzde, adaleti özleyen değil, adalet talep edenlerin sayısı gitgide artmaktadır. Dolayısıyla, toplumdaki haksızlık duygusunun artması, hukuk düzeni ile toplum arasında bir gerilim doğurur. Toplumda ki adaletsizlik duygusunu doğuran şeyi düzeltmek veya bu duygunun doğmasına engel olma yolunda etkin ve verimli tedbirler alınması gerekmektedir.

Zira, adalet duygusunun en çabuk zedeleneceği alanlardan biri de ceza hukukudur. Ceza hukukunda asıl amacın mağdurun tatmini ve onun uğradığı zararların giderilmesi olduğu esastan hareketle, suç mağduru olma olanak ve koşullarının geliştiği günümüzde, “Mağdurlar açısından adalet teceli ediyor mu?” sorusuna cevap aradığımız bu çalışmada; “Ceza adaleti sisteminin iyi işleyebilmesi açısından mağdur ve mağdur hakları sisteminin bakış açısı önemlidir” hipotezinin sınanması amaçlanmaktadır.

Çalışmamızda, “adalet” ve “mağdur” ile ilgili kuramsal ve düşünsel altyapıyı hazırlayan literatür taramasının ardından, “hedefler ile vasıtalar arasındaki uyumsuzluk” ve “adalet mağdurları” arasındaki ilişki teorik olarak tespit edecektir. Bu bağlamda; yargı kararları örnekleri ve adalet istatistikleri üzerinden eleştirel boyutta tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Düzen, Suç, Ceza Hukuku, Adalet, Mağdur.

***Homo Homini Deus* ya da *Homo Homini Lupus*: Hobbes'ta Doğa Durumu Düşüncesinin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme**

Ar. Gör. Ömer Allahverdi

Thomas Hobbes *De Cive* (1642) isimli eserinin ithaf bölümünde her ikisinin de doğru olduğunu düşündüğü iki söze atıfta bulunur: “*Homo homini deus*” ile “*homo homini lupus*”. Hobbes’a göre, birincisi insan insanın tanrısıdır anlamına gelir ve bu haliyle yurttaşlar arasındaki ilişkiler için doğrudur. İkinci tanımlama ise devletler arasındaki ilişkiler için doğrudur. Hem *De Cive*'de hem de Hobbes'un düşüncelerinin daha rafine bir hale geldiği *Leviathan* (1651)'da insan insanın kurdu olarak kabul edilmiş ve özellikle doğa durumundaki insanın temel karakteristiği olarak görülmüştür.

Sözleşmecî düşünürlerin en önemlilerinden biri kabul edilen ve eserine vermiş olduğu *Leviathan* ismiyle modern devletin kurumsal temellerine dair ilk sistematik yaklaşımlardan birini ortaya koyan Hobbes'un, doğa durumuna ve insan doğasına dair açıklamaları XX. yüzyılın tartışmalı düşünürlerinden biri olan Carl Schmitt tarafından da büyük bir ilgiyle incelenmiştir. Schmitt, Hobbes ve Machiavelli gibi insan doğasına dair 'kötümser' yaklaşımlara sahip olan siyasal kurguların daha gerçekçi olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda, daha gerçekçi olduğu iddia edilen bu tür doğa durumu ve insan doğası yaklaşımlarının kökeninde ne tür tartışmalar ve varsayımlar bulunduğunu irdelemek ilgiye değer görünmektedir.

Bu minvalde, bildiride Hobbes'un *Leviathan*'da ortaya koyduğu doğa durumu ve insan doğası yaklaşımlarını biçimlendiren üç esin kaynağı olduğu ileri sürülmektedir. Bu üç esin kaynağından birincisi XVII. yüzyılda İngiltere'nin içinde bulunduğu durumdur. Hobbes'un son derece karamsar bir şekilde tanımladığı doğa durumunun, acaba hangi nitelikleri, dönemin İngiltere'si ile paralellik taşımaktadır? İkincisi Hobbes'un doğrudan doğruya bireyin biyolojik özelliklerinden kaynaklandığını düşünerek çizmiş olduğu felsefi antropolojidir. Üçüncüsü ise sürekli olarak güç peşinde koşan, diğer tüm insanları kendi varoluş koşullarının tehdidi olarak gören ve böylelikle de korku içinde kısa bir yaşam süren bireylerin bulunduğu bir doğa durumu tasvirinde bulunan Hobbes için “Amerika'daki vahşiler” örneği nasıl bir kökensel anlam teşkil etmiş olduğudur. Bahsi geçen üç esin kaynağı incelenirken, C. Schmitt, A.P. Martinich, P. Springborg, Q. Skinner, R. Tuck, C. Hill ve M. Sahlins gibi araştırmacıların çalışmalarından yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Toplum Sözleşmesi, Doğa Durumu, İnsan Doğası, Korku, Siyasal Antropoloji.

Roscoe Pound'un Hukuk ve Ziya Gökalp'in Sosyoloji Yaklaşımında Hukukbiliminin Konumlandırılması

Dr. Ömer Faruk Ocakoğlu

On dokuzuncu yüzyıl sonu yirminci yüzyıl başında hukukbilimi (jurisprudence) alanında yoğunlaşan eleştirel alternatif yaklaşımların büyük ölçüde belli politik koşullara ve bu koşullar içerisinde hukuk meslek pratiğine tepki olarak ortaya çıktığından bahsedebiliriz. Dolayısıyla hukukbilimi tartışmalarını belli bir zaman dilimi ve belli şartlar bağlamında ortaya çıkan baskı, gelişme ve koşullarla ilişkili özgül tepkiler olarak konumlandırarak ele almak, hukuk felsefesi ve sosyolojisi açısından daha kapsamlı bir yaklaşım olacaktır. Bu bağlamda tebliğimizde, farklı mekân ve şartla içerisinde benzer kavram inşası süreçlerine girerek hukukbilimi alanına katkı sağlamış Roscoe Pound'un "Sociological jurisprudence" kavramı ve yaklaşımı ile Ziya Gökalp'in "İçtimai Usul-i Fıkıh" kavramsallaştırması ve yaklaşımını mukayeseli bir şekilde ele alma amacındayız. Pound'un hukuk yaklaşımının ana dinamiğini, Anglo-Amerikan hukuk sistemi içerisinde hukuku, pozitivist analitik hukukbiliminin ileri sürdüğünden daha geniş ve daha dinamik bir perspektiften görmeye yönelik ciddi bir çabanın oluşturduğunu ifade edebiliriz. Benzer bir arayışı farklı dinamik ve şartlar içerisinde Ziya Gökalp'in İçtimai Usul-i Fıkıh yaklaşımında da görmek mümkündür. Bu iki ismin tebliğimize konu edilmesinde öncelikli olarak benzer bir yaklaşım arayışı içerisinde olmalarının yanında bu yaklaşımlarını neredeyse birbirinin tercümesi olarak görülebilecek iki kavramsallaştırma ile ifade etmiş olmaları da önemli bir etkidir. Bu iki kavramsallaştırmadaki "Sociological" ve "İçtimai" kaydının içeriğe ilişkin ve sembolik düzeydeki anlamının ortaya çıkartılmaya çalışılması ise tebliğimizin önemli hedeflerinden birisi olacaktır.

92

Anahtar Kelimeler: Hukukbilimi, Sociological Jurisprudence, İçtimai Usul-i Fıkıh, Pound, Gökalp.

Anayasa Yargısında Yorum Genişliği Sorunu: Türk Anayasa Mahkemesi Örnekleri

Ar. Gör. Ömer Temel

Anayasa yargısının varlığı temel olarak “hukuk devleti” idealine dayanmaktadır. Aynı zamanda Kelsen’in normlar hiyerarşisi de Anayasa Yargısının doğumunda önemli bir gerekçedir. Bu teoriye göre anayasaya aykırı hiçbir düzenleme yapılamaz. Bu doğal olarak normların en üst sırada bulunan anayasalara aykırı olup olmadıklarının denetlenmesini zaruri kılmaktadır. Anayasanın üstünlüğü olarak tanımlanan bu ilke aynı zamanda siyasal iktidarın sınırlandırılmasını da pratikte sağlayacak bir anlam ifade etmektedir. 19.yy başında ABD’de görülmekte olan bir dava da uyuşmazlık konusu düzenlemenin Anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla Hakim Marshall’ın yapmış olduğu ilk yorum bugün modern anlamda anayasa yargısının doğum günü olarak kabul edilmektedir.

Anayasa yargısı tabiatı gereği ilgili normun anayasaya aykırı olup olmadığını denetlerken bir takım yorum yöntemlerini kullanmaktadır. Montesquieu’nun Yargıç’ı tanımlarken; ““kanun koyucunun ağzı” değil, normu yorumlayarak, uyarlayarak veya yeniden tasarlayarak somutlaştıran ve böylece siyasal ve toplumsal yaşamı etkileyen kişidir” betimlemesi aslında bize tam olarak anayasa mahkemelerinin ve anayasa mahkemesi yargıçlarının kim olduklarını göstermektedir. Bu önemli güce sahip anayasal kurumların etkilerini daha da hissedilir kılan şey ise içinde buldukları hukuk ve demokrasi kültürünün kırılğan bir yapıya sahip olmasıdır. Köklü bir demokrasi ve hukuk anlayışı yerleşmemiş bir toplumda anayasa mahkemelerinin yapmış olduğu yorumlar neticesinde verdikleri kararlar, sosyal ve siyasal hayata direkt olarak nüfuz edebilmektedir. Mahkemelerin yapmış oldukları yorum süreci ilgili norma yönelik en doğru anlamı arama ve bunu gerekçelendirme çalışmasıdır. Sorun olabilecek husus ise ilgili norm açısından yorum alanının ne kadar genişleyebileceği durumudur.

Ülkemizde 1961 Anayasası ile kurulan Anayasa Mahkememiz vermiş olduğu kararlar ile yıllar içerisinde, belli dönemlerde hep tartışılmıştır. Anayasa Mahkememizin de kendi içtihatlarını zaman içinde terk ederek aksi yönde yeni içtihatlar oluşturduğu gözlenmiştir. Bu çalışmanın amacı işte bu noktadan hareketle Anayasa yargısında yorum genişliğinin ülkemiz anayasa mahkemesi kararları örnekleri ile açıklamak olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinin yıllar içinde kullanmış olduğu yorum yöntemlerindeki sınır ve anlayış değişikliği neticesinde oluşan içtihatlar incelenecek, bunun yansımaları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Anayasa Mahkemesi, Yargısal Aktivizm, Yorum Genişliği, Anayasal Yorum, Anayasallık Bloğu.

Ulusal Güvenlik Kısılacında Bir İnsan Hakları Sorunu: Göç ve Evrensel Hukuk

Ar. Gör. Özen Kurtuluş

Uluslararası mülteci hukukunun yapı taşı 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin üzerinden 68 yıl geçerken, hala "mülteci kimdir?" sorusu devletlerin dinamiklerine göre farklılaşmaktadır. Bir yandan uluslararası insan hakları hukuku göçmenlerin durumunu biraz daha güvenli kılmaya çalışmakta fayda sağlayabilir ancak öte yandan devletlerin sıkılaştıran göç ve iltica politikaları ile birlikte yükselen yeni sağ, yabancılara ve göçmenlere karşı hoşgörüsüzlük ve ötekileştirmeler ile birlikte ele alındığında, insan hakları hukukunun da yetersizliği görülmektedir. Hannah Arendt'in haklara sahip olma hakkı kavramı burada devreye girmektedir. Arendt haklara sahip olma hakkıyla kişinin eylemlerine ve görüşlerine göre yargılandığı bir çerçevede yaşaması anlamını kastetmekteydi.

Ulusun dışına itilen, zaman zaman kitlesel olarak vatandaşlıktan çıkarılan, devletsiz kalan insanların sonu, 'hak'sız bırakılmak olacaktır ve bu, tam da modern dünyanın ikileminin (yahut ikiyüzlülüğünün) ve insan hakları paradoksunun göz önüne serildiği yerdir. Yurttaş olmanın, insan olmayı alt ettiği modern dünyada, tam da insan haklarının gerçek öznelere olmaları gereken göçmenlerin, maruz kaldıkları ayrımcılıklar ve mahkum bırakıldıkları bir 'hiçlik' ya da 'görünmezlik' hali, modernizmin ve sözde insan haklarına çok önem veren Avrupa'nın ikilemi olarak tarih sayfalarına geçecektir. Bu, evrenselcilik ilkesine de aykırı davranıştır. Elbette her şeye rağmen tek bir Avrupa'dan söz edemeyiz. Dolayısıyla göçmen sorununa bakış açısı ya da yaklaşım farklı farklı olabilir ancak tüm dünyada ve bu arada Avrupa'da da yükselen yeni sağ ve farkçı ırkçılığı göz önüne alırsak, uluslararası toplumlarda göçmen meselesinde benzeşen yanlar görürüz. Kullanılan dil de kalıp yargılı ve kendinden emin ifadeler içerdiğinden 'öteki'nin diline ve bakış açısına da yer vermek, elzemdir.

1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin isminden de görüldüğü gibi İnsan ve Yurttaş kelimeleri ayrı ayrı kullanılmıştır. Göçmenlerin ve bilhassa savaştan kaçanların - yani yersiz yurtsuz kalanların - artık herhangi bir devletin 'vatandaşı' olamadıkları için korunmasız kılınmaları, çıplak insan varlığından kaynaklı bir hakkın vatandaş hakkının altında konumlandığı düşüncesini akla getirmektedir. 1789'dan beri yazılan hak beyannamelerine rağmen dünyanın her yerinde hala 'çıplak insan varlığı' sebebiyle hak ve özgürlüklere sahip kişilerden ziyade 'bir yurttaş olduğu' ve yurttaşlar hukukunun korumasına tabi kılındığı için hak ve özgürlükler kendisine bahşedilen insanlardan bahsedilebilir. Bu "yurttaşlık" korumasının dışında yer alan göçmenler ise, yersiz-yurtsuzluklarıyla bir 'homo sacer' olmaktan öteye gidememektedir. Bu 'daha az insan olma' halinin örneklerine ne yazık ki hukuk kurallarında da rastlamaktayız. Oysa her bireyin, yurttaş olması dışında insan olmasından kaynaklı hakları insanlık tarafından teminat altına alınmalıdır. Bu da salt insan hakları bildireleri çıkarmakla değil de daha 'pratik' ve 'gündelik hayata uygun düşen' düzenlemelerle yapılabilir. Artık herhangi bir ülkenin vatandaşı olmayan insanlar; yani insan olmak dışında herhangi bir koruma alanı olmayan insanlardır insan hakları hukukunun öznesi ve tam da insan oldukları noktada kendilerini insanlığın dışında bulmaktadırlar. Bunun sebebi de Fransız Devrimi ve ulus devlet anlayışı ile 'yurttaşlık hukukuna ve yurttaşın haklarına' önem verilmesi ancak yersiz yurtsuzların ya da yurttaş olmayanların göz ardı edilmesidir. Böylece yine Arendt ve Yeryüzünün Posası olarak adlandırdığı 'ötekilerin durumu' karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göçmenlik, Yeni Sağ ve Farkçı Irkçılık, Arendt, İnsan Hakları Hukuku, Ulus Devlet Anlayışı, Ötekilik.

Jacques Derrida'nın Batı Metafiziği olarak adlandırdığı geleneğe yönelik ilgi ve eleştirileri onun düşüncesinin en hâkim unsurlarını oluşturur. Derrida'nın Klasik mevcudiyet mantığına, ikili karşıtlıklardan müteşekkil hiyerarşilere ya da yine klasik okuma biçimlerine yönelik itirazları, söz konusu eleştirilerin en belirgin temaları olarak belirir. Klasik mevcudiyet mantığını sarsarak varlıkla yokluk arasında yeni ilişkiler görmeye odaklanan Derrida'nın bu süreçte en çok müracaat ettiği yerlerden biri onun ifadeleriyle bir kurum olarak edebiyat olacaktır. Bir kurum olarak edebiyat Derrida literatüründe, özellikle yasa kavramı dolayısıyla, bir kurum olarak hukukla sık sık iç içe geçecektir. Bu vesileyle, çeşitli sebeplerle edebiyat kurumuna başvururken yolunu Mallarmé'den geçirecek olan Derrida, bu dolayımı da dikkate alarak, varlıkla yokluk arasında görmeye çalıştığı yeni ilişkilerin bir kısmını edebiyattan anladığı işleyişe borçludur. Edebiyat, varlığa yönelik klasik varsayım ve hatta anlama biçimlerinin sorgulanmasını mümkün kılacak bir alan tanır Derrida'ya. Tabii bu noktada Derrida'nın edebiyatla ilgilenirken geleneksel bir edebiyat anlayışına eklenmediğine de dikkat edilmelidir. Biz de bu çalışmada öncelikle Derrida'nın mevcudiyet metafiziğine yönelik eleştirilerinden yola çıkmak kaydıyla onun yeni edebiyat fikrinden dolaşacak ve düşüncesindeki Mallarméci uğrağı ziyaret etmeye çalışacağız. Böylelikle amacımız, Derrida'nın Batı düşüncesi boyunca mevcudiyetin birincil varoluş formu olarak konumlandırılmasına yönelik itirazlarını görünür kılmak ve edebiyatın imkânlarından hareketle önerdiği yeni ihtimallere bir göz atmak olacaktır.

Madun Kadın Kolektif Bir Hak Öznesi Midir?

Dr. Öğr. Üyesi Rabia Sağlam

Bu çalışmada kadın kimliğinin kolektif bir hak kategorisi olarak tanınma imkânı tartışılacaktır. Tartışma, toplumsal-ekonomik açıdan dezavantajlı kadın öznelerin kolektif bir hak kategorisiyle madunluklarının giderilebileceği iddiasını merkeze alarak, sembolik “kimlik” göstergelerinin ve tanınma taleplerinin yetersizliğine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Avrupa-merkezli benlik anlatılarında ve Üçüncü Dünya’nın kendi ötekiliğini sunuşunda ortak payda, kimliğin soyut, biçimsel ve genel bir mahiyette tasarlanmasıdır. Ben’in kimliğine dair hususiyetleri ile öteki’nin neliğinin ölçütleri ırk, ten rengi, din, mezhep, cinsiyet, cinsel yönelim, etnisite, milliyet gibi “sembolik” düzenin farklılaştırıcı gösterenlerine tutunarak tanımlanır. Ne var ki sembolik gösterenleri toplumsal ve ekonomik hiyerarşilerden yalıtılarak kimliğin mütemmim cüz’i haline getirmek, ötekilerin yoksunluğunu ve yoksulluğunu perdeler. Toplumsal ve ekonomik eşitsizliklere hapsedilen ötekilerin kimlik reçetesi ve kurtuluş imkânı, ötekiliği soyut aidiyet farklılıkları üzerinden değil, somut adaletsizliklerin aynılığı temelinde yeniden tanımlamakla mümkündür.

Spivak’ın “madun” kavramı, kadın öznelerin sembolik kimliklere sıkıştırılarak eşitsiz sınıfsal konumlarını örtbas eden Batı-tipi anlatıları ifşa etmemize yarar. Spivak’a göre “madun” kadın, toplumsal normların baskı altına aldığı, ataerkil kodlarla ekonomik bağımlılığı muhafaza edilen dezavantajlı bir özne konumunu ifade eder. O halde sembolik bir gösteren olarak kadın kimliğine kolektif madun hakkı tanınması talebi, toplumsal ve ekonomik eşitsizliğin daimi kadın özneleri üzerindeki perdeyi kaldırmak anlamına gelir. Nitekim madun kadına hukuki-politik yasaların bahsettiği tekil özne kategorisi toplumsal ve ekonomik hiyerarşileri görünmez kılar. Böylelikle erkek özne karşısında “farklı” kimliği (cinsiyeti) nedeniyle ötekileştirilen tekil kadınların, toplumsal ve ekonomik eşitsizlikte sabitlenen özne konumları görmezden gelinir. Toplumsal-ekonomik ötekileştirmenin kadın öznelerinin madunluğu, tekil hukuki-politik hakların tanınmasıyla giderilemez. Kadın kimliğinin tam ve yetkin tanınması, yoksun ve yoksul kader kurbanı kadınların temsil edilmesine bağlıdır.

Anahtar Kelimeler: Madun, Kimlik, Kolektif Hak, Kadın, Ötekileştirme.

Tekil Hak Öznesinin Kolektif Tanınması: İmkânsız Bir Ütopya?

Ar. Gör. Rıdvan Türk

İnsan haklarının felsefi kökenleri; özneliği, özgür ve ahlaken özerk olma durumuna atfeden, hakları ise öteki kişilere ve toplumsal belirlenimlere karşı bireysel çıkarları koruyan bir koz olarak tasarlayan liberal ve doğal hukukçu bir geleneğe yaslanır. Fakat Levinas'ın vurguladığı gibi, haklar felsefesinin de temelini oluşturan Batı metafiziğinin 'bir'liğe, özdeşliğe veya aynılığa odaklanan ve bu çerçevede 'öteki'ni 'aynı'nın bakış açısına hapseden ontolojik karakteri, insan haklarının toplumsal/ekonomik ötekileştirmenin öznelere bakışını sakatlar. Bu bakımdan, hak ihlallerinin ve ötekileştirmenin hız kazandığı günümüzde, 'öteki'nin kim olduğu ve 'ötekileştirme'nin ne anlama geldiği soruları, insan hakları felsefesi açısından yeniden ele alınmalıdır.

Costas Douzinas'ın, insan haklarının öznesini Hegel'in benlik felsefesi temelinde yeniden ele alan haklar kuramı, insan hakları felsefesi ile çağdaş kimlik politikalarını ilişkilendirir. Buna göre haklar, tanınma mücadelesinde öznelere hukuki destekçileridir ve toplumsal kimliklerin şekillenmesinde hayati bir rol üstlenirler. İnsan hakları, 'baskı' ve 'tahakküm'ün gölgesi altında kendini gerçekleştirme imkânından mahrum bırakılmış 'öteki'lerin kimliklerinin tanınması taleplerini hukukileştirir. Gelgelelim Douzinas'ın 'öteki'si, bir öze sahip olmayan kimliği -inanç, ırk, cinsiyet gibi- olumsal ve rastlantısal 'özne konum'larının dinamik bir bileşiminden oluşan ve bilişsel bir kategoriye sıkıştırılmayan eşsiz, münferit, bireysel bir öznedir.

Öte yandan, ötekinin taleplerini kimliğinin -sonu gelmez- ikincil görünümüne yönlendiren bu tavır teorik olarak sorunludur. İlk, kimliği rastlantısal bir 'özne konumu'na hapsederek bütünlük duygusunu parçalar ve -paradoksal bir biçimde- kimlik mücadeleleri arenasında 'öteki' ile çatışmaya zemin hazırlar. İkinci olarak, kimliğin bir yönüne yapılan vurgu, toplumsal 'ötekileştirme'nin temel araçlarını gizleme işlevi üstlenebilir. Ötekileştirme, temelde toplumsal/ekonomik bir karakter gösterir; kimliğin ikincil unsurlarının tanınmaması bunun dolaylı bir sonucudur. Bu halde öteki, kimliğinin hangi yönü baskı altına alınırsa alınsın toplumsal-ekonomik bir ötekileştirmenin mağdurudur ve bu açıdan diğer ötekilerden bir farkı yoktur. Bu sunumda, 'öteki'nin temel bir ötekileştirme kategorisi olarak toplumsal/ekonomik ötekileştirmenin kolektif bir öznesi formunda ele alınıp alınamayacağı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Douzinas, Hegel, Kimlik, İnsan Hakları Öznesi, Öznelerarasılık.

Kadınların Adalete Erişim Sorunu Bağlamında “Arabuluculuk” ve “Uzlaşma”

Rasime Eşeliöglu

Kadınların adalete erişimi konusu birçok boyutu ve nedeni bulunan bir adalet problemidir. Erişiminin önündeki engeller; toplumsal cinsiyet rolleri, yoksulluk, eğitimsizlik, somut olarak mahkemeye ulaşım ve bilgiye erişim zorlukları, tercüman yetersizliği (Kürtçe, Arapça konuşabilen kadınlar, özellikle mülteci kadınlar) olarak sayılabilir.

Çalışmada yargının yükünü hafifletmek üzere getirilen alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden arabuluculuk ve TCK'daki uzlaşma kurumları; kadınların toplumdaki eşitsiz konumu göz önünde bulundurularak; mevzuatı, eğitimleri ve uygulanması bakımından değerlendirilecektir. Her iki uyuşmazlık çözüm yönteminde de tarafların eşit konumda olduğu/olması gerektiği kabul edilir, fakat bu mevcut eşitsiz durumu daha da derinleştiriyor olabilir mi? Mevzuatlarına bakıldığında Arabuluculuk Kanunu “şiddet iddiası” bulunan uyuşmazlıkları uygulamanın kapsamı dışında tutarken, şiddet türlerinin sayılmamış olması (fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik) şiddetten yalnızca fiziksel şiddetin anlaşılması tehlikesini doğurabilir mi? Uzlaşma bakımından ise cinsel dokunulmazlığa karşı suçların kapsam dışında tutulmuş olması, uzlaşma kapsamında olan diğer suçlarda kadınların eşitsiz durumda olmayacağı anlamına mı gelmektedir?

Ayrıca “Arabulucu” ve “Uzlaştırıcı” eğitimlerinin toplumsal cinsiyete duyarlılık bakımında içeriği, müfredatında “toplumsal cinsiyet” konusu bulunan ve bulunmayan programlar, diğer derslerle oranları ve en önemlisi derslerin içeriği incelenecek; her ikisi de ülkemiz açısından yeni olan bu alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri ile ilgili istatistik veriler ve hala kapsamı ve yöntemi konusunda sürdürülen çalışmalarda kadın kuruluşlarının rolü ve etkisi değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Adalete Erişim, Kadınların Adalete Erişimi, Arabuluculuk, Uzlaşma, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.

Deus Ex Machina'nın Fazları: Kelsen ve "Saf Hukuk Teorisi"nin Gelişim Evreleri

Doç. Dr. Sercan Gürler

Hans Kelsen çağdaş hukuk felsefesinin en tartışmalı isimlerinden biridir. Normatif pozitivizm olarak anılan ve H.L.A Hart ve John Austin gibi analitik pozitivistlerden önemli noktalarda ayrılan Kelsen'in felsefi görüşlerinin tartışmalı oluşunda, aktif entelektüel yaşamının yarım asırdan fazla sürmesinin de etkisi vardır kuşkusuz. Üstelik bu uzun teorik üretim süreci hem Kıta Avrupası hem de Anglo-Amerikan düşünce geleneğinden unsurlar taşır. Bugün hukuk felsefesine giriş niteliğinde herhangi bir kitabın Kelsen'e ayrılmış bölümüne baktığınızda daha ilk satırlarda bu uzun kariyerin bir kaç evreden oluştuğuna işaret edildiğini görürsünüz. "Saf Hukuk Teorisi" ismini verdiği hukuk felsefesi yaklaşımı, Kelsen'in neredeyse ömrü boyunca tekrar tekrar dönüp üzerinde düşündüğü, geliştirdiği ve hatta değiştirdiği, âdeta bir kuyumcu titizliğiyle işlediği ve günümüz hukuk felsefesine hâlâ tam cevaplanmamış sorular bıraktığı en önemli entelektüel mirasıdır.

İşte bu çalışmada da Kelsen'in "Saf Hukuk Teorisi"nin, düşünürün akademik kariyerinin erken dönemlerinde kaleme aldığı ilk hâlden başlamak suretiyle ölümüne kadarki geçirdiği evrelerin izi sürülmeye çalışılacak, bu evreler arasında kimi Kelsen araştırmacılarının iddia ettiği gibi radikal farklılıklar olup olmadığı araştırılacak, "Saf Hukuk Teorisi"nin zaman içerisinde değişikliğe uğramakla birlikte özünde bütünlüklü bir sistematik yapı mı sergilediği yoksa kendi içerisinde bir takım tutarsızlıklar içeren sorunlu bir felsefi girişim olarak mı kabul edilmesi gerektiği soruşturulacak, Kant'ın ve Neo Kantçılık'ın Kelsen üzerindeki etkisinin bu gelişim sürecindeki rolü irdelenecektir. Bu amaçla çalışmanın ana eksenini, teorisiyle aynı ismi taşıyan ve orijinali Almanca olan "Saf Hukuk Teorisi" eserinin Türkçe'ye de çevrilmiş ilk versiyonu ile Kelsen ABD'deyken yayınlanan İngilizce çevirisi arasındaki farkların incelenmesi oluştursa da gerekli olduğu ölçüde diğer eserlerine de değinilecektir. Çalışma boyunca dünya genelinde Kelsen üzerine çalışmalarıyla tanınan hem Anglo-Amerikan hem de Avrupalı araştırmacılara imkân dairesinde atıf yapılacaktır.

Bu minvalde söz konusu çalışmanın, Kıta Avrupası hukuk sistemine mensup ülkemizin hukukçu camiasına Kelsen'i eleştirel bir bakışla tekrardan ele alma ve Türk hukuk düşüncesine hangi noktalarda katkı sunabileceğini görme imkânı vereceği temenni edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hans Kelsen, Saf Hukuk Kuramı, Normatif, Pozitivizm, Analitik Pozitivizm, Kant, Neo Kantçılık.

Böckenförde'de Laikleşmenin İdeolojik Temelleri

Öğr. Gör. Serdar Ünver

Çoğunlukla Böckenförde İkilemi ile tanınan Alman hukukçu Ernst-Wolfgang Böckenförde'nin fikirleri Alman toplumsal düşüncesinde ve Avrupa'nın laikleşme sürecinde dinin rolüne dair tartışmalarda önemli bir yere sahiptir. Bir yandan Neokon olmakla eleştirilen Ritter Ekolünün bir mensubu olarak kabul edilmekle birlikte diğer yandan Sosyal Demokrat Parti'nin de bir üyesi olan Böckenförde'nin hukuk ve anayasa kuramına dair görüşlerinde ise Carl Schmitt'in etkisi net bir şekilde görülmektedir. Doğal olarak Böckenförde ve Schmitt demokrasiye bakışları açısından çok farklı noktalarda bulunsalar da her iki yazar da modern ve laik devletin meşruluğu ve işleyişi üzerine kafa yormuşlardır. Böckenförde, en önemli çalışması olarak kabul edilebilecek olan "Bir Laikleşme Süreci Olarak Devletin Doğuşu" adlı makalesinde Böckenförde İkilemi olarak adlandırılan liberal, laik devletin, kendisinin temin edemeyeceği bazı varsayımlara dayandığı fikrini ortaya atmıştır. Böckenförde'nin savunduğu demokratik din-devlet ilişkisi modelinde devletin kuşatıcı tarafsızlığı kamu yaşamında dinin varlığına ve devletin pozitif din özgürlüğüne açık katkısına olanak sağlamaktadır. Yazara göre vicdan özgürlüğü ancak demokratik devlette olanaklı olduğu için inançlı kimselerin kendi dini inanışlarına dair özgür iradeyle seçimde bulunabilmek için demokratik devlete gereksinimi vardır; öte yandan demokrasinin de yurttaşların demokrasinin sürekliliğini sağlayacak değerlere sahip olabilmesi için diğer kaynakların yanında dine de gereksinimi vardır. Bu bakımdan Böckenförde'nin kuramı laik, modern devlet temelinde dinle uzlaşması esasını desteklemektedir.

Bu çalışmada tarihsel bağlamı içerisinde Böckenförde İkileminin ve Böckenförde'nin anayasa kuramında din-devlet ilişkisinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda yazarın görüşlerinde Ritter ve Schmitt'in etkileri ile Böckenförde'nin bakış açısında demokrasi ve doğal hukuk anlayışının etkilerine de yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Laiklik, Laikleşme, Böckenförde İkilemi, Anayasa Kuramı, Devlet Kuramı.

Ceza Hukukuna Sosyolojik Yaklaşım: İşlevselliğe Dayalı Bir Suç Teorisi İnşası Mümkün Mü?

Dr. Öğr. Üyesi Serkan Meraklı

Alman Ceza Hukuku'nda suç teorisi ile ilgili olarak 80'li yıllardan itibaren ortaya atılmaya başlanan düşüncelerden bir tanesi de işlevsel bir suç teorisi tasarımıdır. Bu yaklaşım uyarınca suç teorisi cezanın amaçları ile bir araya getirilerek ele alınmalıdır. Çünkü, cezanın amaçlarını sağlamayan bir cezalandırma anlayışı toplumsal ihtiyaçlara cevap vermekten uzak olacaktır. İşlevselliği ceza hukukunda yeni bir akım olarak savunan görüşler, suç teorisinin toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda şekillendirilmesinde özellikle kusur kavramının sosyolojik temelli inşa edilmesinin önemli bir role sahip olduğunu savunmaktadırlar. Kusur kavramının toplumsal ihtiyaçları da göz önünde tutarak şekillendirilmesinin aracı olarak cezanın amaçlarına başvurulmaktadır. Bu yaklaşım uyarınca failin kusurunun belirleyici unsuru cezanın amaçlarının somut olayda gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti olmaktadır. Burada cezanın belirleyici amacının pozitif genel önleme amacı olduğu işlevselliğe dayalı suç teorisini benimseyen görüşler tarafından büyük bir önemle savunulmaktadır.

İşlevsel teorinin kusur kavramına sosyal açıdan yaklaşma düşüncesinin temeli esasen bir hukuk sosyoloğu olan *Luhmann*'ın görüşlerine dayanmaktadır. Bu düşünceye göre hukuk sistemi, sosyal ve psikolojik-fiziksel sistemler birbirinden ayrılarak ele alınmalıdır. Dolayısıyla ceza hukukunda kusur isnadiyetinin faile yöneltilebilmesi bakımından kişisel olarak fail esas alınmaktan ziyade objektif olarak genelleştirilmiş bir ölçüt uyarınca toplumdaki bir birey esas alınmalıdır. Bunun sonucu olarak bu sistematikte birey, haklar ve yükümlülükler aracılığıyla varlığı belirlenmiş bir özne olup toplumda belirli bir rolü üstlenmiş bir özne olarak dış dünyada çeşitli davranışlar gerçekleştirmektedir. Bir bireyden belirli bir davranışı gerçekleştirmesinin beklenebilmesi de onun kişisel olarak sahip olduğu somut özelliklerden değil sadece kendisinin objektif olarak önceden belirlenmiş sosyal hayattaki rolünden kaynaklanmaktadır. Bu düşüncede birey psikolojik ve fiziksel yapıya sahip bir varlık olmaktan ziyade büyük bir organizma olan toplumun bir parçasından ibarettir. Dolayısıyla failin kusurlu olup olmadığı araştırılırken psikolojik açıdan içerisinde bulunduğu koşullardan ziyade kendisine sosyal açıdan biçilen rol ile gerçekleştirdiği davranışın ne denli örtüştüğü göz önüne alınmalıdır. Diğer bir ifadeyle kusur isnadiyeti sosyal açıdan faile yüklenen rolden kaynaklanan beklenti ile gerçekteki hareketinin örtüşmemesinden doğmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İşlevsel Kusur Teorisi, Cezanın Pozitif Genel Önleme Amacı, İşlevsel Suç Teorisi, Isnadiyet, Kusurluluk.

Bir İşlev Olarak Yurttaşlık

Ar. Gör. Sündüs Gökşen

Yurttaşlık, belirli bir devletle kişi arasındaki karşılıklı hak, görev ve yükümlülük ilişkilerini belirleyen hukuksal bağ olarak tanımlanır. Batı düşünce tarihinde modern yurttaşlık kavramının iki ayrı kökeni olduğu kabulünden yola çıkılır. Bunlardan daha eski tarihli olan, ideal tip olarak da anılan Atina demokrasisi örneğindeki 'aktif yurttaş' modelidir. Aktif yurttaş için siyaset yapmak görevdir ve buna uygun bilinci gerektirir. Kapitalizmin ortaya çıkmasına paralel olarak aydınlanma döneminde ortaya çıkmış olan ise 'birey olarak hak sahibi yurttaş' modelidir. Devlet ve daha genel olarak siyaset, haklar taşıyan bireyin hizmetinde olan bir kurumdur.

Bazı sosyolog ve antropologlar tarafından kabul edilen işlevselcilik, çeşitli kurumları toplum içinde yerine getirdikleri görevlere göre inceleyen bir yaklaşım tarzıdır. Toplumu çeşitli varlıkların ve kurumların her birinin belirli bir faaliyet üstlendiği karşılıklı ilişkiler düzeni, bir sistem olarak görür. Bu incelemede işlevselci kuram çerçevesinde toplumsal bir öge, kurum, pratik olarak yurttaşlığın toplumsal düzenin sürekliliğinin sağlanmasında ne şekilde bir rol üstlendiği irdelenecektir. Çağdaş modern toplumlarda yurttaşlığın bireyin toplulukla bütünleşmesindeki bir başka ifadeyle toplumsal bütünleşmeyi sağlamadaki işlevi araştırılacaktır.

Modern kurumların ivmelenmesi ve yaygınlaşmasında etkili olan kurumsal unsurlardan en önemlileri kapitalizm ve ulus devlettir. Devletin aktör konumunda bulunduğu bir sürecin ürünü ulus yurttaşlık temeli üzerine inşa edilmiştir. Ulus devlet yapısal olarak ülkesel ve siyasal bir bütündür. Bireylerin yurttaşlık sıfatıyla donatılarak siyasi yapıya dahil edilmesi ve ulus adı altında bütünleştirilmesi işlemini kapsar. Bu olgu toplumsal bağın dine veya hanedanlığa dayalı değil, ulusal yani siyasal olduğu bir oluşumu simgeler.

Anahtar Kelimeler: Yurttaşlık, İşlevselcilik, Modernite, Ulus Devlet, Kapitalizm.

Atina Antikitesinde Sınıf Mücadeleleri ve Tiranların Hukuku

Dr. Öğr. Üyesi Şefik Taylan Akman

Antikitenin aristokratik tarihçi ve düşünürlerinden tiranlar ve tiranların hukuku ile ilgili miras kalanlar, tiranlık rejimlerinin olabilecek en kötü yönetim biçimleri olduğu ya da hak ve hukuk tanımayan tiranların bütün yurttaşları köleleştirmek istedikleri gibi öfke ve önyargı dolu pasajlardır. Bu aristokrat tarihçi ve düşünürler sınıfsal konumları itibarıyla değerlendirildiğinde, tiranlara yönelmiş aristokratik öfkenin sebepsiz olmadığı da ortaya çıkacaktır. Gerçekten diğer pek çok Yunan polis'inde görüldüğü üzere Atina'da da tiranlık yönetimlerinin doğrudan sonuçları; soya dayanan aristokratik nitelikli hegemonyanın sona ermesi, hukuk tekelinin aristokrasinin elinden çıkması, aristokratlar ile geniş halk (*demos*) kitleleri arasındaki sınıf mücadelelerinde siyasal katılım hakkı ve mülk sahipliğine ilişkin ayrıcalıkların aristokratik bloğun aleyhine olacak biçimde, servetin esas alındığı bir düzlemde halk lehine genişlemesidir. Bu genişlemenin tiranların kamusal destek ve meşruiyetlerini, kalıtsal egemenlik ve mülkiyet ayrıcalıklarını sürdürmek isteyen muhafazakâr aristokratik geleneğe karşı başta orta sınıf (*hoplit'ler*) olmak üzere hoşnutsuz halk kesimlerinin desteğine dayandırmalarından kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Geç yedinci yüzyıl Atina'sında *Kylon*'un aristokratik oligarşiyi devirmek için giriştiği fakat başarısız olan darbe teşebbüsü bu bağlamda ilk tiranlık girişimi olmuştur. MÖ. 594'te halk tarafından tiran olması istenen ama bunu kabul etmeyen yasa koyucu (*nomothet*) *Solon*'un yönetimi, ağır sınıf çatışmalarının olduğu bir dönemde her ne kadar eşitlikçi bir toprak reformunu dışlamışsa da tüm borçların ilgası, borç köleliğinin yasaklanması ve siyasal katılımın genişletilmesi gibi hukuksal reformlarla halkçı bir denge politikasının önünü açarak aristokratik hegemonyaya ilk darbeyi vurmuştur. Öncelikle küçük köylülüğü arkasına alan *Peisistratos* ise uzun bir mücadelenin ardından Atina yönetimine el koyarak tiran olmuştur. *Solon*'un hukuksal düzenlemelerini koruyan *Peisistratos*, fakir köylüleri ve işçileri koruyucu bir dizi ekonomik reformu uygulamaya sokmuş, aynı zamanda ticaret ve zanaatı destekleyici tedbirler almış, aristokratik nüfuzu kırmaya dönük uygulamaları benimseyerek aristokrasi karşısında iktisadi anlamda zenginleşen Atina burjuvazisini himaye etmiş ve böylece demokrasinin yerleşmesine önemli katkılar sağlamıştır. Bununla birlikte demokratik yapıların kurumsallaşması, siyasal katılım olanaklarının artması ve ekonomik gelişmelerin sonucu olarak sınıfsal farklılıkların keskinleşerek sınıf çatışmalarının yoğunlaşması, tiranların geniş kitleler arasında göttükleri denge politikalarının işlevsizleşmesine ve bunun sonucu olarak da sahip oldukları halk desteğini zamanla kaybetmelerine yol açmıştır. Keza tiranlıklar dönemi *Kleisthenes*'in demokratik yönetimiyle uzun bir süre için sona ermiştir. Tiranların hukuku, demokratik düzenin ihtiyaç duyacağı daha geniş siyasal katılımın hukuksal altyapısını inşa etmiş, halk da süreç içerisinde kendi çıkarlarını savunmak için tiranlar yerine doğrudan siyasal alana dâhil olarak demokratik örgütlenmenin araçlarını kullanmaya başlamıştır. Demokrasinin yerleşmesinden sonra geçici tiranlık dönemleri, otuzlar tiranlığında örneklediği üzere, halktan ziyade çoğunlukla oligarşinin çıkarlarını savunan bir niteliği haiz olmuştur. Bu kavramsal çerçevede çalışma, erken Atina antikitesinin toplumsal düzeni içerisinde tiranların ekonomi-politik yönelimlerini ve hukuksal düzenlemelerinin niteliğini geleneksel kabullerin ve metinlerin dışına çıkarak tartışmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atina Antikitesi, Tiranlar, Atina Demokrasisi, Solon, Peisistratos.

Doğal Hukuk Bağlamında Ödev Ahlakına Uygun Yaşama: İnsanın Değerlenmesi

Ar. Gör. Şerife Sümeyra Çadık

Doğal haklar, insan hakları teorisinde insanın yalnızca insan olmasından dolayı sahip olduğu, vazgeçilemez, devredilemez haklar olarak yer almaktadır. Günümüzde yaşama hakkı, işkence yasağı gibi insanın doğuştan sahip olduğu doğal haklar “temel hak ve özgürlükler” başlığı altında pek çok kanun, sözleşme ile koruma altına alınmıştır. Bununla birlikte bu haklar gerçek yaşamda sürekli ihlal edilmektedir. İnsan hakları sürekli dillendirilmekte ancak farklı bir yaşam tarzı, ırk, inanış gibi durumlarla karşılaştığında bütün bu yüksek değerlerden bir anda vazgeçilmektedir. Kanaatimizce sorunun temelinde yatan neden sadece “insan” olmaktan kaynaklı olarak sahip olunan haklara saygı duyulması gerekliliğinin içselleştirilememesidir. Başka bir anlatımla insan haklarına yönelik temellendirme problemi vardır. Bunun için öncelikle insanın değerinin açıklanması ve insana neden saygı duyulması gerektiğinin cevaplandırılması gereklidir. İnsanın değerine ilişkin felsefi esasa ilişkin derin bir inceleme şarttır.

İnsanın yaşam içerisindeki anlamı, amacı, neden var olduğu ve bütün bu anlam, amaç ve varlık sebebinin insanı neden değerli kıldığına ilişkin sorulara çok eski çağlardan beri cevap aranmıştır. İnsanın neden değerli olduğuna ilişkin temellendirme ise en başta doğal hukukçu yaklaşımla yapılabilir. Doğal hukuk, insanın var oluşundan itibaren -dinlerle de desteklenmiş- insanı diğer varlıklardan ayıran, değerli olduğunu iddia eden felsefi bir yaklaşımdır. Doğal hukuk teorisine göre insanın akıl ve irade özgürlüğüne sahip olması insanı kıymetli, saygı duyulması ve bir yönüyle Tanrısal özelliklerin sahibi yapmaktadır. Doğal hukukçu yaklaşım açısından insanı asıl değerli kılan ise insanın akıl ve irade özgürlüğünü doğal hukuka uygun kullanmasıdır. Doğal hukuk kuralları çerçevesinde insan iyiyi gerçekleştirmelidir. Akıl ve iradesi ile iyiyi gerçekleştiren insan bu dünyadaki en değerli varlıktır ve doğal hukuka uygun yaşamaktadır. Gelineen noktada ise “iyi” nedir sorusu gündeme gelmektedir ve bu durum bizi değerler teorisi bağlamında düşünmeye yöneltmektedir. Kant’ın ödev ahlakı ise doğal hukuk bağlamında başvurulabilecek kıymetli bir “iyi” ortaya koymaktadır. Doğal hukukçu yaklaşımın “iyi” kavramıyla ödev ahlakının ele alınması insan haklarının korunması için de farklı bir yaklaşım teşkil edecektir.

Anahtar Kelimeler: Doğal Hukuk, İnsan Hakları, Ödev Ahlakı, İnsanın Değeri, İyi.

Hak Taleplerinin Değişen Yüzleri

Ar. Gör. Şeyma Sağdıç

Hukuk ve siyaset felsefesinin ortak çalışma alanlarından biri olan hak kavramına ilişkin güncel tartışmalar, hak mücadeleleri ortak zeminine taşınmış durumdadır. Modern hak kavramının yeni hak mücadeleleri ekseninde tartışmaya açılması, liberal hak kuramının dar ufkunu göstermekle beraber kimi gelişmeler, hak mücadelesinin liberal anlayışın da gerisine götürüldüğünü gösteriyor.

Bu kapsamda modern hak kavramının eleştirisi kamusal hizmetlerin dini nitelikte görülmesi talepleri, aşî karşıtları, pedofililiğin cinsel kimlik olarak tanınması gibi taleplerin ortak noktasını oluşturmaktadır. Bununla birlikte her türlü arzunun ve talebin hak talebi olarak değerlendirildiği bu ortamda, hakkın öznesine ilişkin bir tartışma yürütmenin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Zira öznenin liberal hukuk kuramınca belirlenen bireyden; belirsiz, sınırsız ve haktan bağımsız varlığa sahip olan özneye doğru evrilmesi modern hak mücadelesinin kazanımlarını yok edebilecek bir tehlikeyi barındırır. Aşî karşıtlığı, pedofililiğin cinsel kimlik olarak tanınması gibi talepler ve Türkiye’de görece yeni bir uygulama olan “müftü nikahı” uygulaması tüm netliği ile bu tehlikeye işaret etmektedir.

Bu çalışmada hak kavramına ilişkin soruşturmalar, din referanslı kurum temsilcilerine nikah kıyma yetkisinin verildiği “müftü nikahı” örneğinden yola çıkılarak, grup hakları adı altında yürütülen ve çoğulcu söylemlerden beslenen hak taleplerine dair eleştirileri içerir. Bunun yanı sıra tarih boyunca liberal hak kuramının kolektif hak taleplerine getirdiği eleştirilerinin, dini ve kültürel grupların baskıcılığına yol açabilecek yeni hak talepleri söz konusu olduğunda aynı netlikte olmadığı ve böylece liberal hak kuramının ikircikli ve sınırlı niteliği de ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Liberal Hak Kuramı, Müftü Nikahı, Hak Öznesi, Grup Hakları, Yeni Hak Talepleri.

Rex Martin'in Haklar Sistemi

Dr. Öğr. Üyesi Şule Şahin Ceylan

Doğal hak kuramlarına alternatif oluşturan güçlü bir geleneğin yaşayan ismi Rex Martin, hakları, bütünsel bir sistemin diğerleriyle uyumlu unsurları olarak ele alır. Hukuka uyma davranışı veya siyasi otorite gibi hakların da dayanağı, evrensel ilkeler değil içinde yer aldıkları toplumun kurumlarıdır. Herhangi bir hukuki veya siyasi sistem ise dört temel kurumsal unsurdan oluşur: Demokratik kurumlar; aktif sivil haklar hukuku; sivil itaatsizlik hakkı bulunan sıradan vatandaşın hukuka bağlılığı; adil yargılama kurumu ile makul düzey ve türde yaptırım uygulaması. Haklar, bu kurumsal yapının parçasıdır ve demokrasiyle, karşılıklı çıkar esasına dayanan ortak bir temeli paylaşır.

Martin hakları betimlerken, hukuki ve ahlaki hakları aynı çatıda birleştirecek jenerik bir kavramın izini sürer. Bunu da Feinberg'in kuramı özelinde hak içselciliğini eleştirerek ve kendince gördüğü eksikleri tamamlayarak yapar. Haklara içsel cepheden yaklaşan düşünürler, hakların genel özelliklerini dış etki ve şartlardan bağımsızmışçasına ele almaktadır. Hakların varlık koşulu olarak ek bir unsur aranmadığı için, kişinin mevcudiyeti, insan oluşu veya doğası hak sahipliği bakımından yeterlidir.

Oysa Martin'in de benimsediği dışsalcı yaklaşım, herhangi bir talebin hak olarak nitelenmesini, ekonomik, toplumsal kurumlar veya ödevler gibi harici koşullarla ilişkilendirir. Martin örneğinde hem jenerik bir hak tanımlı yapmayı hem de hakları benzerlerinden ayırt etmeyi mümkün kılan esas unsur, toplumsal tanımadır.

Anahtar Kelimeler: Haklar, Haklar Sistemi, Geçerli Talepler, Toplumsal Tanıma, Dışsalcılık.

“İyi Yaşam”dan Koordinasyona: Yaşam Biçimleri ve Hukuk

Dr. Öğr. Üyesi Toros Güneş Esgün

Her hukuki düzenleme “nasıl yaşadığımız” ile “nasıl yaşamamız gerektiği” arasındaki mesafeyi kendi yordamınca kısaltmaya, hatta yok etmeye çalışır. Fakat bu hedef daha en başından çetrefillidir. Çünkü hukuk normları sürekli değişen, dönüşen yaşamı ancak genelleştirildiği ve homojenleştirildiği ölçüde kendi kapsamına sokabilir. Peki toplumdaki tüm yaşama biçimlerini bir biçim altına sokacak, tekil bir yaşam biçimi mevcut mudur veya olanaklı mıdır? Hukuk aynı zamanda “yasal eşitlik” ilkesini savunmayı sürdürerek, kültürel farklılıklardan kaynağını alan farklı yaşam biçimleri karşısında tekil bir yaşam biçimini nasıl “norm” kılabilir? Üçüncü Reich, bu sorudaki denemenin en belirgin örneğini sunmak suretiyle yaşam biçimleri çokluğunun hukuk yoluyla tekil bir yaşam biçimine nasıl indirildiğini gözler önünde serer. Nazi hukuk teorisinde yaşam biçimleri ve hukuk arasındaki ilişki *Lebensraum* (yaşam alanı), *Gleichschaltung* (koordinasyon) ve *subtanzhaftes Recht* (tözsel hak) kavramlarından hareketle görebileceğimiz gibi bireylerin yaşam biçimlerine yönelik somut müdahaleler ve gündelik yaşama sirayet eden hukuksal şiddetin edimleri yoluyla kurulur. Totalitarizm deneyiminden sonra yeniden canlandırılmaya çalışılan “hukuk devleti” ideali ise kültürel çoğulculuk adı altında kendini bu tür bir müdahaleden muaf tutmaya çalışır. Devlet, teknik ve stratejik düzenlemeler yoluyla toplumun “iyi yaşam”ını idame ettirme görevini üstlenirken onlara “doğru yaşam” modelleri sunmadığı vaadini sahiplenir ve tüm farklı yaşam biçimlerine adalet dağıtma iddiasını taşır. Fakat yaşam biçimlerine “norm” koymayan ve “doğru yaşam” modeli sunmayan bir hukuk gerçekten de mümkün müdür? Yoksa “iyi yaşam” hedefiyle yola çıkan adalet talebi çokluğu tekil bir yaşam biçimine hapsetmeye mahkum mudur?

Bu bildiri söz konusu soruları yanıtlamak amacıyla öncelikle Üçüncü Reich’ta yaşam biçimleri ve hukuk arasındaki ilişkinin gündelik yaşamın hukuksallaştırılması bağlamında nasıl kurulduğunu, sonrasında da Frankfurt Okulu’nun son dönem hukuk felsefecilerinden Rahel Jaeggi ve Christoph Menke’nin görüşleri ekseninde bu ilişkinin hukuk devleti idealinin krize girdiği günümüzdeki dönüşümünü ele almayı hedeflemektedir. Çalışmanın iddiası hukukun “doğru yaşam” modelleri sunmaksızın var olamayacağı; bundan dolayı yaşam biçimlerini tahakküm aracı olmaktan kurtarmak için kültürel olanı Schmittyen anlamda siyasallaştıran her türlü normatif müdahalenin, “yaşam biçimi olarak kültür”ün içinde taşıdığı rastlantısallık, evrensellik ve otonomi ilkeleri tarafından geçersizleştirilmesi gerektiğini savunmaktır. Böyle bir tartışma teorik bir tartışma olmanın yanında bugün tüm dünyada ve ülkemizde yeniden kültürel ayrımların siyasetin en önemli problemi haline gelmesinden ve yaşam biçimlerine yönelik özdeşleştirici mantığın geri dönüşünden dolayı, söylenegeldiği gibi siyasal kutuplaşmanın kökeninde “yaşam biçimleri” çatışmasının olup olmadığına ilişkin güncel probleme de işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşam Biçimleri, Koordinasyon, Yaşam Alanı, Tözsel hak, Totalitarizm, Doğru Yaşam, Çokkültürlülük, Normatif Düzen.

Modern Devlet İktidarının Maddi (Material) ve Gayrişahsi (Impersonal) Kuruluşu Üzerine

Ar. Gör. Ulaş Karadağ

Modern devletin, onu modern öncesi devlet biçimlerinden (feodal, mutlakiyetçi vs.) ayıran en önemli özelliği (*differentia specifi*), merkezi ve gayrişahsi karakterde kamusal bir otorite ve iktidara sahip olmasıdır. Nitekim modern devlet ile kapitalizm arasındaki temel ilişki ancak modern devlet iktidarının (*Staatsgewalt*) bu karakteri doğrultusunda düşünüldüğünde anlam kazanır.

Kapitalist devlet basitçe ve araçsal bir biçimde, ekonomik (sömürü) ilişkilerini güvence altına alan aygıtlar ve kurumlar bütününe, yani bir *instrumenta regni*'ye indirgenemez. Aksine, kapitalist toplumsal tahakkümün gayrişahsi ve maddi karakteriyle, modern devlet iktidarının gayrişahsi ve maddi karakteri arasında kurulacak bir ilişki modern devletin en geniş anlamda kapitalist toplumun politik biçimi olduğuna işaret eder. Nitekim Benno Teschke de bu nedenle kapitalizmi, modern devletin merkezi ve kişisellikten çıkmış yönetimi olarak kavradığını belirtir. Buna karşılık söz gelimi mutlakiyet, feodal döneme nazaran daha merkezi olsa bile kişisel bir yönetimin varlığına işaret etmektedir. Tebliğ bu nedenle, modern devletin oluşumu aşamasında Avrupa'da kamusal devlet otoritesinin ve modern kamu hukukunun maddi kuruluşunun, kapitalist toplumsal tahakkümün (ya da sermaye ilişkilerinin) maddi ve gayrişahsi kuruluşuyla, diğer bir deyişle mevcut toplumsal sömürü ve tahakküm ilişkilerindeki dönüşümle birlikte ele alınması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu doğrultuda, karşılaştırmalı olarak Fransa'da mutlakiyetten, İngiltere'de ise derebeylikten (soylular ve kralın görece merkezileşmiş siyasal ve ekonomik örgütlenmesinden) kapitalizme geçişin toplumsal ve sınıfsal boyutunun; bu ülkelerde kamusal iktidar ve hukukun dönüşümünde ne ölçüde belirleyici olduğu sorusuna odaklanılacaktır.

Devlet zorunun Fransa ve İngiltere'de şahsi/kişisel olmaktan çıkarak kamusallaşma biçimindeki farklılıklar, bir yandan bu ülkelerdeki ekonomik dönüşümlere eşlik eden hukuksal yaklaşımlar arasındaki (*Common Law/Roman Law*), diğer yandan sözü edilen geçiş (ya da geçişsizlik) aşamalarının ihtiva ettiği sınıf temelli dinamikler arasındaki farklılıklarla ilgilidir. Bu bağlamda tebliğin hemen başında, Marksist tarihçi Georg Comninel'e başvurularak altı çizilecek olan husus ise, serf ve lord arasındaki feodal tahakküm ilişkisinin Fransa'da doğrudan lordluğun (*Lordship*) şahsi gücünden türemesine karşılık, İngiltere'de bu ilişkiye kamusal bir gücün eşlik etmesi olacaktır. Bu husus, iki ülkedeki toplumsal mülkiyet ve boyunduruk ilişkilerinin uzun dönüşüm macerasının (özellikle de kapitalizme geçiş) yanı sıra, -Rousseau gibi söylenecek olursa eğer- siyasal hukukun gelişimini de belirleyici bir ölçüde etkilemiştir.

Anahtar Kelimeler: Modern Devlet, Kapitalist Üretim Tarzı, Kamusal İktidar, Gayrişahsilik, Kamu Hukuku.

Hayvan Haklarının Kuramsal Temelleri Üzerine Bir Deneme

Öğr. Gör. Umut Eren Göçmen

Ülkemizde özellikle son yıllarda artan hayvana yönelik şiddet vakaları hayvan hakları alanındaki eksiklerimizi her defasında ortaya koymaktadır. Öte yandan dışımızdaki dünyaya karşı tutumumuzda dünyayı algılama tarzımızın etkisi yadsınmaz. Zira bu tarz kültür alanını inşa etmektedir.

Kendisi de bir hayvan olan insanın kendi dışındaki hayvanlara ve doğaya karşı bu olumsuz tavrının nedenlerinden biri onun kendisini, özellikle modern dönemle birlikte, dünya üzerinde hakim ve üstün bir konumda görmesidir. İnsan moderniteyle birlikte dünya karşısında kaderine yazgılı, edilgin konumundan etkin konuma geçmiş ve kendi yaşamıyla birlikte içinde yaşadığı çevreyi de dönüştürebileceğini keşfetmiştir. Bu gelişim ise bir yandan insan hakları ve özgürlük mücadelelerini yaratmış, ancak öte yandan dünyayı ve beraberindeki her şeyle birlikte hakları da insan ekseninde düşünmek bir alışkanlık haline gelmiştir.

Hakları düşünmek hukuki olduğu kadar – belki de ondan da fazla – felsefi bir edimdir. Bu sebeple “hayvan” hakları – aslında bütün bir hukuk ve haklar alanı gibi – kuramsal temellerinden bağımsız düşünülemez. Bu temel ise insanın doğa karşısında ayrıcalıklı bir konuma sahip olmadığını, aksine onun bir parçası olduğunu ortaya koyan bir felsefe ile mümkündür. Spinoza felsefesi insanın doğa karşısında “imparatorluk içinde imparatorluk” olmadığı, bütün bir var oluşla birlikte onun bir parçası olduğu argümanı bu temele en elverişli felsefelerden biridir.

Bu çalışmada hayvan haklarının kuramsal temeli Spinoza felsefesinin bu temele yapabileceği katkılar eşliğinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Hayvan Hakları, Hak Kuramı, Spinoza, Türçülük, Hayvana Karşı Şiddet.

“Mağdur”dan “Faile” İnce Çizgi: Bisiklet Hırsızları Filmi Üzerinden Suçluluğun Saydamlaştırılması

Ar. Gör. Umut Koloş

Av. Duygu Barut

Görünenin ardında yatan yapıyı ortaya koymanın, görünenin saydamlaştırılması anlamına geldiği yönündeki sav, bu tebliğin asıl argümanını ve motivasyonunu oluşturmaktadır. Savın içinin doldurulması ise bir sinema filmi üzerinden ve bu filmde konu edilen bir suç vakasının art alanına bakılmak suretiyle gerçekleştirilecektir. Sinema filmi, içinde sayıldığı ve tebliğde detaylandırılacak sinema akımına dahil olmakla, bir gerçeklikler dünyası sunacak, filmde sunulan gerçeklikler dünyası ise yine filmde ortaya konulan bir suç vakasının yapısal art alanına bakılmasını sağlayacaktır. Bu sayede, gerçeklik ve yapı, saydamlaştırmanın aracı hâline gelecektir. Tebliğin ilk kısmı, sinema tarihinde “Yeni Gerçekçilik” adıyla karşımıza çıkan akımın temel özellikleri çerçevesinde, Bisiklet Hırsızları filminin irdelenmesini içerecektir. Film, sanatın gerçekleri dolaysız biçimde aktarabilme özelliğini açık biçimde göstermekte ve bu özelliği fazlasıyla barındıran Yeni Gerçekçilik akımının en önemli örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu akım, II. Dünya Savaşı’nın sonlarına doğru Savaş’ın getirdiği acılar ve yıkımlarla baş etmeye çalışan İtalya’da ortaya çıkmıştır. Yeni Gerçekçilik, neredeyse belgesel niteliğiyle, toplumsal geri kalmışlığın kökenine inmeye ve nedenlerini araştırmaya çalışmakta, aynı zamanda, insanın kendisine yabancılaşmasına bir ışık tutmaktadır. Yeni Gerçekçilik bunu, şeyleri görüldüğü gibi değil olduğu gibi göstermekle, kurmacadansa gerçeğe teveccüh etmekle, insanı içinde yaşadığı toplumla ilişkilendirmekle yapmaya çalışmaktadır. Tebliğin konusu olan filmde, baş karakter olan Antonio Ricci’nin iş bulma kurumu aracılığıyla bulduğu afiş yapıştırma işi için zaruri olan bisikletinin çalınması ve bu fiilin “mağduru” olan Ricci’nin, filmin sonunda kendisinin bir “bisiklet hırsızına”, yani “faile” dönüşmesi hikâye edilmektedir. Yeni Gerçekçi bakış açısıyla beyaz perdeye aktarılan bu hikâyede izleyicinin tanık olduğu ise, insanın içinde yaşadığı toplumsal koşulların onu ve edimlerini belirleyişi ve gerçeklik alanının dolaysız bir tasviri üzerinden, mağduriyetten failliğe geçişte aşılması kolay bir eşiğe işaret eden ince bir çizginin varlığıdır. Tebliğin ikinci kısmı, insanın ve edimlerinin içinde yaşadığı toplumsal koşullarca belirlendiğini düşündüren bu filmin sunduğu materyalden hareketle, suçun yapısal analizinin mümkünlüğüne, böylece saydamlaştırılmasına vurgu yapacaktır. Filmin, bu tebliğde ele alınacağı biçimiyle, hem nesnel hem de öznel gerçekliği birlikte sunmasının sağladığı avantaj, öznel gerçekliğin belirli bir nesnel gerçeklik içinde varlık bulunduğunu göstermeye yaramasından kaynaklanmaktadır. Bu da, suç gibi bireysel düzlemde açıklanmaya son derece elverişli görünen bir olgunun, bireysel (öznel) olmaktan çok toplumsal ve yapısal (nesnel) bir fenomen olarak ele alınması anlamına gelecektir. Bunun için öncelikle suça ilişkin yapısal açıklamalardan bahsedilecek ve ardından, bu yapısal açıklamaların filmdeki karşılıkları gösterilmeye, böylece suça dair yapısal açıklamanın bir pratiğinin sergilenmesine çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bisiklet Hırsızları, Yeni Gerçekçilik, Yapısal Suç Teorileri, Suç, Fail.

Hukuk Eğitiminde Bir Farkındalık Talebi: Orhan Münir Çağıl'ın Hukuka Felsefi Giriş Teşebbüsü

Dr. Vahdet İşsevenler

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi gerek kuruluş tarihiyle gerekse bünyesinde çalışmış akademisyenlerle ve dahi nitelik ve nicelik bakımından dikkat çeken mezunlarıyla hukuk kültürümüzün görmezden gelinmesi imkânsız bir parçasıdır. Bu durumun, fakültedeki, hukuk felsefesi ve sosyolojisi kürsüsü için de geçerli olduğunu düşünmekte bir beis yoktur. Bu kürsüde uzun yıllar görev yapmış Çağıl'ın argümanına odaklanmak bu bağlamda bir önem arz etmektedir. Çağıl, gerek hukuk başlangıcı derslerinin hukuk felsefesi çalışan akademisyenler tarafından verilmesi gerekse kültür dersleri olarak görülen hukuk felsefesi, hukuk sosyolojisi, hukuk tarihi vb. derslerin müfredata kazandırılması ve içeriklerinin belirlenmesi noktasında amiral gemi niteliğindeki fakültenin rütbeli bir mürettebatıdır.

Tebliğ, bu bağlamda, Çağıl'ın, *Hukuka ve Hukuk İlmine Giriş* başlıklı eserini konu edinecektir. Eser, hukuk başlangıcı dersleri için kaleme alınmış olmasına karşılık günümüz hukuk başlangıcı ders kitaplarından ve derslerinden farklı bir içeriğe sahiptir. Temel hukuk kavramları, yargı örgütünün yapısı vb. konulara yer vermek suretiyle lise mezununa hukukun abecesini öğretmek yerine hukukun tarihsel tekamülünü de dikkatten kaçırmayarak yüksek tahsil boyunca sürdürülebilecek surette hukuka felsefi bir giriş vaat etmekte, tabiri caiz ise hukuk ilminin dilini öğretmeye teşebbüs etmektedir. Böylece umulmaktadır ki hukuk eğitimi kanun bilgisi kazandırmanın ötesine geçsin, hukukçular bilimsel bir kılavuza sahip olsun, onların eylemleri ile açığa çıkan hukukun, adalet ve özgürlük ideleriyle irtibatı kesilmesin. Bu tutum Çağıl'ın felsefi konumu ve Alman geleneği ile olan ilişkisiyle de uyumludur.

Anahtar Kelimeler: Orhan Münir Çağıl, Hukuk Başlangıcı, Hukuka Giriş, Hukuk Felsefesi, Hukuk Eğitimi.

Distopik Bir Komedi Mmkün M? Aziz Nesin'in Zübük Karakteri Üzerine Bir Değerlendirme

Öğr. Üyesi Veysel Dinler

Geleneksel olarak distopya olarak nitelendirilen eserlerde, ütopyalarda idealize edilen, muntazam işleyen özgürlükçü ve eşitlikçi bir toplumun tersine; kaotik, belirsiz, otoriter, hiyerarşik, kötü bir toplum örneği sunulur. Bu yönüyle kötümser ve karamsar bir edebiyat türü olan distopyalar, büyük çoğunlukla gerginlik haliyle başlar, bu durum tüm eser boyunca devam eder. Bu eserler, çoğunlukla mizah unsuru içermezler yahut okuyucuyu tebessüm ettirmeye yönelik bir gayret taşımazlar.

Aziz Nesin'in ilk baskısı 1961 yılında yapılan – Kartal Tibet tarafından 1980 tarihinde beyazperdeye aktarılan – Zübük öyküsünde yarattığı Türkiye'de yerleşik (sağcı) siyasetçi tiplmesi akıllarda önemli bir yer edinmiştir. Bu çalışmada, hem suçlu hem güçlü olan bu siyasetçi tipi ile onun yetiştiği ve güçlendiği kısır döngüsel siyasal ortam ele alınarak, "Zübük bir distopik komediye örnek olabilir mi?" sorusu cevaplandırılmaya çalışılacaktır. Bu eser bilindik bir distopya değildir veya bugüne kadar da distopya olarak tanımlanmamıştır. Zira geleneksel distopyalarda doğrudan doğruya karamsarlık ve kötümserlik tasvir edilir. Belli bir vakitte çok iyi amaçlarla başlayan bir sistem; giderek insanları yutan, yok eden, kişilsiz bırakan ve tek tip insan hedefleyen, baskıcı, totaliter bir hale dönüşür. Zübük öyküsünde ise, karikatürize edilen siyasetçi tiplmesi, sürgit bir kötülüğün faili, durdurulamaz bir yükselişin muzaffer kahramanıdır. Halk daima suistimale uğrayan ve kaybedendir. İktidara giden yolda her şeyi mubah sayan anlayışın devamlı kazanması, zamanla ilkelerin ve hukukun ortadan kalktığı bir mizahî öykü asgari de olsa distopik nüveler taşımaktadır. En azından distopik özellikler taşıyıp taşımadığı tartışmaya değerdir. Belki de Zübük, Türkiye'de giderek kara mizaha dönüşen siyasetin ve ondan ayrı tutulamayacak hukuk düzeninin geldiği/getirildiği hali yıllar öncesinden tarif eden distopik bir öykü örneğidir.

Anahtar Kelimeler: Distopya, Kara Mizah, Zübük, Makyevelist Siyaset, Mizah Konusu Hukuk.

Isaiah Berlin’de Negatif ve Pozitif Özgürlük

Prof. Dr. Yasemin Işıktaç

Özgürlük, sözlüklerde, bir şeyin kendisi dışında bir şey veya etkiyle belirlenmemiş olması şeklinde tanımlanır. Bu tanımın netliğine rağmen özgürlük, tarih boyunca ve günümüzde de, üzerinde en çok tartışma yürütülen kavramlardan biri olmaya devam etmektedir. Özgürlük, içsel anlamda özgürlük duygusu açısından bir sınırsızlık talebi olarak psikolojik bir boyuta, fiziki imkânlar ve yapabilirlik açısından fizyolojik ve varoluşsal sınırlara sahiptir ve öteki ile ilişki açısından da “başkasının özgürlüğü ile karşılaşmanın” yarattığı sorunlarla çevrilidir. Ayrıca, bir yönetim tarifinde de özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve sorumluluk kavramları açısından oldukça ciddi güçlükler taşımaktadır. Yirmi birinci yüzyılın önemli siyaset felsefecilerinden Isaiah Berlin, özgürlüğün, başlıkta geçtiği üzere negatif ve pozitif olarak ayrıştırılmasının önemli bir mimarıdır ve biz de bu incelemede onun perspektifini merkeze alarak konuyu irdeleyeceğiz.

Berlin özgürlük kavramının ikili doğasını göz önünde bulundurarak ve değer çoğulculuğu kavramını da kullanarak ahlâk ve siyaset bağlamının farklı bir perspektiften değerlendirilmesi olanağını yaratmıştır. Özgürlüğün pozitif ve negatif özgürlük olarak ayrılması yolu ile Berlin’in klasik liberal eğilimler ekseninde, değer çoğulculuğu ile birlikte asıl üzerinde durulması gereken özgürlük türü olarak negatif özgürlüğe işaret ettiğini görmekteyiz.

Negatif özgürlük; bireysel özgürlüklerin amacını ve sınırlarını belirleyen, kişinin etki altında kalmaksızın kararlar alabildiği “özel” alandır. Berlin “negatif” isimlendirmesinin bir olumsuzluk anlatımı olmaya değil, “etki kabul edilemez alana” işaret ettiğini özel olarak belirtmektedir. Kamusal alanda gerçekleşen özgürlüğü ise pozitif özgürlük olarak isimlendirmektedir. Pozitif özgürlük dış atmosferde gerçekleşir. Yönetim biçimi olarak demokrasi ve liberal haklarla çok yakından ilgilidir. Berlin’in 1958 yılında yazmış olduğu önemli bir makalesinin de ismi olan negatif – pozitif özgürlük ayrımı, özgürlüğün nitelendirilmesinde günümüzde de etkin olarak kullanılmaktadır; bu ayrım, aynı zamanda, “öz” ve “kavramsal alan” ayrımı açısından da etkindir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Liberal Haklar, Özgürlük, Negatif Özgürlük, Pozitif Özgürlük, Değer Çoğulculuğu.

Boşa Döner Çark: Vicdan!

Av. Yılmaz Kurban

Bu tebliğin amacı, Anayasa'da ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer aldığı haliyle hakimlerin hüküm kurmada temel aldıkları vicdan kavramının, esasen tamamen işlevsiz olduğunun görünür hale getirilmesidir. Bu doğrultuda öncelikle, vicdani kanaat tümcesinde yaşanan zihinsel kramp ortaya konmuştur. Devamında bu zihinsel krampın, Wittgenstein'in gündelik dilin kullanımında tespit ettiği 'boşa döner çark' deyimini ile çözümlenip çözülemeyeceği tartışılmıştır. Wittgenstein, gündelik dilde kullanmakta olduğumuz bolca boşa döner çark olduğunu iddia eder. Boşa döner çark, makinelerde işlevi olmayan, ancak yine de bir dişli olarak dönmekten olan parçadır. Öyle ki, dönmekte olan dişli çıkarıldığında makine yine aynı işini görecektir. Tebliğde, hakimın hüküm kurmasında da benzer bir durumun söz konusu olduğu iddia edilmekte ve aynı sürece tabi tutularak, vicdan kavramının boşa döner bir çark olduğu ortaya çıkarılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vicdan Nedir, Vicdan ve Felsefe, Vicdani Kanaat, Hukuk ve Vicdan, Hakim ve Vicdan.

Kanunîlik-Yasallık-Hukukîlik Üzerine Düşünceler

Prof. Dr. Yusuf Karakoç

Bütün bilim alanlarının kendine özgü kavramları ve bu kavramları ifade etmekte kullanılan terimleri vardır.

O alanı anlamak ve anlatabilmek ancak bunlar aracılığı ile mümkündür. Hukuk alanında da kavramları ifade etmek için kullanılan terimler önemlidir. Çünkü, bir uzmanlık alanında ortak dil terimler aracılığıyla oluşmakta-sağlanmaktadır. *Terim*, bir anlam bütünlüğü oluşturan kavramları ifade etmek için kullanılan kelimeler-rumuzlardır.

Hukuk alanında *kanun* ile *yasa*; *kanunilik* ile *yasallık* terimleri birbiri yerine kullanılmaktadır. Oysa, bu terimler farklı kavramların karşılığında kullanılması gereken terimlerdir. Nitekim, *kanun* ile *yasa* aynı anlamı ifade etmediği gibi, *kanunilik* ile *yasallık* da farklı anlamlara gelmektedir. *Kanun*, sadece ve yalnızca yasama meclisinden *kanun* adıyla kabul edilip yürürlüğe konulan hukuk metinlerini ifade ederken, *yasa* ise, kanun dahil, Anayasaya ve kanuna uygun olmak kaydıyla düzenlenip yürürlüğe konulan tüm genel düzenleyici hukuk metinleri anlamına gelmektedir. Bu itibarla, *kanunilik* sadece ve yalnızca (şekli) kanuna uygunluğu-uygun olma gereğini ifade etmektedir. *Yasallık* ise, kanuna ve Anayasaya/kanuna uygun olarak düzenlenip yürürlüğe konulmuş olan genel düzenleyici hukuk metinlerine/kurallara uygunluk anlamına gelmektedir. *Yasa*, kanundan; *yasallık* ise, kanunilikten daha geniş bir anlam bütününün adıdır. Birinin diğerinin yerine kullanılması, anlam kaymasına ve kavram kargaşasına yol açmaktadır.

Kanunilik ile *hukukilik* de çoğu zaman aynı anlamda kullanılmaktadır. *Hukukilik*, kanunilik, kanuna uygun olmak anlamını aşan bir anlamı ifade etmek için kullanılması gereken bir terimdir. *Hukukilik*, kişi-toplum-kamu menfaatlerinin dengelenmesini sağlamak yönüyle meşruiyet anlamına da gelmektedir.

Bu terimlerin yerli yerinde kullanılmaması anlatılmak istenilenin anlaşılabilmesi sonucunu doğurmaktadır. Oysa, hukukî güvenliğin sağlanmasının en temel gereği, kavramlar, kurumlar ve kurallar ile kullanımların belirliliğidir. Kanun ve diğer hukuk metinlerinde yer alan kelime ve terimlerden alanın uzmanları ve konunun muhatapları aynı şeyi anlayamıyorsa, o metnin-kuralın amacına hizmet ettiğinden söz edilemez. Kişiler, ne ile muhatap olduklarını açık-anlaşılır-net bir şekilde bilmek isterler. Bu ihtiyacı-arzuyu-talebi karşılayabilmek, kuraldan-kuralda yer alan kelime ve terimlerden ve bunlara bağlı uygulamalardan muhatapların aynı şeyi anlamaları-bilmeleri ve tâbi olmaları sayesinde mümkündür.

Terimlerin yerli yerinde kullanılması halinde, o alanda ortak bir dilin oluşması mümkündür. Buna karşılık, terimlerin yerli yerinde kullanılmaması halinde ise, meramın anlatılması güçleşmektedir. Bu yüzden, aynı kavramı farklı terimlerle ifade etmek, en azından kavram kargaşasına yol açmaktadır.

Bu çalışma, hukuk alanında ortak bir dilin oluşmasına katkıda bulunmak amacıyla böyle bir konuyu ele almaktadır. Yolun sağlam ve düzgün; araçların kaliteli; sürücülerin ehliyet-liyakat sahibi olması halinde Hukuka ulaşmanın daha kolay olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kanun, Yasa, Hukuk, Kanunilik, Yasallık, Hukukilik.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında yaşanan hak ihlalleri Avrupa, Afrika, Güney Amerika başta olmak üzere birçoğunun unutmayı seçtiği bir hafıza yarattı. Totaliter ve faşist rejimlerin değişmesinden sonra sistemler demokratikleşmeye ve hak mücadeleleri de artmaya başlamıştı. Dünyada geçmişle hesaplaşma deneyiminin yaşandığı ülkelerin hepsi aslında belli bir özgünlüğe sahipti. Çünkü bu ülkelerin bir kısmında askeri diktatörlük, bazılarında iç savaşlar, bazılarında da soykırım veya kitlesel kıyımlar yaşanmıştı. Bu durumun geçmişle hesaplaşma, uzlaşma, hafızayı canlandırma gibi kelimelerle adlandırılan; geçmişin tahakkümünü kıran ve toplumların yeni bir başlangıç yapmasını sağlayan etkileri de oldu. Kuşkusuz ki, sistem değişikliklerinden sonra uygulanan hafıza politikaları geçmişin yıkıcı etkilerini hemen ve tamamıyla yok edemedi. Fakat geçmişle yüzleşme çabasının özü, tarihsel olayların kısa ya da uzun vadeli etkileriyle uğraşmanın ötesinde, geçmişin olumsuz tahakkümüne son vermeye yönelik olan kurucu bir alternatifte yatmaktaydı. Özellikle bu yüzyılın sonlarında geçmişle hesaplaşma adına politik bir talep olarak ortaya çıkan ve daha sonra hukuki bir norma dönüşen hakikat; geçmişte işlenmiş insanlık suçları ve insan hakları ihlallerinin aydınlatılması, hangi suç ve ihlallerin kimlere karşı kimler tarafından hangi imkan ve yöntemlerle, neden işlendiğinin ortaya çıkarılması ve ilan edilmesi taleplerinin simgesi haline geldi. Ortaya çıktığı tarihsel, politik ve hukuki koşullar ise bu hakka ilişkin çok temel bir soru sorulmasına yol açtı: Hakikati bilmek gerçekten hukukun meselesi olabilir miydi? Bu soru temelde belli bir kısıtı da öngörüyordu: Bireylerin ve toplumun yaşam deneyimlerinin bütününe oluşturan hafıza, özellikle insan hakları ihlalleri söz konusu olduğunda bir noktadan sonra fail ile mağdurun deneyimleriyle sınırlıydı. Failin metodu unutturmak mağdurun metodu ise hatırlatmak olunca failin çıkardığı af yasalarına karşılık mağdurun var olan hukuk normlarını bir anlamda dolanması gerekliydi. Toplumların ve bireylerin kendini inşasında bu kadar kurucu bir nitelik taşıyan hakikatin ortaya çıkarılması böylelikle hukukun da meselesi edilmeye başlandı. Peki hakikati bilmeyi talep etmek bu talebi bir hukuk normuna dönüştürmeye yeter miydi?

Anahtar Kelimeler: Hakikat, Onarıcı Adalet, Hakikat Hakkı, Hukukun Normatifliği, İnsan Hakları.

Etik Temelli Bir Hukuk Kliniği Uygulamasđ Örneği: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Hukuk Klinikleri Modeli

Dr. Zeynep İspir

Hukuk Klinikleri, farklı hukuk sistemlerinin sağladığı imkânlarla, hukuk fakólterinin tercih ve önceliklerine bağlı olarak şekillenen uygulamalarına, bu çalışmalara katılabilecek uzmanların sayısına ve uzmanlık alanlarına, katılımcıların ilgi ve motivasyonlarına bağlı olarak çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Klinik uygulamaları, genellikle, teknik hukuk eğitiminin kendine özgü birtakım özelliklerinden kaynaklanan eksikliklerin giderilmesine hizmet edecek bir araç olarak görölmektedir. Bu bakımdan, hukuk kliniklerinin, hukuk fakóltesi öğrencilerinin teorik çalışmalar ve çoğu zaman da pozitif hukuk çerçevesinde dâhil oldukları tartışmalara, henüz lisans eğitimleri sürerken, birer “özne” olarak katılmalarını sağlayan bir işlev üstlendiğini söylemek mümkündür. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakóltesinde (AÜHF) bu bahsedilen işlevin gerçekleşmesi, hukuk kliniği uygulamalarının kazanımlarından birisi olacak şekilde ele alınmaktadır.

Etik temelli bir insan hakları yaklaşımının hukukun oluşturulması ve uygulanması süreçlerine dâhil edilmesini hedefleyen AÜHF Hukuk Klinikleri modeli, üç yıla yayılmış bir program çerçevesinde yürütölmektedir. Dört yıllık lisans eğitiminin ikinci yılında Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı tarafından yürütölen seçmeli dersleri almış olmak, ardından üçüncü yılda Hukuk Felsefesi dersiyle birlikte, yine üçüncü sınıf öğrencileri için anabilim dalımız tarafından organize edilen öğrenci gruplarında yer almış olmak şartlarını beraberce sağlayan öğrencilerimiz, üçüncü ve dördüncü sınıftaki seçmeli dersler arasında yer alan Hukuk Klinikleri dersine katılabilmektedirler. Üçüncü sınıfta tek bir ders olarak yürütölen “Hukuk Klinikleri” dersinden farklı olarak, dördüncü sınıfta, Prof. Dr. Gülriz Uygur koordinasyonunda ve “İnsan Hakları Hukuk Klinikleri” şemsiye adıyla yürütölen seçmeli ders içinde, birden fazla klinik programına aynı anda yer verilmektedir. Dördüncü sınıftaki, bu her bir klinik programı, disiplini gereği ilgili konuda uzmanlaşmış yürütücüler eliyle oluşturulmaktadır. Dördüncü sınıftaki klinik programı tamamlandığında öğrencilerimiz üç yıl boyunca yer aldıkları çalışmaların tamamını gösteren ve bu programa özgü bir sertifika da almaktadırlar.

Bu çalışmada etik temelli bir klinik uygulaması modelinin hukuk eğitimi içerisinde nasıl rol üstlenebileceği temel problem olarak ele alınacaktır. Bu problem çerçevesinde, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakóltesindeki hukuk kliniklerine temel oluşturan ve lisans eğitiminin ikinci ve üçüncü yılında yer alan çalışmaların içeriğinin hukuk klinikleri programının amacıyla ilişkisi üzerinde durulacak, ayrıca mevcut hukuk klinikleri ve bunların faaliyetleri hakkındaki güncel bilgiler paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk Klinikleri, Hukuk Eğitimi, Etik, İnsan Hakları.

1.Oturum: Hukuk Felsefesi Açısından Ölüm Cezası

Ölüm cezası tarihsel süreç içerisinde kadim toplumlarda uygulandığı gibi, hukuk öncesi, dinsel yaşamın ve dini kuralların egemen olduğu toplum ve devletlerde de uygulanagelmıştır. Ancak toplumsal değişim ve gelişimlerin sonuçlarından biri olarak toplumların ve devletlerin, suç kavramı suçlara karşı uygulanacak müeyyidelerin neler olabileceği ve cezaların ölçüsü büyük oranda değişmiştir.

Aydınlanma Çağından itibaren insana bakış açısının değişmesi ile Ceza Hukuku açısından da başlayan büyük dönüşüm, ölüm cezası karşıtlığının Thomas More'un Ütopya adlı eserinde ancak asıl olarak İtalyan Ceza Hukukçusu Cesare Beccaria'nın 'Yaşam Hakkını' savunan yapıtlarında yer alarak modern Ceza Hukukunun temelini oturtmuştur.

Modern Ceza Hukukunda artık ölüm cezasını meşru kılmak, en temel hak olan Yaşam Hakkının hukuk eliyle ihlal edilmesinden başka bir anlam taşımamaktadır. İhlal edilecek Yaşam Hakkına bir anlamda hukuk yoluyla meşruiyet sağlanmakta ve hukuk bir intikam aracı haline getirilmektedir. Ancak her ne kadar günümüz modern hukukunda yaşam hakkının kutsallığı ve devlete devredilemez bir hak olduğu genel kabul görse de, zaman zaman ölüm cezasının yine gündeme gelmesi ve yürürlükte olması gerektiği yolundaki görüşler ve hatta talepler; konunun tartışılmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ölüm Cezası, Suç Politikası, Yaşam Hakkı, Yaptırım, İntikam, Adalet.

MODERATÖR : Av. Devrim Yazır Yıldırım
(İstanbul Barosu Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Komisyonu Başkanı)

KONUŞMACILAR :

- 1- "Ölüm Cezalarına Genel Bakış"
Av. Sahir Bafra (İstanbul Barosu Hukuk Felsefesi Komisyonu Genel Sekreteri)
- 2- "Savunmanlığın Felsefesi Açısından Ölüm Cezaları"
Av. Hüsamettin Cindoruk (TBMM Eski Başkanı)
- 3- "Yargılama Tekniği ve Felsefesi Açısından Ölüm Cezaları"
Sn. Şeraffettin İste (Yargıtay 1. Ceza Dairesi Onursal Başkanı)

2. Oturum: Hukuk Felsefesi Açısından Medeniyetler Çatışması

Medeniyetler Çatışması tezi 1990'lı yıllarda Samuel Huntington 'un makalelerinin konusu olup, makalelerinin bütününden oluşan kitabına da bu isim verilmiştir.

Soğuk savaşın bitmesiyle Francis Fukuyama nasıl "Tarihin Sonu" teziyle tarihin bittiğini ve modern liberalizmin ideolojik üstünlüğünün kesin ve nihai olduğunu savundu ise Huntington da bu teziyle yeni dünyada savaşımın asıl kaynağına din temelli kültür anlayışını koymaktadır. Yeni dünyada mücadelelerin kaynağı ekonomik ve ideolojik değil, medeniyetler arasındaki kültürel farklılıklar olacak ve medeniyetler arasındaki bu savaşım dünyadaki savaşlarının sebeplerinden nihai rol oynayacaktır.

Huntington'un tezinin medeniyet analizindeki "modernizmin sonu, post modern dönemim başlangıcı ve kapitalizmin mantığı" görüşleri karşısında ulusların milli kimlikleri, sınıfların varlığı, sınıfların medeniyetler üstü oluşumları ve sosyal gelişmeler ise tamamen ihmal edilmiş veya bilinçli olarak göz ardı edilmiştir.

Tezin öne sürüldüğü yıllardan itibaren dünyada yaşanan büyük kriz ve değişimler ile günümüzde özellikle ülkemizin de içinde bulunduğu coğrafyada yaşanan derin kırılmalar ve savaşlar, bu tezin gelinen noktada hala sorgulanmasını ve üzerinde tartışılmasını cazip kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Medeniyetler Çatışması, Modernizm, Huntington, Tarihin Sonu.

MODERATÖR : Av. Onur İste

(İstanbul Barosu Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Komisyonu Başkan Yardımcısı)

119

KONUŞMACILAR :

- 1- "Medeniyetler Çatışması Tezinin Bugüne Yansımaları"
Av. Muazzez Çörtelek
- 2- "Medeniyetler Çatışmasında Senaryo, Taraflar ve Roller"
Av. İbrahim Aycan
- 3- "Medeniyetler Çatışmasının Arka Planı"
Prof. Dr. Süheyl Batum

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Yasemin Işıktaç
İstanbul Üniversitesi

Araş. Gör. Dr. Zeynep İspir
Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Gülriz Uygur
Ankara Üniversitesi

Araş. Gör. Dr. O. Vahdet İşsevenler
Yalova Üniversitesi

Doç. Dr. Sercan Gürler
İstanbul Üniversitesi

Araş. Gör. Dr. Nadire Özdemir
Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Altan Heper
Özyeğin Üniversitesi

Araş. Gör. Miran Çetiner
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Sevtap Metin
İstanbul Üniversitesi

Araş. Gör. Muzaffer Dülger
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Ülker Yükselbaba
İstanbul Üniversitesi

Araş. Gör. Elif Genca
Beykent Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Şule Şahin Ceylan
Marmara Üniversitesi

Araş. Gör. Umut Koloş
İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Günal
Altınbaş Üniversitesi

Araş. Gör. İrem Burcu Özkan
İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Engin Topuzkanamış
Dokuz Eylül Üniversitesi

Araş. Gör. Dilara Yıldırım
İstanbul Üniversitesi

Güneş Çap

120

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Yasemin Işıktaç
İstanbul Üniversitesi

Araş. Gör. Umut Koloş
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Sercan Gürler
İstanbul Üniversitesi

Araş. Gör. İrem Burcu Özkan
İstanbul Üniversitesi

Araş. Gör. Dr. O. Vahdet İşsevenler
Yalova Üniversitesi

Araş. Gör. Dilara Yıldırım
Yalova Üniversitesi